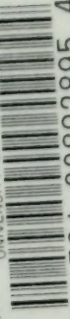

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 00892895 4

Presented to the
LIBRARY *of the*
UNIVERSITY OF TORONTO
by

PROFESSOR G. LUCKYJ

Voronyi, Mykola (36)

Z-nad khmar i z dolyn

ЗЪ-НАДЪ ХМАРЪ

И

8638

ЗЪ ДОЛЫНЪ.

УКРАИНСЬКИЙ АЛЪМАНАХЪ

(Збирникъ творивъ
слогочаснихъ авторивъ.)

Року 1903.

Впорядкувавъ и уложывъ

Мыкола Вороний.

ОДЕССА.

Друкарня А. Соколовського, Тираспольськя ул., № 6.

р. 1903

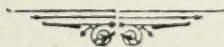
PG

3932

V65

Грабовський П.—Вірши:	
I. Вы ждете писень видъ мене	152
II. Переспивъ	153
Старыцький М.—Вірши:	
I. До буривъ	154
II. Буря на мори	155
Хоткевичъ Г.—Жыттеви аналогі	158
Вороний М.—Вірши:	
I. Евшанъ-зиля (поэма)	171
II. Memento mori!	176
III. Переспивъ	177
IV. Нудьга гнитыть	177
Слободивна М. (Крушельныцька.)—В-перше на са- моти. Пошлюбни думкы.	179
Крушельныцький А.—Передъ кладкою. Оповидання.	186
Романова О.—На итальянський мотивъ. Вірши .	196
Вороний М.—Поэзія и проза. Вірша	199
Грабовський П.—Пидъ густою калыною. Вірши .	202
Щуратъ В.—Подрузи. Вірши	203
Лопатынський Л.—Байка. Вірши	204
Панченко П.—На чужыни. Вірши	206
Корчынський М.—Село на Воляни. Вірши	207
Кравченко В.—Я й Лазоръ. Оповидання	209
Мандычевський Е.—Для жыття. Хвылева знимка .	232
Гринченко Б.—Де прытулокъ?—Вірши	234
Грабовський П.—Вірши:	
I. Розгубывъ я свои думы	235
II. Розцвиталы квиткы	236
III. Та вже жъ мени	237
Карманський П.—Рымський спивъ. Вірши	238
Вороний М.—Молдавська писня. Вірши	240
Левицький И. (Нечуй.)—Роковый украинський ярма- рокъ. Лысть до одніея пана.	242

Помылкы друкарськи.

Сторинка.	Рядокъ.	Надруковано.	Треба выправиты.
6	4	тагарь	тягарь
56	2	Тебе	тебе
64	2	напытокъ и ядъ	отруйный напій
71	10		
112	6	дахъ	дай
157	14	коломутыть	каламутыть
171	(въ эниграфи)	ЗЕМАН	ЗЕМЛИ
187	(въ прымитци)	нашн грошы	наши грошы
187	тамъ-же	рынеький	рыжський
188	1	азбувай	збувай

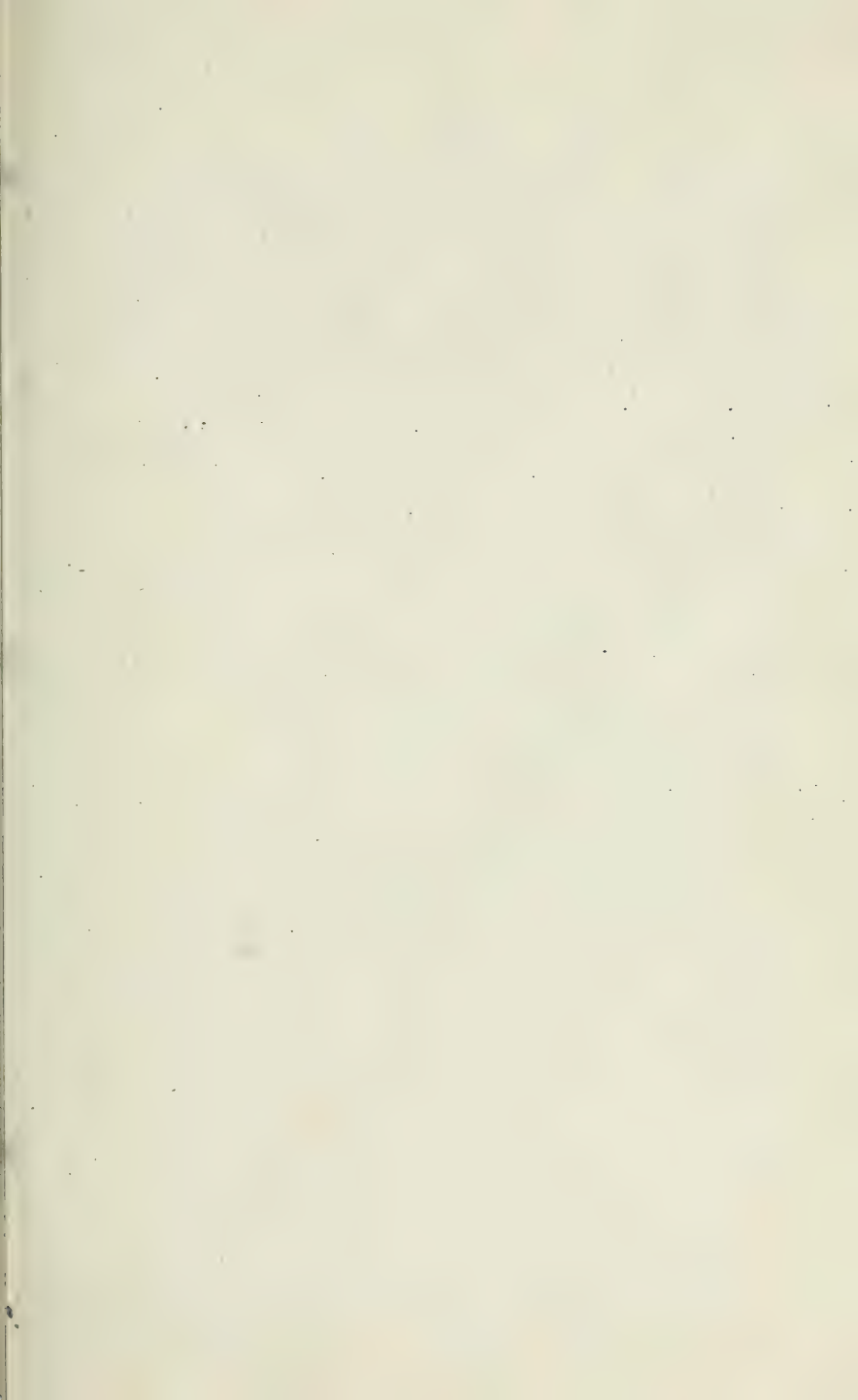

Змістъ.

Сторинки.

Introductio	{ Мыколи Вороному. —И. Франко	1
	{ Иванови Франкови. —М. Вороний	4
— — —		
Мандычевський Е.	—Колы сонце сходять. Нарисъ	7
Франко И.	—Зъ Буркутськихъ писень. Виршы	10
Украинка Л.	—Ритмы, I—II. Виршы	11, 12
Гринченко Б.	—Виршы:	
	I. Хай липше вбъе громомъ.	13
	II. Я кохаю ти хмары похмури.	14
Вороний М.	—Виршы :	
	I. Икаръ	15
	II. До моря	17
	III. Ничъ	18
Карманський П.	—Ой, люли, смутку. Виршы	19
Кибальчичъ Н.	—Виршы :	
	I. Спогадъ	20
	II. Весняна ничъ	21
Маковей О.	—Хто тобі давъ ту поставу прынадну.	
	Виршы	22
Кобылянська О.	—Мои лиліи. Поэзиі въ прози	23
Чернявський М.	—Виршы :	
	I. Бувъ у мене садъ таємный.	26
	II. Де ты, о Боже?	28
	III. Въ одностайнимъ вильнимъ хори.	28
Вороний М.	—Днипрови спогады, I— II. Виршы	29, 30

Щуратъ В. —Вірши:	
I. Щ.	31
II. М. Прымизчи	32
III. Осыпови Маковейеви	32
IV. Зъ новыхъ писень	32
Самійленко В. —Надъ руинами. Вірши	34
Украинка Л. —Еврейськи мелодіи, I—II. Вірши	35
Коцюбинський М. —На камені. Аквареля	37
Крымський А. —Сирійськи згадки, I—II—III—VI—V— VI—VII. Вірши	55, 57, 58
Старыцька Л. —Сапфо. Уривокъ зъ драматичной картины	59
Хоткевичъ Г. — <i>Aria passionata</i>	64
Грабовський П. —Голосъ кары. Вірши	72
Франко И. —Зивьяле лыстя. I—II—III—III—V—VI. Вірши 75, 76, 77, 78, 79, 80	
Колцунякъ М. —Молоди мученыкы. Фрагменты	82
Кобрынська П. —Пейсхограмы:	
I. Видцвитае	87
II. Руки	88
Франко И. — Вірши:	
I. Фрагментъ	91
II. Въ краю людожеривъ	92
Вороний М. —Мандривни елегіи, I—II—III. Вірши	95, 96, 98
Карманський П. —Зъ запысокъ самовбийця. Вірши:	
I. Въ дорози	100
II. Якъ тинь снуюсь	100
III. Маивка	101
IV. Совистъ	102
V. У храми	103
VI. Ничъ	104
Лыпа И. Туркы. Ритмична фантазія	105
Карманський П. —Судъ. Вірши	112
Старыцький М. —Чаривный сонъ. Святковий жартъ въ одну дію	113

Мыколи Вороноу

(посланиѣ).

Мыколо, мій друзяко давный,
Идеалисте непоправный!
Навіявъ ты на мене чару
Зъ далекого Катернодару.
Мовъ згукъ трембиты ¹⁾ въ полонини
Тому, хто блудить у долини,
Пустывъ ты слово ризко, смило,
Що въ серци дивно защемило:
— Писень давайте намъ, поэты,
Безъ тенденційной прыкметы,
Безъ сваривъ мудрецивъ и дурнивъ,
Безъ горожанськихъ тыхъ котурнивъ!
Писень свобидныхъ и безпечныхъ,
Добутыхъ изъ глыбинъ сердечныхъ,
Де бь сучасныхъ ²⁾ грызною бытый
Душею хвильку мигъ спочыты!

Гай, гай, Мыколо, та й зъ пенькамы!
Лышь медь твоимы бь пыть устамы.
Бый своимъ словомъ, бый до разу
Котурны, фальшь, перожню фразу,
Гоны ихъ зъ писни на псю маму.

¹⁾ трембита—музычный инструментъ у гупулякъ. дзига велика труба

²⁾ сучасныхъ—чоловьякъ тепершнихъ часнѣхъ.

Якъ гнавъ Ісусъ миняйливъ зъ храму.
Та не гадай,—якъ фраза згыне,
Що вже тутъ сучасныкъ спочыне,
Найде тепло и роскишь въ пари,
Мовъ у жиночимъ будуари,
Найде до пестошивъ приклоннисть
И морфій на свою безсоннисть,
На раны плястырь, ликъ на жали,
Мовъ у державнимъ госпитали.

Ни, друже мій, не та година!
Сучасна писня — не перына,
Не госпитальнее лежанне!
Вона—вся прыстрасть и бажанне,
И вся вогонь, и вся тривога,
Вся боротьба, и вся дорога,
Шуканне, дослидъ и погони
До метъ, що мкнуть на небосклони.
Не думай: якъ поэтъ покыне
Пытанъ загальныхъ море сыне
И въ тихый заливъ свого серця
Порыне, мовъ нурецъ забьетъся,
Що тамъ, винъ перлы и алмазы,
Найде блискучи, безъ сказы,
Найде тепло и роскишь раю
И свитло й пахощи безъ краю!
А якъ найде гыдкыи червы
И гиркисть слизь, розбыти нервы,
Докоры хорого сумлиння,
Прокляття свого поколиння,
Зневиру чорну, скрыпъ розстрою,—
То що почать зъ такою грою?
Чы мають намъ мишать поэты
Огонь Тытана й воду Леты?

Ахъ, друже, той поэтъ сучасный —
Винъ тымъ сучасный, що нещасный!
Поэтъ — значыть вродывся хорымъ,

Болить чужымъ и власнымъ горемъ.
Його чутливість сыльна, дыка,—
Эольська арфа то велика,
Що все бренишь и не втыхае:
Въ ній кождый стричный витерь грае,
А втыхне витрове дыханне,
Бренишь въ ній власныхъ струнь дрижанне.
Не гармонійный згукъ той, друже,
Винь дражныть слухъ и нервы дуже,
На яви дражныть, сонъ тривожаютъ,
Вертыть докоромъ, зло ворожатъ,
Жене тебе, де тилькы рушышь,—
Копнешь його, а слухать мусышь!

Такъ не жадай же, друже мылый,
Щобъ насъ поэты млоу крылы,
Рожевымъ пестоцивъ туманомъ,
Мистычныхъ визій*) океаномъ,
Що бь опій намъ давалы въ стравы,
Що бь намъ спивалы для забавы.
Хай будутъ щыри, щыри, щыри!
И хто що въ жыттевому выри
Спіймавъ — чы радости, чы муку,
Сриблясту рыбку, чы гадюку,
Алмазы творчосты блискучи,
Чы каяття терны колючи,
Чы перлы радощивъ уккрытыхъ,
Чы черепкы надій розбытыхъ,—
Хай въ свой писни все складае
И спивчуття не дождае.
Воно прыйде! Слова — полова,
Але вогонь въ одежи слова —
Безсмертна, чудодійна фея,
Мовъ въ кремни искра Прометея!

Мазнь Франко.

*) визія — привидь, мара.

Иванови Франкови

(відповідь на його посланіє.)

«—La poésie n'a pas la Verité
pour objet, elle n'a qu'Elle-même?»

Charles Baudelaire.

Н и, мій учителю и друже,
Про мене все це не байдуже.
Жыття зъ його скаженимъ шаломъ,
Зъ погонюю за идеаломъ,
Зъ його стражданнямъ и боліннямъ,
И невгамованимъ сумліннямъ,
Зъ його пекучою нудьгою
И прыстрастю и боротьбою,
Жыття—се дви протывни сылы,
Що мижъ собою въ бой вступылы.
Одна зъ нихъ—вельтень-гнобытель,
А друга—геній-вызволытель;
Його двусична гостра крыця
Влучна, якъ зъ неба блискавыця;
Але и вельтень могучый
Въ руци трымае мечъ блискучый—
Страшни тяжки його удары,
А ще страшнійшь таемни чары!
Якъ маю я його цуратысь,
Чы видъ ударивъ ухылятысь?
О, ни! Я, взявши въ руки зброю,
Иду за геніємъ до бою;
Рубаюсь зъ ворогомъ, спиваю,
Въ писняхъ до бою заклыкаю

Всихъ тыхъ, що мляви, чы недужи,
Чы пидь укырттямъ сплять, байдужи.
И знаю я, що замисць платы
Мене чекають кары, страты..
Та чы-жь страшный ударъ обуха
Тамъ, де буе творчисть духа?
Одна хвылына раювання
Тамъ выкупае вси стражданя.
Бо то — чуття свободни, шыри
Брентя у святоблывій лири!..
И прыкро, якъ у-рядъ зи мною
Стають, немовъ-бы те-жь до бою,
Властыво жь для пыхы своеи,
Зь порожнимъ серцемъ фарисеи
И папировыми мечамы
Вымахують надъ головами.
Хто кыкавъ ихъ? чого имъ треба?
Чы жь хробакамъ потрібне небо?
Нехай идуть вси ти нездары
На торговыци та базары!
Никчемный крамъ, дрибни выгоды —
Отъ ихъ найвысшій клейноды!..

Але колы повсякчасъ бытысь,
То серце може озлобытысь,
Охляты може, зачерствиты,
Завъянуть, якъ безъ сонця квиты.
Душа бажае скинуть пута,
Що въ ихъ здавень вона закута;
Бажае шыршого простору:
Схопытысь и злетиты вгору,
Жыття брудне, жыття никчемне
Забуты и пизнать надземне,
Все неосяжне — охопыты,
Незрозумиле — зрозумиты...
О, друже мій, то не дурныци

Вси ти щасливи небудини —
Про райськихъ гурій! про Нираанну,
Про землю ту обитованну,
Вони тагаръ жыття скидають
И душу раемъ надыхають!
Чы жъ все те розумомъ збагнуты,
Що дасться серцеві видчуты?
И чы можливо, безъ утраты,
Свобидный творчый духъ скувати?
И хто Поэзію-царыцю
Посміе кинуть у в'язницю?
Хто вкаже шляхъ їй чы нап'ямокъ,
Колы вона не зносить рямокъ?
Въ ній *вси* красы кольоры сяють,
Въ ній *вси* чуття и змыслы грають!
До мене, якъ горожанына,
Ставляй вимоги—я людына;
А якъ поэтъ: безъ перепоны
Я стежу творчосты законы,—
Зъ нихъ повстають мои ідеи,
Найкращый скарбъ души моеи!
Творю я ихъ не для шанобы,
Не рушъ, колы не до вподобы...
И ще скажу, мій славный друже,
Я не беру жыття байдуже,
Высокихъ думъ святы скрыжали,
Вси наши радости и жали,
Вси ти болиння и надіи
И чаривлыви, гарни мрії,
Все, що видъ тебе въ серце впало,—
Не загубылось, не пропало.
Моя девиза: йты за викомъ
И буты *цїлымъ* чоловикомъ!

Микола Вороний

Колы сонце сходыць...

Нарысъ—Евгена Мандычевскаго.

Ничъ була тыха, майова.

Легенькымъ серпанкомъ сививою мрака вона обтулыла долины й луги и дримала сама надъ ными. Тысячы очей дрижало вгори. И що одно затумлюсь, розтулювалося друге и держало варту.

Далеко по-за нами губылися послѣднѣ хаты оселя. Губылися зъ ными спомыны свзыфовой праці, танталовыхъ мукъ. Росла свобода, змагалося чутте сылы, крипшала надія, окрылялася вѣра, будылася любовь.

И заснивали мы пѣсню, пѣсню чысту, якъ ранишна зоря, веселу, якъ сходи сонця. А вѣтеръ почувъ ин за горами, за лисами. Зирвався, надлетивъ на крыла взявъ и понісъ долинами, риками, хвѣлями...

Зирки гаслы по одной. Мовъ бы ихъ хто рукою знимавъ Мисяць блидъ и высивъ на обрѣю, якъ шмать билон хустынки.

Непрыйемный приморозокъ потрясъ нашыми кистками. А тяжка мрака зачала тоди зсуватися зъ гирь и укладатися великыми пасмамы по шырокихъ долинахъ.

Передъ нами выскочыла гора. Темна, якъ стѣна, стояла вона на срибносынімъ небі. А надъ головою высила мрака. Скоро ставало яснійше, вона кудсь дивалася. Нибы розбывалася и розсувалася и прыбирала нови формы.

Буды се, немость-бы велыты зи страшнымъ выгледомъ. Въ шоломахъ, зи цытатамы, мечамы.

Нобы зъ-за горы вылизалы. Напередъ бильши. А за бильшымы меньши и таки маленьки, що ихъ и доглянуты годи було. Лишень мяса сира косувалась напередъ, вгору.

Циле войськво пнялось на шыль горы.

Зъ дымнымъ поснихомъ гналы, переганялись. Зи верхъ сторичъ видіймалысь и держысь выще и выще. Буцимъ на одынь знакъ станулы вси разомъ и почалы радыты раду. Хвыля поважна. Хвыля супокою. А дали зновъ той самой поснихъ.

Котри диеталысь на гору, видносылы драбыны и стовпы, а на ныхъ ставлялы други. А стовпы и драбыны булы у-двое таки, якъ найбильши зъ ныхъ.

Тымчасомъ ставало янейше. Небо залылось золотыстою зорею и зъ усмихомъ глинуло на свить, що тремтивъ въ послиднихъ обіймахъ холодной ночи.

Я глянувъ довокола. Скризь у-гори такє саме житте. Тысячы войськкъ жетушылось, тысячы рукъ пидіймалось и опускалось. Одни опускалы въ землю стовпы и привязувалы до ныхъ мидяными ланцюгамы драбыны, а на драбыны други и такъ дали ажъ вгору, куды око не догляне.

А ти найменши, що бигалы, якъ команькы, то въ гору, то въ долину, розмотувалы посторонкы и крутылы мотузы и привязувалы один кивци до стовпнивъ, а други видкыдалы далеко впередъ себе.

Ынши працювалы пры велычезныхъ машынахъ. Густи стовпы пары садылы вгору и залагалы цилу просторонь, осяяну перщымы видблыскамы соняшного промняня.

Вся работа йшла въ напрямы сонця.

Тоди я зрозумивъ.

Се бувъ герць двоухъ сыль.

Ничъ и день сфролыся.

Килька разивъ здригнулось повітре, килька разивъ подувъ витерь дольнокъ, килька разивъ заворушылась цила

юрба вельтивъ по горахъ и стало ясно...

Але сонце ще боролось.

Що ось выскочыла вогниа куля, то и зраць ховалась назадъ. И за кожнимъ разомъ, коли сылкувалась лышытысь вгори, прыбиралась въ вышши колворы. Неначе зъ напруження мнылась.

Решту сыль выдобувалы вельты, щобъ побидыты свитло.

А воно спокійно, вельчаро свидоме сыльи могучосты, розливалось на шльий свить. Вже було певне побиды.

Втімъ зновъ сховалась золота куля. А долы выскочыла, була обмотана всялякого рода метушы и ланцюгами.

Отъ-же побидылы...

Затрицало, загомонило, заревлю. Гукъ пиновъ, немовъ-бы горы валылись.

Нема вже выходу для сонця.

Страшна боротьба велась на далекимъ фронтѣ.

Вси фарбы переминувалысь и перемѣнялысь и видновлялысь. Одни попередъ другихъ спинялысь воякы, що-бъ пометытысь за кривду.

Ришаюча хвыля.

Ще одинъ разъ вгору...

Ще одинъ разъ прыдавыты.

И кинецъ боротьби.

Побида дня, свитла, правды!

Якъ дыки птыци розлетылись мракы по горахъ, дѣбряхъ и лисахъ. Поховалысь и слиду не лышылы по соби ніякого.

А сонце, чысте якъ крышталъ, стояло вгори и сміялось зъ тыхъ безрадныхъ вельтивъ. Смілось и несло радисть въ долины. Будылась земля и дрижала тысячами капель перлыстон росы! А въ кожній крыльини було сонце ясне! Будылись люде, и гомонилы тысячами згукивъ веселой пisenи! А въ кожнимъ згучи була свобода свята!

Иванъ Франко.

Зъ Буркутьськихъ писень.

Мамцю, мамцю, що мени?
Щось мабуть зовсимъ погане!
Мій спокій, мовъ свичка тана,
А въ серденьку, якъ въ млыни.

* * *

Щось туркоче, щось бижить—
Тыхо-тыхо, то зновъ крѣче,
Щось спивае, свыще, шепче,
А все згідно: жыть! жыть! жыть!

* * *

Безъ прычины я сміюсь,
Безъ прычины гирко плачу,
Щось у мли рожевій бачу,
Все люблю, всього боюсь.

* * *

Спать не можу—й бачу сны:
Десь шемовъ садокъ роскишний;
Въ нимъ квитокъ рядокъ утишний
Въ тихимъ сяєви весны.

* * *

Мижъ квитками тымы я,
А въ садку музыка грае,
Рій метелыкивъ буяе,...
Любка, мамочко моя!

* * *

А мижъ нымы тамъ одынь
Пышнокрылый, срибнолатый..
Ахъ, якъ-бы його спійматы!
Граціи якоись сынъ.

Винъ крыльцямы трипотыть—
Весь рожевый, тло зелене—
Все кругъ мене, все кругъ мене!
Видлетыть, то прылетыть!

* * *

Мамцю, мамцю, що се їе?
Чы метелыкъ, чы горобчыкъ?
Чы рожевый, гарный хлопчыкъ
Мени спаты не дае...

Леся Украинка.

Рытмы.

I

Хотила бь я уплысты за водою,
немовь Офелія уквитчана, безумна.
За мною вслидъплылы бь мои писни,
хвылюючы, якъ та вода лагидна,
все дали, дали...

И вода пемалу
мене бь у легки хвыли загортала,
немовь дытыну въ тонкый сповытокъ,
и колыхала бь, наче люба мрія,
такъ тыхо-тыхо...

Я жь, така безвладна,
дала бь себе несты и загортаты,
пльвучы зь тыхымъ, ледвы чутнымъ спивамъ,
спускаючысь въ блакытну ясну воду
все глыбше, глыбше...

Потимъ бы на хвыли

зостався тилькы видгукъ невыразный
моихъ писень, мовъ спогадъ, що зныкае,
забутои баляды зъ давнихъ часивъ, —
въ ній щось було таке смутне, криваве
та якъ згадаты? Писня та лунала
давно-давно...

А потимъ зныкъ бы й видгукъ,
и на води ще бь колыхалысь тилькы
мои квиткы, що не пишлы за мною
на дно рикы. Плылы бь вони ажъ помы
въ яку сагу спокійну не прыбылысь
до билыхъ водяныхъ лилей, — тамъ стали бь.
Схылылыся бь надъ сояною водою
березь плакучыхъ нерухоми виты;
у тихый захысть витерь бы не вівъ;
спускався бь тилькы зъ неба на лилеи
и на квиткы, що я, безумна, рвала,
спокій, спокій...

II

Якъ бы вся кровь моя уплынула отакъ,
якъ си слова! Якъ бы мое жыття
такъ зныкло непримитно, якъ зныкае
вечирне свитло!.. Кто мене поставывъ
сторожою середь руинъ и смутку?
Кто наложывъ на мене обовязокъ
будыты мертвыхъ, тишыты жывыхъ
калейдоскопомъ радощивъ и горя?
Кто гордоши вложывъ мени у сердце?
Кто давъ мени одвагы мечъ двусичный?
Кто кльыкавъ братъ святую орифламу
писень и мрй и непокирныхъ думъ?
Кто наказавъ мени: не кыдай зброи,
не видступай, не падай, не томысь?
Чому жь я мушу слухаты наказу?
Чому втекты не смію зъ поля честы,
або на власный мечъ грудьми упасти?

Що жъ не дае мени промовить просто :
— „Такъ, доле, ты мичнѣйша, я корюся!“
Чому на спогадъ сыхъ покирныхъ сливъ
Рука стѣскае невыцѣму зброю.
а въ серци крыкы бойови лунають?...

Борысь Гринченко.

Хай липше вбѣ громомъ, ніжъ йистыме лыхо
Хай краще згориты, ніжъ вѣянуты тыхо,
Нижъ вѣянуты тыхо!

Згориты—то мука, але то едина
Зъ жыття нависного недовга годына,
Коротка годына;

Згасаты жъ чуттямы и бліднуть думкамъ,
И вѣянутъ помалу, вмираты часткамъ,
Зныкаты часткамъ;

Зъ жыттямъ по крапльни гиркои розлуки
Що-дня выпываты—то лютіи муки,
То муки надъ муки!

Хай липше вбѣ громомъ въ останньому бою,
И душу, и тило хай зныщыть грозою,
Розмече грозою!

II

Я кохаю ти хмары похмури,
Що пидь часъ вельтенсѣкой бури
Якъ озвуться, то слово ихъ—grimь,
А ударють—перуномъ палкымъ,—
И здригнеться земля середъ бури,
Якъ гуркоче розгниваный grimь.

Я кохаю ту квитку маленьку,
Що и витрыкъ зламае бидненьку.
У громамы сполохани дни
Захыщать ии любо мени,
Бороньты видъ лыха бидненьку
Въ блыскавкамы сполохани дни

Мыкола Вороний.

I ИКАРЬ. *)

Р. Икаре нещасливый!
О, Дедаливъ славный сыну!
Я мовъ бачу въ цю хвылыну
Выдь и поглядь твій зваблыный.

* *

Свитлый образе, блискучый!
Ты стоишь передо мною —
Гордый сылою мидною
И одвагою могучей.

* *

Не спыныла тебе рада
Батька любого, старого...
Въ сяйви сонця золотого —
Тамъ була твоя прынада!

* *

Зъ давнихъ литъ вона маныла,
И зробылась идеаломъ,
И юнацькымъ, чыстымъ паломъ
Тоби душу запалыла.

*) Давня грецька легенда повидает, що батько Икариивъ, коваль Дедалъ, що бы вратуватись видъ кары розлюченого Миноса и втикты зь острова Крита, зробивъ соба й сынови крыла и прилямавъ ихъ воскомъ. Казавъ Икариови не видноситись дуже високо. Той не по-слушався, злетивъ до сонця, вискъ ростомывеа, и Икаръ упавъ въ море блиа острова Самоса, де й утонувъ. Тило його, прыдите хвыламы до берега, поховавъ Геркулесъ на острови, що видгожд почавъ зватьи Икариа.

Світло сонця чаривливе —
Джерело життя земного!
Світло сонця золотого
И ласкаве, и пестливе!

* *
*

Въ нимъ знадна, могуча сила!
И для нього ты покынувъ
Землю, батька и полынувъ,
Якъ почувъ у себе крыла.

* *
*

Не лякався ты Миноса;
Ты шугавъ въ яснимъ простори,
И не знавъ, що въ темнимъ мори
Знайдешъ смерть коло Самоса...

* *
*

Вискъ ростанувъ... И, безкрылый,
Впавъ ты, хлопче необачный...
Та за вчынокъ свій распачный
Ставъ души мой ты мылый!

* *
*

Бо на крылахъ мрій шаслывыхъ
Я до сонця те-жь летаю
И на землю те-жь спадаю
Зъ высокостей чаривлывыхъ.

* *
*

Але тымъ я не журюся,
Бо жохаю сонце красне,
Бо жохаю свитло ясне.—
Имъ живу, йому молюся!

* *
*

И колы мене покыне
Пры кинци живуща сила,
Вильный духъ мій выйде зъ тила
И до сонця зновъ полыне.

Въ сѣйви ясного проминня
Винъ потонѣ и поспелу
Зъ нымъ спадатыме додолу
На земни вси сотвориння.

II. До моря

Чоломъ тоби, сыне, широкее море!
Незглыбна безодне, безмежный просторе.
Могутняя сыло.—чоломъ!
Дывлюсь я на тебе—и не надывлюся,
Думкамы скоряюсь, душею молюся,
Спиваю велычній тсаломъ.
* * *
Мицне, необорне!... Ни грому, ни хмары
Не страшно тоби, не боишся ты кары,—
Само соби высшый законъ!
Зваблыве, роскишне! Въ тоби й раювання,
И мрія солодка, и втиха коханя
И любый та лагідный сонъ...
* * *
Прышовъ я до тебе змарниый та бидный,
Проте-жь не чужый, але близький та ридный,
Теби-бо виддавна я свій.
И ось я зъ тобою душею зльваюсь,
Въ простори блакытнимъ на хвыляхъ гойдаюсь,
Втопаю въ безодни твой!..
* * *
Якъ ты, неосягне, хыстке, таемныче,
Якъ ты, чаривлыве, якъ ты, бунтовныче,
Така жъ и душа у спивця;
Тому и до тебе вона такъ прыхыльна.
Що путь и кайданивъ не зносыть, и, вильна,
Бурхае, якъ ты, безъ кинця.

III Нічъ

(уривокъ зъ поема)

Немовъ красуня сумовыта,
Спочыла втомлена земля,
Серпанкомъ ночи оповыта.
И зъ нею горы и поля,
Гаи зелени и осели
Прибралысь въ шаты невесели.
Пануе всюды сонъ мицный;
И тилькы въ неби мисяць ясный,
Якъ той коханецъ потайный —
И безнадійный, и нещасный —
Зъ-за хмары крадеться, сумный.
Чудни, хымерни визерункы
Малюе винъ въ ничній имли
И шле зъ проминнивъ поцилункы
Коханій вродныци — землі!
Та тыхо-тыхо сяють зори,
Холоднымъ блискомъ мыготять...
А скрызъ въ небесному простори,
Якъ въ неосяжнимъ сынимъ мори,
Розлыта божа благодать!
Чудова ничъ! Повитря груди,
Немовъ цилющу воду, пють,
Мовъ лекше стало имъ дихнуть
И тыша лється въ ныхъ зивсюды.
Неволя спыть. Заснуло лыхо.
И разомъ на души слабій
Зробылось ясно, любо-тыхо,
Наставъ бажаный супокій.
И зграи легкокрылыхъ мрїй
Сплелыся въ образы, выдиння
И въ пасмахъ срибного проминня
Литае ихъ чудовый рїй...

Тривоги въ серци а-ни знаты,
И думы чорни льнуть прачь,—
Молытысь хочеться й кохаты,
Кохаты всихъ . Чудова ничъ!

Петро Карманськый

Ой, люли, смутку...

Ой, люли-люли, хымерный смутку..
Шепоче вильха и верболызъ;
Квыльть задума, шовкови вѣи
Срибляться яснымъ брѣллантомъ слизъ.

* * *

Ой, люли-люли, дримучный смутку..
Давно вже сонце пирнуло въ гай;
Поснулы квити, въ обѣймахъ мѣята
Перлысто-срибный журчыть ручай.

* * *

Ой, люли-люли, таемный смутку..
Втомывся легить, вильшына спыть;
На неби меркнутъ сриблясти зори,
Снуються тины... Цыть, смутку, цыть!

* * *

Ой, люли-люли зловищый смутку..
Зитхають вербы, хвылое лань;
Зъ царынъ несеться туманъ задумы—
И хори груди понявъ туманъ.

Надія Кибальчичъ.

I Спогадъ.

Тоди якъ въ примари чудна ничъ лягала...
Душна, непорушна, пахуча, важка...
Зирныця надъ сходомъ що-хвыли шугала,
У темряви тихій, журлыва така,
Тремтила и гасла...

И знову займалась, вылася по хмари.
Було тихо-тихо... А жабы гулы.
Болото курилось; въ прозорчастій пари
Вси рысы ривнялись. Ризкіи булы
Мовчазни зирныци...

Въ ту ничъ невеселу квиткы мовъ повъялы
Й отруйнымъ дурманомъ усе налылы.
Нищо не шумило. А хмары стоялы
Такъ низько, безъ руху... Бентежни булы
Тремтючи зирныци...

II ВЕСНЯНА НИЧЬ.

Темно—не темно... тихо—не тихо...
Ледвы примитно прырода вся дыха;
Дывна задума чи поняла.
Змовкла розмова зеленого лысту;
Въ чарахъ ниие и поле, и мисто:—
Землю вже ничь обняла.

* *

Шляхъ издалека сриблытсья рикою;
Шовкомъ здається трава пидь рукою.
Зорямы росы блискучи, рясни,
Билымъ туманомъ сады у розвити...
Ночи весняни, найкращи въ свити!..
Казкы, чы мрии у снii..

* *

Тыхо, такъ тыхо... Неначе хто грае?
Серце забылось, тремтыть, завмирае...
Серцю безъ суму такъ хочеться жать,
Хочеться ничци теперь покорытсья...
Ничка весняна, всевладна царця,
Ничка якъ мыть пробижеть!..

Осыпъ Маковей

* * *

Хто тобі давъ ту поставу прынадну,
Що надывытысь на тебе не можу?
На ту дивочу красу ненаглядну
Писню вельчню, прославну я зложу,
Що гомонитыме вично свитами,
Усмихомъ ранка весны усмихнется,
Землю застелыть нижнымы квитками,
Запахомъ мылымъ у свить розійдеться.
Срибнымъ ручаемъ заграе лукамы,
Дзвономъ вечирнимъ задзвонить тужлыво,
Шумомъ гаивъ зашумыть царивлыво,
Свитломъ веселкы на мыть заясніе,
Жаромъ вечирнього сонця загріе,
Виддыхомъ литньої ночи задыше,
Словомъ пестлывымъ до сну заколыше,
Мріямы тыхымы серце обкыне,
Радистю въ душу тужлыву польне...
Писню вельчню на честь твою зложу,
Бо надывытысь на тебе не можу!
Хто тобі давъ ту красу ненаглядну,
Усмихъ роскишный и постать прынадну:?

Мои лиліи.

Поезія въ прозі—*О. Шы Кубы, Ішчыгон.*

І Іустыни даіце мени.

Далекою, широкою пустыни зъ некучызмъ сонцемъ...
безъ гуку й жытти—нехай я плачу.

Тамъ я не стріну ні чыихъ очей. Ні очей матери зъ
вицымъ серце... ні батьковыхъ, готовыхъ все до бою
за півста дытныи свои... ні очей брутальной, буденной,
цикавой юрбы—нікого не стріну.

Зарю облыча въ занеклу землю, и буду їи освещу-
жуваты своимы слывозамы докы стануть и затонцятъ жалъ
міи смертельный и мепе. А сонце буде ихъ все пыты и
пыты... жадибно сонце болю..

* * *

Довірря?

Се маленька дытына зъ щырымы, невынимы очыма,
що набравшы думокъ и почуванъ въ подолокъ, бжыкыте
до того, хто клыче їи до себе.

Не гамуе слывъ своихъ. Сміється и плаче прямо—
воно ыншого не знае: се властывнсть його петнованни,
краса його цыла и багатство!

И жде.

Вельки очы його зъ вирову... не передчуваючи горя,
дыляться прямо въ лице того, хто його клыче. Жадибно

жде. Не знае чого. Може, щастя якого. Або чого лихого, такого гарного и сьвятого, якъ того душка, переливчато правдымы перлами...

Але ни.

Ось здимається сьильна рука розчарованна и подо тяжкымъ камнемъ на ясну голівку його... його, що не знало вѣчного почуття, якъ правды и правды и вѣры въ почування свои сонящи.

* *

Не тройка любовь.

Та, що годується ласощами, що годується пошлунками, и та, що поважна, якъ смерть и годує сама себе и другихъ. Вона годує себе и слезами, и горемъ, и смуткомъ и самотностю, а по-за гробомъ золотою тинью пам'ятяты—спомынами про її сьвяту, несмертельну силу.

* *

Самотність—убога?

Хто се докаже?

А онъ послушайте, яка хмара слізъ здимається зъ неї и гуляє! а рукъ бѣднихъ, мрамуровыхъ яка безличь, що перетынає її простирь въ судорогахъ болю, а зрѣи роздѣртыхъ серпанкы, що колынуться туды й назадъ, туды й назадъ, а думокъ ровнъ, що нацльвають въ ню брутальною сылою, оббываючи себе немилосердно, що бѣ кудысь добиты борше и борше...

Куды?

Господы великый—куды?

* *

Слушайте.

Зачынить двери, збытись въ гуртокъ, зипреть въ соби видныхъ и слухайте.

Серна бѣжить лисомъ.

Зеленымъ, веселымъ, буйнымъ, роскошнымъ лисомъ и шукае чогось.

Бѣжить. Квиткы пидь ногами ломить, угынає. Ше-

достать листья деревьев, шепче щось. Кольши-геси ледвы
помитно поваякне галуззи старои лесной деревныи.

Дакъ ось гона стала.

Чы вде добили? Не знае.

Думае, що добили. Въ ризки бобы норо выдало.
Высокымы, свавильнымы скокыма гнала впередь, а теперь
зупынылася.

Ии очи видкрылися широко.

Жде такъ неповоручно, адез тремтыть.

Що се? Набий шишовъ лесомъ.

Нечутно починае щось ломыться, щось валыться, и
все на ней, все на ней. Ии широко видкрыти очи побачылы
видразу—чого не бачылы доси... а ии уха почувы—чого
не чувы доси. Тыхви лесъ зановнывся такымъ—чого не
мидла доси, а зъ ней самои побигла кровъ.

Тому мусила веленымъ лесомъ гнаты.

Слухайте.

Мыкола Чернявскый

1

Бувъ у мене садъ таемный.
Тамъ пышались лилеи,
Тамъ въ замыслени аллеи
Кыпарьсь розрисся темный.

Тамъ зросталы нижни крыны,
Тамъ шумилы водометь,
Видбывалыся бескеты
Въ лони водянимъ долынь,

Тамъ у озери ясному
Гралы рыбки золотіи...
Тамъ жылы таемни мрій,—
Рай, невидомый никому...

Рисъ душею я въ саду тимъ.
Тыхи дни тамъ промыналы.
И въ души мой зросталы
Думы сномъ давно забутымъ.

И була въ саду лилея.
Весь мій садъ вона скрашала.
И душа моя кохала
Цвить той зъ паломъ назорея...

Все цвило тамъ, все пышалось.
Въ зачарованнмъ спокои
И прыгодонькы тяжкои
Не видкиль не сподивалось.

Разъ, у день одынъ проклятый,
Глянувъ я въ свй садъ таемный,—
Винъ стоявъ сумный и темный,
Тьмою въ день ясный понятый.

Винъ стоявъ... Немовъ одъ муки
Дерева вси посхылялись...
Кругъ деревъ пообывались
Чорни зми та гадюкы.

Скризь булы воны : на крынахъ,
И на лаврй срибнолыстимъ,
И въ лилеи лони чыстимъ...
И въ квиткахъ по всихъ куртывахъ ..

Скризь воны запанувалы !
И стоить мй садъ таемный
Съ того часу хмурый, темный,
Вси квиткы у нимъ повъяды.

Все покирне лютй доли :
Де бувъ рай, тамъ пекло стало.
Все мынулось, все пропало
По чужй, ворожй воли.

И стою я, и нимую.
И мене всего, мовъ скуто...
Будь же проклять, хто такъ люто
Мрю вбывъ мою святую!...

II

„Де ты, о Боже?“ сынъ вику питае.
„Де ты, озовся!“ И мовчки йому
Небо огнями въ ночи одмовляе,
Зоряну книгу розкрывшы ниму.

Тилькы не коженъ ту книгу чытае
Вичной тайны, й неривно усимъ
Загадка свиту, що въ неби палае,
Шляхомъ безсмертя здається яснимъ.

III

Въ одностайнимъ вильнимъ хори
Ходять въ неби ясни зори
И зъ осяяныхъ небесъ
Темну землю оглядають.—
Край, що люде вельчають
Дивнымъ дивомъ зъ-мижъ чудесь.
И здається имъ:— въ безодни,
Тамъ, де тьмы моря холодни,
Плыне коло въ темній мли;
И на нимъ живутъ голодни,
Вбоги, хвори, земнородни,
Бидни люде—тля земли...

Мыкола Вороный.

Днипрови Спогады.

(I. II—ий.)

I.

То литньої ночи було, на Днипри...

Чудовою, теплою ночи!

Горилы бриллянты въ небеснимъ шатри

И очи зорилы дивочи...

То литньої ночи було, на Днипри...

Якъ тыхо та любо було навкругы!..

Все лагіднымъ сномъ спочывало.

На горы, долины, Днипра берегы

Роскынула ничъ покрывало.

Якъ тыхо та любо було навкругы!..

И сердце спочыло въ щасливому сні...

Тривоги його не лякалы,

Розмова солодка и очи ясни

Голубылы и колысалы...

И сердце спочыло въ щасливому сні...

Якъ буря, хвылына страшна надійшла!

И сердце немовъ яка сыла

Схопыла въ обіймы, кудысь понесла

И довго, шалено крутыла.

Якъ буря, хвылына страшна надійшла!

То литньої ночи було, на Днипри...

Чудовою, теплою ночи!

Горилы бриллянты въ небеснимъ шатри

И очи зорилы дивочи...

То литньої ночи було, на Днипри...

II.

Я и въ домовыну живу поховавъ
Безъ процесіи, безъ похорону.
Не читавъ псалтыря, молитовъ не спивавъ,
Не було и посмертного дзвону;
Тилькы пугачъ крычавъ, тилькы витерь резивъ,
Похоронный выводячы спивъ.

Ничъ зловища була, якъ безодня, страшна.
Жовтый мисяць дывывся изъ хмары,
Мовъ облыччя мерця... И та хвыля сумна
Була хвылею лютой кары.
„Вичну пам'ятъ" у лиси десь вовкъ завывавъ,
Якъ и въ домовыну живу я хозавъ.

Довга вичність пройшла за ту хвылю одну...
Власне серце я выдержъ руками
И до неї поклавъ у холодну труну,
И стоявъ и дывывся безъ тямы.
Чы я знавъ що чынивъ? чы того я хотивъ?
Самъ соби я тоди пояснить не умивъ.

И скинчывшы злочынство, ногою ставъ я
На руйновыщи щастя булого;
Скам'янилий стоявъ, безъ думокъ и чуття.—
Не було въ мени мисця живого.
Не зитхавъ, не рыдавъ и волосся не рвавъ,
Наче пам'ятныхъ я, мовчазлывыи, стоявъ.

Я и въ домовыну живу поховавъ,
Безъ процесіи, безъ похорону.
Не читавъ псалтыря, молитовъ не спивавъ,
Не було и посмертного дзвону;
Тилькы пугачъ крычавъ, тилькы витерь резивъ,
Похоронный выводячы спивъ.

Васылъ Щуратъ.

І. Ш...

Готовъ я бувъ забуты свить,
Забуты все на свити;
Готовъ я бувъ забуты свить
Въ жыття веснянимъ цвिति;
Готовъ я бувъ зложыты весь
Мій вискъ тоби пидъ ногы—
Прощай, прощай!.. До тебе днесь
Нема мени дороги!

Зивъявъ той цвить, той чару цвить,
Що пестывъ нымъ я душу:
Зивъявъ на вискъ чару цвить,
Однакъ я жыты мушу!
И жытому, хочъ въ питьми весь
Мій шляхъ. На бикъ тривоги!
Прощай, прощай!.. До тебе днесь,
Нема мени дороги!

Мени дорога пидъ блакыть,
Хоча бь тамъ громы были!
Мени дорога пидъ блакыть,
А въ вири—громивъ сылы!
Ты змистъ души своей весь
Кынь пидъ чужи пороги—
Я братъ орливъ!.. До тебе днесь
Нема мени дороги!

II. М. ПРЯМИВНИ.

Кажешъ, що жыття морозы
Въ тебе сердце остудылы?
Кажешъ вже: хай гнутья лозы,
Бо въ байдужности ключъ сылы.
И въ байдужности ключъ сылы!
Та чы живъ хто такъ байдужно,
Що бь у нимъ на выдь могылы
Не озвалось сердце тужно?..

III. Р. СЫПОВИ МАКОВЕЙЕВИ.

Хто йе поэтъ?—пытаешъ ты...
Чы маю видповидь знайти?
Поэтъ—се той твердый гранить,
Въ який такъ сыльно вдарывъ свить
Красою, що пидъ тымъ ударомъ
Душа його, налыта жаромъ,
Ажъ искрамы дае одвить.

IV. ЗЪ НОВЫХЪ ПИСЕНЬ.

На голимъ граби бачу пташку.
Въ самотыни на серци важко.
Осинне лыстя зъ витромъ лыне.
На серци важче що годыны.

Мла сповывае лись и поле.
Чимъ же тебе сповыто, доле?
Квиткы морозъ вьялыть и сушыть.
Души вже мрія не зворушыть.

* * *

Гей, куды жъ ты, риченько,
Лынешъ безъ упыну?
Чы прочула ниченьку,
Чы стричаешъ дныну?

И якымы дывамаы
Граешъ ты все зъ шумомъ?
Чы прывитивъ спивамаы,
Чы розлуку сумомъ?

* * *

Кажуть: йе на свити
Всिमъ однака мирка;
Всякому въ блакыти
Свитыть ясна зирка.

Чы жъ мени на зирку
Вже не стало свиту?
Чы, свитывшы хвыльку,
Впала зъ-пидъ блакыту?

* * *

Скытаючысь давно вже на чужыни,
Пидъ церквою уздривъ я разъ дивчыну;
Стояла церква въ соняшнимъ проминни.
Въ души дивча и церкву бачу й ныни,
Въ ній сятымутъ воны вже до загыну.

Володымыръ Самійленко.

Надъ руинамы.

Мени снывся величный зруинованный храмъ.
Обгорилыи стины не малы дахивъ,
Малювання пропало видъ дыму й видъ плямъ,
А въ побыти шыбки буйный витерь шумивъ.

Мени снылось, що серце болило мое
И що смутно пытавъ я руину ниму:
Де-жь подилыся ти—чы воны, може, йе,—
Що тутъ Богу служылы й молылысь йому?

Мени снылось, що голосъ до мене сказавъ:
„—Подывысь и вважай!“ И побачывъ я тамъ,
Що видновленный храмъ образами сыявъ
И що спивы побожныхъ наповнылы храмъ.

— „Прыдывысь и прыслухайсь!“ Я знову почувъ.
И вже речи новіи зъявылысь мени.
Замисць гимну танецъ недоладный загувъ,
А по стинахъ повыслы малюнки брудни.

„—Прыдывысь ище разъ!“ я почувъ и... нема
Вже ничего й картына зминылася въ мыть.
То не храмъ, але попилу купа сама,
То не людъ, а гаддя та хробацтво кышыть.

Леся Українка.

Єврейські мелодії.

I

Якь Израель диставсь ворогамъ у полонъ,
То рабомъ своимъ бранця зробивъ Вавилонъ.
И, схопившы чоло, подоланни борци
Переможцямъ своимъ будували дворци.
Тии руки, що храмъ боронили колись,
До чужої роботи зъ одчаю взялись ;
Тая сила, що марна була на війни,
Будувала пидвалыны й муры мицни.
Все здалось до роботи : перевезло й шнуръ,
Плугъ, сокыра й лопата выводили муръ ;
Всякъ, хто мавъ який знарядъ, мавъ працю собі,
Тилькы арфу спивець почепивъ на верби.

II

Єреміе, зловистный пророче въ залізнимъ ярми!
Певне, серце Господь тобі давъ изъ твердого крышталю.
Ты провидивъ, що людъ буде гныть у ворожій тюрми,—
Якъ же серце твое не розбылось видъ лютого жалю?

Якъ ты мигъ дочекатись, чы справдыться слово твое ?
Роемъ стрилы ворожи на Божее мисто летили,—
Певне, чарамы ты гартувавъ тоди серце свое,
Що на ньому ламалыся навить ворожьи стрилы !

По війни ты на звалыщахъ миста лышывся одынъ,
И палки твои слъозы точылы холодне каминня,
И луна розлягалась така середъ смутныхъ руинъ,
Ажъ найдальши нащадкы почулы твое голосиння.

Ереміе! ты, вичная туго, тебе не збагну:
Якъ же сердце твое не розбылось видъ лютого жалю?
Бо горяче джерело и скелю зрыва кремъяну.
Такъ, було твое сердце зъ твердого, мицного крышталю!

~~~~~

На камени.

Акварель.

Михайла Коцюбинського.

Зь одынокон на циле татарське село кавярни дуже добре выдко було и море и сирн псыкы берега. Въ одчынени викна и двери, на довгу зь колонкамы веранду, такъ и тыслась ясна блакыть моря, въ нескннченнсть продовжена блакытнымъ небомъ. Навить душе повитря литной динны прыймало мягкы сыняви тоны, въ якихъ танулы и распывалысь контуры далекихъ прибережныхъ гирь. Зь моря дувъ витьеръ. Солоня прохолода прынаджувала гостей, и вони, замовывшы собі каву, мостылысь бия виконъ, або сидали на веранди. Навить хазины кавярни, кривоногий Меметь, пыльно стежучы за потребами гостей, кыдавъ своему молодшому братови: „Джепарь! биръ кавэ... эки кавэ!...“*), а самъ выхыливсь у двери, щобъ одитхнуты вохкымъ холодкомъ та зняты на мыть зь голеной головы круглу татарську шаночку. Поркы червоный одъ задухы Джепарь роздувавъ у коминку жаръ та постукувавъ ронделькомъ, щобъ выишовъ добрый „каймакъ“**) Меметь вдвлявся у море.

—Буде буря! обизвався виць, не обертаючысь. Витьеръ дужчае—онъ на човни збирають витрыла...

Татары повернули головы до моря. На великому чорному баркасп, що, здавалося, повертавъ до берега, справди зывалы

*) Одна кэва!... дви кавы!

**) Пина на кави.

витрыла. Витерь надуваеъ ихъ, и вони выривалъси зъ рукъ, якъ бѣлыи били птахи: чорный човенъ нахылъси и легъ бокомъ на блакытнн хвѣли.

—До насъ повертае, обизваеи Джекпаръ: я навѣтъ пизнаю човенъ.—то грекъ силъ прылизъ.

Меметь тежъ визнаваъ греквѣ човенъ. Для нъого це мало вагу, бо опричь кавярнн винъ державаъ крамничку, такожъ едну на все село и бѣваъ ризныкомъ. Значытъ, силъ йому потрібна.

Колы баркасъ наблизывся, Меметь покынуваъ кавярню и подаваъ на берегъ. Гости носпшылы выхылыты свои филижанкы и рушылы за Меметомъ. Вони перетялы круту вузьку вулицю; обигнули мечеть и спустылысь камъняныстоу стежкою до моря.

Сыне море хвѣлювалоъ и кыпило на берези пиноу. Баркасъ пидскакуваваъ на мѣщи, хлюпаваъ, якъ рыба, и не мигъ прыстаты до берега. Сывоусый грекъ та молоднн наймытъ—дангалакъ, стрункнн и довгоногый, выбывалъси зъ сытъ, налягаючы на весла—однакъ имъ не вдавалося розпгнаты човенъ на береговнн песокъ. Тоди грекъ кынуваъ у море котвыцю, а дангалакъ почавъ швыдко роззуватыся та закачуваты жовтн штаны выще колннъ. Татары перемовлялысь зъ берега зъ грекомъ. Сыня хвѣли скыпала молокомъ били ихъ нгъ, а видтакъ танула и шыпила на песку, тикаючы въ море.

—Ты вже готовый Али? крыкнуваъ грекъ на дангалака.

Замисць одповиди Али перекрынуваъ голи ноги черезъ край човна и скочывъ у воду. Зручнымъ рухомъ винъ пидхопываъ у грека мпшокъ зъ сылю, кынуваъ соби на плече и побигъ на берегъ.

Ного струнка фигура у вузькыхъ жовтыхъ штаняхъ та сыннй куртца, здоровый, засмаленый морекымъ витромъ выдъ та червона хустка на голови—прегарно одбывалъси на тли блакытного моря. Али скинуваъ на песокъ свою носу и зновъ скочывъ у море, занурюючы мокри рожевы лыткы у легку й билу, якъ збытый билокъ, пину, а дали

миючы ихъ у чыстѣй сѣинѣ хвыли. Винъ підбѣгавъ до грека и мусивъ ловыты ментъ, колы човенъ спускався врывень зъ пого плечемъ, щобъ зручно було прыняты важкый мишокъ. Човенъ бився на хвыли и рывивъ зъ котвыщи, якъ песъ зъ ланцюга, а Али усе бѣгавъ одъ човна на берегъ и назадъ. Хвыли здоганяла його та выдала йому пидъ ноги клубы бѣлои пшны. Часомъ Али проускавъ зручный ментъ и тоди хашався за бѣкъ барказа и пиднимався разомъ зъ нымъ догору, мовъ крабъ, прышпиденый до кораблевого облавка.

Татары сходылись на берегъ. Навить у селѣ на плоскыхъ дахахъ осель, зъявлялися, не вважачы на спеку, татаркы и выглядали звидгы, якъ барвни кыткы на грядкахъ.

Море де-дали втрацало спокій. Чайкы знимались зъ одинокихъ береговыхъ скель, прыпадали грудьми до хвыли и плакали надъ моремъ. Море стемнило, змишилось. Дрибив хвыли зывались до куты и мовъ брыли зедракуватого сѣла непомитно подкрадались до берега, падали на песокъ и розбывались на бѣлу пшну. Пидъ човномъ тлекотило, кыпило, шумовало, а винъ пидекакувавъ и плыгавъ, немовъ ниесе вудысь на бѣлогривыхъ звирихъ. Грекъ чосто бзырався и зъ тривогаю поглядавъ на море. Али зрудчѣнше бѣгавъ одъ човна на берегъ, весь забрызканий пшою. Вода пры берези почынала каламутытысь, жовкнуты; разомъ зъ пискомъ хвыля выкыдала зъ дна моря на берегъ каминня и, тикаючы назадъ, воликъ та ихъ по дни зъ такимъ гуркотомъ, наче тамъ шось велике скретотало зубамы и гарчало. Прыбѣй за якихъ пивъ-годыны перескакувавъ вже черезъ каминня, зальвавъ прыбережну дорогу и пидбѣрався до мишкивъ зъ сплюю. Татары мусили видетупыты назадъ, щобъ не замочыты капщивъ.

— Меметь! Нурла! поможить, люде, а то силъ пидмочыть... Али! иды жъ туды, хрышывъ грекъ.

Татары заворушылись, и покы грекъ ташювавъ зъ

човномъ на хвѣляхъ, зъ пудьгою позыраючи на море, силь опынылась въ безпечному мѣсти.

Тымъ часомъ море йшло. Монотонный, ритмичный гоминъ хвѣль перейшовъ у бухани,—спочатку глухе, якъ важке сапання, а дали сильне й коротке, якъ далекий пострілъ гарматы. На небі сирымъ павутицимъ снувались хмары. Розгойдане море, уже брудне й темне, настабувало на берегъ и покрывало скели, по якихъ потому стивали патьоки брудной зпненои воды.

— Ге-ге!.... буде буря! кричавъ Меметь до грека...
— Вытягай на берегъ човенъ!...

— Га? ще кажешъ? хрыпивъ грекъ, намагаючысь перекричаты шумъ прыбою.

— Човенъ на берегъ! гукнувъ що силы Нурла...

Грекъ неспокойно закрутився и середъ брызкнивъ и рыку хвѣль почавъ роспутуваты ланцюгъ, увъязуваты мотуззя. Али кынувся до цепу. Татары скидали капци, закачували штаны й ставали до помочи. Врешти грекъ пиднявъ котвѣцю и чорный баркасъ, пидхопленный брудною хвѣлею, що зъ нягъ до головы змыла татаръ, посунувъ до берега. Купка зигнутыхъ и мокрыхъ татаръ зъ галасомъ вытягала зъ моря, середъ клетоту й пны, чорный баркасъ, немовъ якусь морську потвору, або вельчезного дельфина.

Та ось баркасъ лигъ на пѣску. Його привъязано до пали. Татары обтринувались и важылы зъ грекомъ силь. Али помагавъ, хочъ часомъ, колы хазяинъ забалакувався зъ покупцями, винъ позыравъ на невидоме село. Сонце стояло вже надъ горами. По голому, сирому выступу скели липылись татарськи халупки, зложени зъ дыкого каминя, зъ пласкымы землянымы покривлямы, одна на одній, якъ хаткы зъ картъ. Безъ тынивъ, безъ ворить, безъ вулицъ. Кривы стежки вылысь по камъяныстѣй спадни, щезали на покривляхъ и зъявлялысь десь ныжче, просто одъ мурованыхъ сходивъ. Чорно и голо. Тилькы на одній покривли росла якимьсь чудомъ тонка шовковыця, а знызу здавалось, що вона разстелила темну короу на блакыти неба.

За те за селомъ, въ далекой перспективѣ, открывався чаривный свѣтъ. Въ глубокихъ долинахъ, зеленыхъ одъ винограду и повныхъ сызвой млы, виснѣлись камѣни громады, рожеви одъ вечерняго сонця, а до свѣтлоя густымъ боромъ. Кругли лысогоры, мовъ велытенскы шатра, кыдалы одъ себе черну тинь, а далеки шылы, сызо-блакытны, здавались зубцями застыглыхъ хмаръ. Сонце часомъ спускало з-за хмаръ у млу, на дно долинь, скиени пашма золотыхъ нытокъ, и воны перетыналы рожеви скелы, сини лисы, чорни важки шатра та заевичувалы вогни на гострыхъ шпыляхъ.

При цій казковій панорамѣ татарське село здавалось грудю дыкого каминя, и тилькы рядокъ струннхъ дивчатъ, що верталы одъ „чиниме“*) зъ высокыми куклими на плечахъ—ожывлявъ камѣяну пустелю.

Край села, у глубокой долини, бигъ помикъ волоськыхъ горихивъ струмокъ. Морськый прыбѣи спынявъ мого воду, и вона розлылася помикъ деревьямы, одъбываючи въ соби ихъ зелень, барвни халаты татарокъ та голы тилъ дитворы.

— Али! гукнувъ грекъ: поможы звынаты силъ ...

За ревомъ моря Али ледвы дочувъ.

Надъ берегомъ виснѣвъ солоний туманъ, одъ дрибныхъ брызкивъ. Каламутне море скаженило. Уже въ хвѣли, а буруны вставалы на мори, высоки, сердыти зъ билымы гребнымы, одъ якихъ зъ лускомъ одривались доны кытыци пины и злиталы догоры. Буруны шшыли невинно, пидбиралы пидъ себе зворотни хвѣли, перескакувалы черезъ нихъ и залывалы берегъ, выкыдаючи на нього дрибный сирый песокъ. Скрызъ було мокро, пональвано, въ береговыхъ ямкахъ лышалась вода.

Раптомъ татары почувы трискъ и рывночасно вода полылась имъ у капци. То сыльна хвѣли подховыла човенъ и кынула его на пѣлю. Грекъ пидбигъ до човна и ахнувъ: въ човни була дира. Винъ кычавъ одъ гори, лаявся, плакавъ, та ревъ моря покрывавъ його элементъ. Довелось

*) Фонтанъ.

вытягты човенъ дали и привязаты зновь. Грекъ буетъ такой сумный, що хоть зашла ночь, а Меметь вливаетъ його въ кавярню, не пишовъ у село и лыпыль на берегу. Мовъ прывиды блукалы вони зъ Али середь водяного пылу, сердытого бухання та слыльного запаха моря, не проймавъ ихъ наскрызъ. Мисинь давно вже зиншовъ и не рєскакувавъ зъ хмары на хмару; при свитли його берегова смуга билыла одъ пины, наче вкрыта перынымъ пухкымъ сныгомъ. Врєшти Али, зваблєнны вогнями въ сєли, надовывъ грека зайты въ кавярню.

Грекъ розвозывъ сєль по прїбережныхъ крымськихъ селахъ разъ на рикъ и звычайно боргувавъ. На другой день, щобъ не гаяты часу, винь наказавъ Али лагодыты човенъ, а самъ подався гирєською стежкой збираты по селахъ довгы: берегова стежка була затоплена и зъ боку моря село було одризане одъ свита.

Вже зъ полудня хмыля почала спадаты, и Али взявся до работы. Витєрь трицавъ червону хустынку на голови дангалака, а винь порався коло човна та курывавъ монотоннѣ, якъ прыбїй моря, писию. У видювидимый часъ, якъ добрый мусульмань, винь разстєлявъ на пыску хустынку и стававъ на колїна у богомильному спокои. Вечораы винь роскладавъ наць моремъ вогонь, варывъ соби пылавъ зъ пыдмоченого рыску, шо лыпылся на баркасы и навить лагодывся ночуваты пры човни, та Меметь поклыкавъ у коварню. Тамъ лышь разъ на рикъ, якъ найздылы покущы вынограду, трудно було здобуты мисє, а тепєрь вильно й просторо.

Въ кавярни було затышно. Дженаръ дрымавъ коло печи, завищанон блыскучою посудыноу, а въ печи дрымавъ и поцєливъ вогонь. Колы Меметь будывъ брата поклыкомъ: „кавъ!“ — Дженаръ здрыгався, схопывався и брався за михъ. Вогонь въ печи скалывъ зубы, пырєкавъ искрамы и поблыскувавъ на мїдїаній посуди, а по хати росходылась запашица пара свижоп кавы. Пидъ стєлею гулы мухы. За стєламы, на шырокихъ,

оббытыхъ кытайкою ослоняхъ, сѣдлыны татары: въ
одному мѣсни грали въ кости, у другому — въ карты,
и скрызъ стоялы мали филижанкы зъ чорной кавою. Ка-
варня була сердцемъ села, куды збигалысь ужъ интереса
людности, усе те, чымъ жылы люде на камени. Тамъ за-
сидалы сами значни гости: старый суворый мулла-Асанъ,
въ чалми и довгому халати, що минкомъ вышвъ на його
кнстлявому, задубилому тили. Винъ бувъ темныи и упер-
тый, якъ ослюкъ и за це усе ного поважале. Бувъ тутъ
и Нурла-эфенди, багатырь, бо мавъ руду кориву, плетену
гарбу и пару буйволивъ, а токожъ заможныи „юзбашъ“
(сотныкъ), посидачъ едного на циле село ками. Все вони
булы родычи, якъ и цила людность того невеличкого,
закнутого села, хочъ це це завважало имъ дилыться на
два ворожьи таборы. Прычына ворожнечи ташась у неве-
лычому джерелѣ, що было зъ нидъ скеля и стикало те-
чѣйкою якъ разъ по середынѣ села, помикъ татарськымы
городамы. Тилькы ня вода давала жытти всему, це росло
на камени, и колы одна половина села спускала нидя свои
городчыкы, у другои болнло сердце дывытись, якъ сонце и
камень вляять имъ цыбулю. Ця найбагатшии и най-
бильшъ впливови особы въ сели млы города на рижныхъ
бокахъ течѣйки—Нурла на правому, юзбашъ на ливому.
И колы останнѣи спускавъ воду на свою землю, Нурла за-
тамовувавъ потикъ выще, олводывъ ного до себе и дававъ
воду своему куткови. Це гнивало усихъ ливобережныхъ, и
вони, забуваючы на родыни звязкы, боронили право на
жытти свой цыбули та розбивалы одынъ одному голову.
Нурла и юзбашъ стоялы на чели ворогуемыхъ партій,
хочъ юзбашева партія немовъ переважала, бо на ии боци
бувъ мулла-Асанъ. Ця ворожнеча помичалась и въ кавярни:
колы прыхыльныкы Нурлы грали въ кости, то юзбашеви
зъ прызырствомъ дывылысь на нихъ и сидалы до картъ.
Въ одному ворогы сходылысь: усе пылы таву. Меметь,
що не мавъ города и якъ комерсантъ, стоявъ выще пар-
тѣйныхъ суперечокъ, усе шкандыбавъ на крѣвыхъ ногахъ

одъ Нурлы до юзбаша, запытыкувавъ ихъ и мыривъ. Погю гладке облыччи и голена голова лыснилы, якъ у облупленого барана, а въ хыстрыхъ очахъ, звыкды червоныхъ, блукавъ неспокойный вогныкъ. Винъ лично бувъ чымеръ заклопотанный, щось вично розмиркувавъ, личывъ и разъ-у-разъ бигавъ у крамычку, у лбохъ, то зновъ до гостей. Часомъ винъ выбигавъ зъ кавярни, піднимавъ лыце вверхъ, до покрывли, и кывкавъ :

— Фатьмэ !

И тоди одъ стинъ його дому, що здймався надъ кавярнею, оддилылась мовъ тинъ, завывена у покрывало жинка и тыхо проходила черезъ покрывло до самого ии краю.

Винъ кывдавъ ии на верхъ порожины мишкы, або щось наказувавъ рывнымъ, скривучымъ голосомъ, коротко и владно, якъ панъ служныци—и тинъ зывкала такъ само непомитно, якъ и зывлялась.

Али разъ побачывъ ии. Винъ стоявъ коло кавярни и стежывъ, якъ тыхо ступалы жовти патынны по камьяныхъ сходахъ, що злучалы хату Мемета зъ землею, а ясно-зелене „фереджэ“*) складкы спадало по стрункій фигури одъ головы ажъ до червоныхъ шараваривъ. Вона спускалась тыхо, поволы, несучы въ одній руци порожиный куволь, а другою прытрымуючы фереджэ такъ, що тилькы велькы, довгасты чорны очи, вымовны, якъ у тирькон сарны, мигъ бачыты стороний. Вона спылыла очи на Али, видтакъ спустыла повикы и пройшла дали тыхо и спокійно, мовъ египетська жрыця.

Али здалося, що ти очи приулы въ його серце и винъ понисъ ихъ зъ собою.

Надъ моремъ, лагодячы човенъ та курныкаючы свои сонни песни, винъ дывывъ у ти очи. Винъ бачывъ ихъ скрызъ: и въ прозорий, якъ скло и якъ скло дзвникын хвыльи, и въ гарячому блискучому на сонци камени. Вони дывылысь на нього навить зъ фрлисканкы чорной кавы.

) Плащъ живочы

Види частіше поглядів на село и часто бачивъ на кавяриц, видъ одынокимъ деревомъ, невыразну фигуру жінки, що була звернена до моря, немовъ шукала тамъ своихъ очей.

До Али скоро звыкли въ селі. Дивчата, проходячы одчичимъ, нибѣ ненарокомъ открывали обличчя, колы стричались зъ красуномъ - туркомъ, потому паленилы, ишли шведче и шенталыѣ помикъ себе. Мужскій молоді подобалась його весела вдача. Литними вечорами, такими тихыми й свикыми, колы зори висылы надъ землею, а мѣсяць надъ моремъ, Али выймавъ свою зурну, привезену зъ-видъ Смирны, примощувавася видъ кавярию або деінде и розмовлявъ зъ риднымъ краемъ сумнымъ, хапаючымы за сердце згугама. Зурна скывкала молодь, мужську, звычайно. Имъ зрозумѣла була пѣсня еходу, и скоро въ тини камьяныхъ осель, перетваній блакытнымъ свѣтломъ, починалась забава: зурна повторяла одынъ и той самыи голосъ, монотонный, невыразный, безконечный, якъ пѣсни цваркуна, ажъ робылось мѣсно, ажъ починало видъ сердцемъ свербыты и занаморочени татары видхонлювали въ тактъ пѣсни:

— О-ля-ля... о-на-на...

Зъ одного боку дримавъ таемный свѣтъ чорныхъ велытнивъ гиръ, зъ другого лягло доли поидне море и зитхало кризь сонъ, якъ мали дытына, и тремтило видъ мѣсяцемъ золотою дорогою.

— О-ля-ля... о-на-на...

Ти, що дывылысь згоры, зъ своихъ камьяныхъ гниздъ, бачылы часомъ простягнуену руку, що попадала видъ промнь мѣсяця, або тремтячи у танци плечя и слухалы одоманитный, вѣйдывый прѣспивъ до зурны:

— О-ля-ля... о-на-на...

Фатьма тежъ слухала.

Вона була зъ гиръ. Зъ далекого гирського села, де жылы выши люди, де булы свои звычайи, де дышылысь подругы. Тамъ не було моря. Принишовъ ризныкъ, запла-

тивъ батькови больше, никъ могли дати свои парубки и забравъ ихъ до себе. Противный, неласкавый, чужды, якъ вси тутъ люде, якъ цей край. Тутъ нема родины, нема подругъ, прихильныхъ людей—це край свита, нема дорити навить звиды...

— О-ля-ля.. о-на-на...

Нема дорити навить—бо якъ море разсердыть, то забира едну прибережну стежку. Тутъ тильки море, скрызъ море. Вранци слыпуть очи його блакыть, у день гойдається зелена хвля, вночи воно дыхае, якъ слаба людына... Въ годину драгуе спокоемъ, въ неголу плоче на берегъ и бьється и реве, якъ звить и не дае спаты...

Навить въ хату залазыть його гострый духъ, одъ якого нудыть. Одъ нього не втичешъ, не сховаешся... воно скрызъ, воно дывыться на ней... Часомъ воно дрычаться: укрыється билымъ, якъ свиць на горахъ, туманомъ, здається, нема його, щезло, а пидъ туманомъ все такы бьється, стогне, зитхае—ось якъ теперь —о!

Бу-ухъ!.. бу-ухъ!.. бу-ухъ!..

— О-ля-ля... о-на-на..

Бьється пидъ туманомъ, якъ дытына въ пелюшкахъ, а потому свыдае ихъ зъ себе... Лизуть вгору довги, подерти шматкы туману, чипляються до мечету, закутувають село, залазять въ хату, свыдають на сердце.. Навить сонни не выдко... Та отъ теперь... отъ теперь...

— О-ля-ля... о-на-на...

Теперь вона часто выходьть на дахъ кавирни, прытуляється до дерева и звыться на море... Ни, не моря вона шукае, вона стежыть за червоною повязкою на голови чужынца,—немовъ сподивається, що побачыть його очи—вельки, чорни, гарячи, яки ихъ сняться... Тамъ, на псыку, надъ моремъ, зацвила теперь ихъ любыма квитка—гирський крокисъ...

— О-ля-ля... о-на-на....

Зори висять надъ землею, мисянь надъ моремъ..

— Ты вдалеку?

Али здригнувся. Голосъ шшовой зверха, зъ даху, и Али поднявъ туды очи.

Фатьма стояла надъ деревомъ, тлкъ одъ якого вкрывала Али. Винтъ спаленивъ и закинувся:

— Зъ п... надъ... Смирны... далеко звиденъ..

— Я зъ гирь.

Мовчанка.

Кровь бухала йому до головы, якъ морська хвилья, а очи полоныла татарка й не пускала одъ своихъ.

— Чого забывся сюды? Тоби тутъ сумно?

— Я бидный—ни зиркы на небі, ни стебла на землі..

Заробляю...

— Я чула, якъ ты граешь...

Мовчанка.

— Весело... У насъ въ горахъ такожь весело... музыкы, дивчата весели... у насъ нема моря... А у васъ?

— Блызько нема.

— Йохтеръ?¹⁾ И ты не чуешь въ хати, якъ воно дыхае?

— Ни. У насъ замиць моря писокъ... Несе виторъ горячий писокъ и ростуть горы, немовъ горбы-верблюжкы.. У насъ...

— Цсе!..

Вона наче ненарокомъ высунула зиндъ фереджю бидный выпещеный выдъ и поклала зъ фадобованымъ штемъ палець на повни и рожеви уста.

Навкругы було безлюдно. Блакитне, якъ друге небо, дывылось на ныхъ море и лышь били мечету просунулась якась жиноча постать.

— Ты не боишся, ханымъ²⁾, розмовляты зо мною? Що зробить Меметь, якъ насъ побачыть?

¹⁾ Нема? ²⁾ Пани, хазайка.

- Що винь схоче...
- Винь насъ забѣ, якъ побачить.
- Якъ винь схоче.

Сонця не було ще видно, хочъ де-яки шмиди вже рожевили. Темни скелі виглядали понуро, а море лежало внизу підъ сирію поволовою соноу. Нурла спускавсь зъ Яйлы и сліве бигъ за своїми буйволами. Винь посишавсь. Яму було такъ пыльно, що винь не помічавъ навіть, якъ копыця свижон травы зсуваласъ зъ гарбы на спыну буйволамъ и рostrушуваласъ по дорози, колы высоке колесо, затепывнысь за каминь, підкыдало на бигу плетеною гарбою. Чорни прысадкувати буйволы, покручувочи мохнатыми горбамы й лобатыми головамы, звернули въ селі до свою обісти, але Нурла ошамъятавсь, повернуувъ ихъ у другый бикъ и зупынывсь ажъ передъ кавярнею. Винь знавъ, що Меметь тамъ почуе и шаршувъ двері.

— Меметь, Меметь, кель мундѣ!*)

Меметь, заспанный, скочывъ на ноги и протыравъ очи.

— Меметь! Де Али? пытавъ Нурла.

— Али... Ал... тутъ десь... и винь обвивъ зоромъ порожні лавкы.

— Де Фатьма?

— Фатьма? Фатьма спыть...

— Ёны въ горахъ.

Меметь вытрищывъ на Нурлу очи, спокійно перешовъ черезъ кавярню и выглянувъ на двирь. На дорози стоялы буйволы, засышани травою и першый промьнь сонця лягавъ на море.

Меметь вернувся до Нурлы.

— Чого ты хочеш?

— Ты божевильный... Я тобі кажу, що твоя жинка втыкла зъ дангалакомъ, я ихъ бачывъ у горахъ, якъ повертавъ зъ Яйлы.

*) Иди сюда!

Меметови очи полизлы на верхъ. Дослухавшы Нурлу, виць одицхувъ його, выскочывъ зъ хаты и, кочываючысь на своихъ кривыхъ ногахъ, полизъ по сходхъ на верхъ. Виць оббигъ свои покои и выскочывъ на дахъ кавярни. Теперь виць справди бувъ божевильный.

— Осма-анъ! крикнувъ виць хрыплымъ голосомъ, прыклавшы долони до рота... Са-али!.. Дже-шаръ!.. Бе-каръ!.. кель мундъ!.. Виць обертався на вси стороны и склыкавъ, якъ на пожжежу: Усе-шиъ!.. Мустафа-а!..

Татары прокыдались и зъявлялись на своихъ покривляхъ. Тымъ часомъ Нурла помагавъ знизу:

— Асанъ!.. Мамуть!.. Зекерія-а-а!.. волавъ виць на своимъ голосомъ.

Сполухъ литавъ надъ селомъ, знимавъ у гору, до верхнихъ хатынь, скочуався внизъ, скакавъ зъ покривли на покривлю и збиравъ народъ. Червони фезы зъявлялись скрызъ и кривыми та крутымы стежкамы збигались до кавярни.

Нурла пояснявъ, що сталося.

Меметь червоний и неприютный, мовчки поводывъ по юрби выбалудженными очыма. Врешти виць педбигъ до краю покривли и скочывъ у низъ зручно и легко, якъ китъ.

Татары гулы. Усехъ тыхъ родычывъ, що ще учора рязбывалы одынъ одному голову у сварни за воду, еднало теперь почуття образы. Зачеплено було не тилькы Меметову честь, а й честь усього роду. Якыйсь злуденный, мерзенный дангалакъ, наймытъ и заволока! Ричъ нечувана. И колы Меметь вынисъ зъ хаты довыи някъ, якимъ ризавъ вивци и блиснувшы нымъ на сонни, ричуче застромывъ за поясъ, ридъ бувъ готовый.

— Веды!

Нурла рушивъ попереду, за нымъ, налягаючы на праву ногу, поснищавъ ризныкъ и вивъ за собою довгу низку обуреныхъ и завзятыхъ родычывъ.

Сонце вже показалось и пекло кампнь. Татары злазылы вгору добре ведомою имъ стежкой, вытягышысь въ

линію, якъ колонка маршируючихъ мурахаъ. Передні мов-
чали и тильки ззаду рядка сусиды перекидались словомъ.
Нурла выступавъ зъ рухавы гоучого пса, якый нюхавъ
уже дычану. Меметь червоныи и повурый поминавшо
шкандыбавъ. Хочъ було ще рано, сирі масы каминни на-
грѣлися вже, якъ черинь печи. По ихъ голыхъ выпнутыхъ
бокахъ, то круглыхъ, якъ вельтеньски шатра, то гострыхъ,
якъ закляти хвыли, слався мянчестымъ лыстомъ отрунный
молочай, а ныкче, туды ихъ морю, сповзавъ помижъ сы-
няви груды каминни яро-зеленыи канорець. Вузенька
стежка, ледвы помитна, якъ спидъ дыкого звѣра, шезала
часомъ середь камьяной пустыни, або ховалась пидъ вы-
ступомъ скели. Тамъ було вохко и холодно, и татары під-
нималы фезы, щобъ освиякыты голени головы. Звидты воны
зноу вступалы у пичъ—роспалену, душну, сиру й залыту
слншучымъ сонцемъ. Воны уперто держысь на горы, подав-
шысь тулубомъ трохы впередь, погбидуючысь злегка на
выпнутыхъ дугою татарськихъ ногахъ, або обмыналы вузьки
и чорни провалля, черкаючысь плечемъ объ гострый бикъ
скели та ставлячы на край безодни ноги зъ певностю
гпрѣвкыхъ муливъ. И чымъ дали воны йшли, чымъ важче
имъ було обмынаты перешкоды, чымъ сыльнище наекло ихъ
зверху сонце, а знызу каминь, тымъ бильше завязтты од-
бывалось на ихъ червоныхъ и уприлыхъ облыччахъ, тымъ
сылнище запеклысть выпирала имъ зъ лоба очи. Духъ
цыхъ дыкыхъ, яловыхъ, голыхъ скель, що на ничъ вмира-
лы, а въ день булы тепли, якъ тило, обнявъ души покрыв-
дженыхъ, и воны йшли обороняты свою честь и свое право
зъ незламныстю суворой Яйлы. Воны поспиналися. Имъ
треба було перейняты втикачивъ помы воны не добралися
до сусидного сельця—Суаку та не втыклы моремъ. Правда,
и Али и Фатьма булы тутъ людмы чужымы, не зналы
стежокъ и легко могли заплутатыся въ ихъ лабиринти—и
на це рахувала погоня. Проте хочъ до Суаку тышылось
небагато, ниде никого не було выдко. Робылось душно, бо
сюды, въ горы, не долитавъ вохкыи морськихъ вѣтеръ, до

якого вони звикли на березі. Ноги вони сускались въ провалля, або злизали на гору, дрібні колічки каминці сыпалась имъ з-пидь нігъ—и це драгувало ихъ, упрілихъ, стомленихъ и лыхихъ: вони не знаходили того, чого шукали, а тымъ часомъ коженъ зъ нихъ покыувъ у селі якусь роботу. Задні трохи пришились. Зате Меметь порывавсь напередъ, зъ затуманенимъ зоромъ и готовою, якъ у разбюшеного цапа и шкутьльгаччи—то вироставъ, то опадавъ, якъ морська хвилья. Вони почали тратити надію. Нурла опивився, це було свєдичкы. Проте йшли. Килька разъ кривий берегъ Суаку блєнуєвъ имъ згоры сиримъ пескомъ й зивавъ.

Раптомъ Зекерія, одиный зъ переднихъ, сыкнуєвъ и зупинився. Все озирнулось на нього, а вінъ, не мовлячи ни слова, простягъ руку впередъ и показавъ на высокій кам'яний ригъ, що виступавъ у море.

Тамъ, з-за скєли, на одиный мєнтъ мышула червона пов'язка на голови и зникла. У всіхъ закацітало серце, а Меметь стыха рыкнуєвъ. Вони зирнулися—имъ пришила до голови одна думка: якъ бы вдалося заігати Али на ригъ, то можна взити ного тамъ голіручъ Нурла мавъ уже плянь: вінъ поклавъ на уста палець, и коли все замовкы, раздєливъ ихъ на тры частини, що малы оточити ригъ зъ трьохъ сторінъ: зъ четвертой скєля стримко спадала въ море.

Все стало обережнимы, якъ на влогахъ, тилькы Меметь кыпивъ и рвавсь напередъ, просвердловны жаднымъ окомъ скєлю. Та ось виткнуєвся з-за каменя ірєчокъ зеленого фєреджє, а за нимъ злизавъ на гору, мовъ вироставъ зъ скєли, стрункий дангалакъ. Фатьма йшла попереду, зелєна, якъ весняный кущъ, а Али, на свєихъ довгихъ ногахъ, тєсно обтягненихъ жовтымы ногавымымы, въ синій куртци и червоній пов'язци, высокій и гнучивый, якъ молодой кинарысь, здававсь на тлі неба велычємъ. И коли вони стали на вершєчку, зъ прыбережнихъ скєль зивая

табуиць морських птахивъ и веривъ блакить моря трем-
тячою ситрою крыль.

Али очевидачки заблудися и радься зъ Фатьмою.
Воны зъ тривогою оглядались на кручу, шукаючи стовбы.
Здалеку виднилась спокійна бухта Суаку.

Раптомъ Фатьма жახнулася и скрикнула. Фериджо
зеунулось зъ її головы и вшало до долу, а вона зъ жахомъ
втопыла очи у нальти кровью, скажени чодовикови баньки,
що дывылись на неї з-за каменя. Али озырнувся—и въ
ту жь мить зъ усихъ сторинъ полизлы на скелю, чинляю-
чыє руками й ногами за гостре каминня, и Зекерія, и
Джепарь, и Мустафа, усї ти, що слухалы його музыку
и пылы зъ нымъ каву. Воны вже не мовчали, зъ грудей
ихъ, разомъ зъ гарячимъ виддыхомъ, вылила хвля зми-
шаныхъ згукивъ и йшла на втикачивъ. Тикаты було ни-
куды. Али выпростувавсь, уперся ногами въ камнь,
доклавъ руку на короткий нижь и чекавъ. Одъ його врод-
ливого лыня, блдого и гордого, была звага молодого срдя.

Тымъ часомъ за нымъ, надъ кручею, кыдалась якъ
чайка Фатьма. Зъ одного боку було ненависне море, зъ
другого—ще бильшь ненависныи, нестерпучый ризныкъ.
Вона бачыла його побаранили очи, недобри сыни уста,
коротку ногу и гострый ризныцький нижь, якимъ винъ
ризавъ влечи. Ии душа перелынула черезъ горы. Ридне
село. Завъязани очи. Грають музыкы, и ризныкъ веде ии
звидты надъ море, якъ овечку, щобъ заколоты... Вона
респучлывымъ рухомъ закрыла очи и втратыла ривновагу...
Сынїй халать, въ жовти шемисяни, похылылся поза скелю
и зныкъ середь крику сполоханыхъ чайокъ.

Татары жახнулись: ця проста и несподивана смерть
одкынула ихъ одъ Али. Али не бачывъ, що сталося по-
задъ його. Якъ воекъ, поводывъ винъ навкругы очыма,
дывуючысь, чого воны ждуть. Неуже бояться? Винъ ба-
чывъ передъ собою цолыскъ хыжыхъ очей, червони и
завзяти облыччя, роздуты няздри й били зубы—и вся ця
хвля лютосты раптомъ наскочыла на нього, якъ морський

прѣбѣи. Али оборонився. Винъ проколовъ руку Пурли и дригнувъ Османа, та въ тужъ хвилью його збѣлѣ зъ ницъ и падаючы, винъ бачывъ, якъ Меметь пиднвивъ надъ нимъ нижъ и всадывъ йому мижъ ребра.

Меметь колдовъ куды пошало, зъ нестямною смертельно ображеного и зъ бандужнистю ризника, хочъ труды Али перестали вже дыхаты, а гарне обличчя избрало спокою.

Справа була свинчена, честь роду вывололи зъ ганьбы. На камени, пидъ ногами, валилось тѣло дашалака, а бѣля нього зтоптане й помнатоване фереджѣ.

Меметь бувъ цѣпцый. Винъ хытався на кривыхъ ногахъ и вымахувавъ руками, його рухы были бездуздымы и зайвымы. Розпихнуешы цикавыхъ, що товнѣлись надъ трупомъ, винъ вхопытъ Али за ногу и поволыкъ. За нимъ рушылы вси. И колы воны йшли навадъ тымъ самымы стежкамы, спускаючысь внизъ та злѣзчы на тору, роскишна голова Али, зъ обличчямъ Ганимеда, былась объ гостре камнина и сльывала кровью. Часомъ воны пидскакувала на неривныхъ мѣсцяхъ, и тоди здавалось, що Али зъ чымсь згоджується и каже: „такъ, такъ“.

Татары шлы за нимъ и лалысь.

Колы процесія вступыла врѣшти въ село, ши пласки покривли вкрылысь барышнымы масамы жинчокъ в дитей и выглядалы, якъ сады Семирамиды.

Соткы цикавыхъ очей проводылы процесію азъ до моря. Тамъ на песку, ажъ билому одъ полудисового сонця, стоявъ похылений, трохы чорный баркасъ, мовъ выкиненый въ бурю дельфинъ зъ пробытымъ бокомъ. Нижна блакытна хвилья, чыста и тепла, якъ перса дивчаны, кыдала на берегъ тонке мережево пины. Море зльвалось зъ олицемъ въ радисный усмихъ, що досягавъ ажъ генъ далеко, черезъ татарскы осели, черезъ садкы, чорны лисы, до сирыхъ нагритыхъ громадъ Яйлы.

Все осьмихалось.

Безъ сливъ, безъ нарады, татары пидняли тѣло Али, поклалы його въ човенъ и при тривожныхъ жиночыхъ

крыкахъ, що неслись зъ села, зъ пласкихъ дахивъ, якъ
крыкъ морськихъ чайокъ. дружно злихнули човенъ
въ море.

Шурхнувъ по каминцяхъ човенъ, плюснула хвилья,
загойдався на ній баркасъ и ставъ.

Винъ стоявъ, а хвилья грависъ кругъ його, плюско-
кала въ боки, брызкала пиною й потыху, ледвы помитно
односила въ море.

Али пльвъ на зустрячъ Фатьми..

1902.

Черангивъ.

Агафангелъ Крымскый.

Сирийскы згадки.

(урывки зъ лиричнаго роману).

I.

Сстоять зачаровани, сяйвомъ облыти,
Сады ароматни, запашныи квити.
Визьму-жь бо я лютню—и въ тихій нуди
Ударю по струнахъ въ ничній самоти.

Сриблясти потоки изъ мисяця ллються,
Сриблястыи звуки зъ-пидь лютни несуться.
Заслухалысь квити, прытыхнувъ сашкъ,
Ба навить фонтанъ журкотлывый прымовкъ.

Нарешти у пальмы лыткы застогнали:
„Не грай, чоловиче! усохнемъ зъ печали!“
Журлыво стрипнулася рожа-краса,
Упала на мене пахуча сльоза.

Схылылысь плакучии вербы й маслыны,
Шумлять кипарысы и мырты, й маглыны,
Магнолія молыть: „—Ой, годи! не грай,
И нашого серця на смерть не вражай!“

II.

Ни, никола одъ мене не вчуешъ,
Що Тебе я люблю;
Циле небо було-бъ захыталось
На ту сповидь мою.

Затемнылось бы яснее сонце,
Поспадады бѣ зиркы;
Срибный мисяць зъ такого бѣ нечестя
Розколовсь на шматкы.

Ни, никола одъ мене не вчуешъ,
Що тебе я люблю:
Вся прырода була бы вжахнулась
На ту сповидь мою.

Застогналы бѣ могутніи кедры,
Розчахнулась земля,
И морськую безодню збурлыло-бѣ
Нечестыве чуття.

III.

Зъ червонымъ блискомъ мисяць згасъ,
Сховався за горою.
Въ плащи изъ гирь глухая ничъ
Схылылась надо мною

Усе послуло. Мовчкы я
Сыджу у мертвій тыши:
Журлывый рій моихъ думокъ
Повитря не колыше.

Та впала зирка... Задрижавъ
На неби слидъ вогненный.
Замливъ я весь... Не зирка то!
То ты летышь до мене!

И чую вже я шепить твій
И пью твое дыхання.
Одна лишъ мыть. И зновъ я самъ,
И зновъ саме страждання.

IV.

Не забуду я николи
Довгий жахъ,
Що у тебе заснитися
Увъ очахъ.

Не забуду благородный
Гордый выдь,
Мовчазливую зневагу
И одхидь.

V.

Прытуливъ я лобъ до шибкы.
Задывывся въ темный шляхъ.
Хлюпавъ дощъ, а тыхе свитло
Меркотило въ лихтаряхъ.

То жыття мого каганчыкъ!
Догорае мабуть викъ
Гасне розумъ, гаснуть сылы,
Гасне цилый чоловикъ...

VI.

Закотылося сонечко
Въ мутный хмары.
Не судылось намъ, серденько,
Буты до пары.

Олеандры надъ ричкою
Улыбаются тужно.
Не судыло, серденько,
Жыты намъ дружно.

Нибы мовѣ загробная—
Шелестъ бамбуку:
„Нащо жыты й видтерплювать
Вичную кужу?“

Зъ кипарису розносыться
Запахъ мотылы,—
И душа расплывається,
Падають сны.

~~~~~
VII.

Безсонная туга въ кинци прытомылась.
И я, закопавшысь лыцемъ у траву,
Лежу здеревильй, лежу та й не чую,—
Чы ще я на свѣти живу.

Шумить верховиття олывного гаю,
Зъ мого забуття прокыдае мене...
Охъ, витре зъ Ливану, не дмы ты, не дыхай;
Нехай мое лыхо засне.

Не дмы ты, не дыхай, голубчыку-витре,
Зболилому серцю дай ликъ;
Затыхны, затыхны, щобъ мигъ я заснуты,
Незбудно заснуты на вискъ.

Людмыла Старыцька.

Сапфо.

(урывокъ зъ драматычнай картыны)

(Ще помы не паднято завясу, чутио за кулісамы гомины і гукы
«Сапфо! Слава! Слава!»).

Сапфо *(выбітае зъ-за кулісы, дуже збнтэжана, въ руцяхъ
трымае ліру).*

Ни, дали, геть! Не сыла... О, си згукы
Печуть огнемъ мій мозокъ, сердце рвуть...
Тремтыть сльоза... въ устахъ німіе слово...
Все кола йде... Невже теперь жыття
Порветься вразъ одъ радосты і щастя?
Невже теперь, у сей велебный часъ,
Зъ тремтячыхъ рукъ Геката вырве славу?
О, ни! Въсю мыть я прагну жыты... Всю,
Всю, нектаромъ роскишнымъ повну, чашу
Схылыть до усть і выпыты до дна!
Чого жь огнемъ ты, сердце, зайнялося?!
О, не спалахны вразъ... хочъ для його, для дня
Мого жыття, для соняшного Феба!
Фаоне мій! Тебе жадаю я
И надъ усе, надъ славу, надъ жыття,
Надъ цилый свить кохаю

(Задумывается. Звонь пуклы.)

Зновь шумъ росте, неначе бурхить моря...
Кого зовуть, чье зрына имья
Изъ хвиль людськыхъ, чимъ сколыхнувь этеръ?

Голосы (за кулисами).

Винокъ неситъ! Сапфо! Хвала тоби!

Сапфо.

Мене? Мени? И се слабе створиння,
Ся дивчына перемогла муживъ?!
Хвала жъ тоби, хвала, Сапфо едына!
Якый ясный та невмирущий день!
Чы чуешь ты? народъ тебе тамъ славыть,
Твое имья мижъ Музы на Олимпъ.
Несе гучна та невмируща слава.
Густа юрба: славетна то Эллада
Схыля чоло и падае до нигъ
Тоби, Сапфо! А тамъ зъ-за хвиль блакытныхъ
Пиднявъ чоло и радо подае
Свй чулый голосъ ридный серцю Лесбось.
О, радости, о, втихо неземна!

(Павза.)

Тремтячы, я стояла середь люду,
Холола кровь и гасло на устахъ
Спивочее та легкокрыле слово...
А винь, Фаонъ, на мене тамъ зорывъ,
И въ погляди його свитылось щастя,
Палавъ якыйсь одрадисный огонь,
Сподивання й переконання повный.
Я глянула—и захопывся духъ,
Заледвы зъ рукъ слабыхъ не впала лира.
Але се вразъ спалахнувь въ серци жаръ
И хмарою налынуло натхнення!
Мицна рука торкнулася до струнь
И полылась дзвинкоголоса писня,—

И захлынувся спьянилий нею свить.
Не знаю я про що и якъ спизала,
Але въ той часъ така чудова миць
Пидносыла мои тремтячи груди,
Що я й соби богынею здалась.
И поняло мене безмирне щастя,
Смертельный свить мизернымъ здався, гадкимъ,
И на мицныхъ яскраво-легкихъ крылахъ
Я понеслась далеко одъ земли,
Въ той свитлый край, де богоривни Музы
Плетуть богамъ невьянучи винкы...
Скинчыла я. Мовчало все навколо,
И винъ мовчавъ, а на очахъ йому
Мовъ той крышталь искрылы чысти слъозы.
О, подруго, о, Музо! Честь тобі!
Ты зрушыла Фаона зимне серце...
Якый щасливый, невмирущий день!

(Задумавшись, сидит на скелю и говоритъ тихо сама до себе.)

Не смила першь я серця таину
Коханому шепнуть на ухо стыха,
Але теперь... Фаоне, проминь мій,
Тоби до нигъ и славу и безсмертя
Я зъ радистю пестливою зложу,
Абы почуть одъ тебе йно: „кохаю!“
Чого жъ мовчышь? Боишься, чы мене
Вважаешъ ты за недосягну скелю?

(Задумується, дивлячыся на море. Дира їй скоочується до ний, а вона, обнявши коліна, схилиє голову),

Море сыне та безкрайе,
Ты далеко котышь хвыли
И въ часы пивденни палу
Ты вколысуешъ всіхъ насъ!
Чомъ же ты, безкрайе море,
Якъ Фаонъ у човни йиде,

Не шепнешь йому зь блакити:
„Якъ Сапфо тебе коха!“

Витре буйный, легкокрылый,
Ты литаешь геть усюды,
Ты несешь шляхомъ прозорымъ
Гостроноси корабли.
Чомъ же ты въ пивничну добу,
Колы мрії палють серце,
Не шепнешь Фаону стыха:
„Якъ Сапфо тебе коха!“

Сонце ясне та довичне,
Пидь твоимъ живуцымъ сяйвомъ
Пидійма троянда чоло,
Лись и поле ожива,—
Чомъ же проминемъ блискучымъ
Не ростопышь крыгы серця,
Не шепнешь Фаону стыха:
„Якъ Сапфо тебе коха!“

*(Складає молитовно руки и надає навколінкы переіь ста-
туєю Афродиты).*

О, Афродито, богине безсмертная!
Я прыпадаю зь благаннямъ до нигъ твоихъ:
Вчуй мою писню, сльозамы повытую,
Стогинь дивочый спизнай!

Маты коханья! Тоби, злotosяйна,
Лиру и слово и гимнъ присвятыла я...
Зь неба веселкою часто злитала ты
Слухаты спивы мои.

Ты доторкнулась своею правыцею
До мого серця й сказала безсмертная:
„О, моя доню! Сапфо надъ жинотою
Въ цилій Эллади знесу.

Я твоє серце розжеврїю чарами,
Що и безсмертнихъ стуманять до нестяму,
Любощивъ, пестощивъ владу надамъ йому.
Въ очахъ жагу запалю!

Що жъ не палає ще серце Фаонове
Видъ той вабы, тобою наданої?
Маты кохання, богине безсмертна,
Серце йому запалы!

*(Встає, надіймає лиру и взявши кильце акордівъ, промовляє
зъ напівженимъ и запаломъ).*

Богомъ той мени здається,
Хто сидає поручъ тебе;
Навить ты бъ ставъ свитлымъ сяйвомъ,
Завжды темрявий Эребе!

Колы жъ я тебе побачу,
Темнымъ стане сонце ясне,
На устахъ ниміє слово
И жыття у серци гасне.

Я тремчу, мовъ та лилея
Въ любыхъ пестощахъ зефира,
И зъ души зрынають слезы
И рыдає тыхо лира.

Кровъ пала, трипочуть груди
И обіймивъ прагнуть руки,
И росте у серци писня
И встають чудови згуки!

Мылувала бъ цили ночи,
Цилувала бъ до упою,
И на груди твои дужи
Впала бъ спалена жагою!...

Aria passionata.

Написавъ

Гнатъ Хонкевичъ.

Впалы стрильчастыи тины на воду, мисяць розльиць
свѣй напытокъ и ядъ; дыханія ночи пронестося, и
затрептилы у йому жаданія... Сны прійшли до тыхъ, хто
спавъ, життя наступило для тыхъ, хто хотивъ... Стомле-
нымъ—сонъ, серцю—быття, радисть—бажанню, вбогимъ—
кайданы и пута...

.....

.....

Не спытсся їй... Душно..

Вона идвелася и сила. Неривно й звабливо зякла-
лася зморшки тонкои, якъ павутыниа, сорочки; выризуване
мережево закрыло груди и тилькы мисяць тонкымы и
хытрымы проминямы заглядавъ у очка дорогыхъ мережа-
нокъ. Руки упали на коліна, опустылысь выточени плечи,
а голівка закнулася назадъ... очи закрылысь и въ
темряви бачылы щось... По губахъ пробигавъ выразъ скор-
ботного жаданія; воны ыноди журлыво напивъ - одкры-
валысь и выризувався зъ-пидъ ныхъ тоди рядокъ тонкого
блыску якогось...

Охъ, якъ душно! Душно якъ! Видъ билого лижка,
мовъ полумямъ дыше, тыхо въ блакытно-темныхъ куткахъ
кымнаты; гостри тины квитокъ пробиглы одъ вкна геть
по доливици и одна зъ ныхъ збигла на нижку їй, круглый
лыстокъ зъ стебельцемъ вдмалювала на снижнобилтому

тлѣ. Хытнется нога—щезне лѣстоукъ, зновѣ стане—и вичѣ, закоханный, зновѣ прыпаде до того жѣ самого мѣсяца.

Вона стала нижкамы на долинку и злѣна стрепенулася всимъ тиломъ; лививо ступаючы, пидишла до вѣкна, обиперлася на нього... Мѣсяць уже свое свѣтло кынувъ тилькы на неѣ; зальвъ, засрѣблѣвъ наичмену складочку сорочки, безличъ разивъ и безличчо проминивъ цѣлувавъ уже тѣло, кожнѣй палчыкъ на нѣжнѣ, кожну пушынку оксаытовыхъ лыць... Охъ, якъ жывлюче лѣться прохолода въ пожадлыви груди! Хвѣлемы!.. Якъ безъ кнѣця, безъ кнѣця пѣться аромать ночи и одно витѣання попержае друге!

Солодко потягнулася вона усимъ тиломъ... Выгнулись гордою стрильчастою дугою груди, мовѣ мокри, обмалювала ихъ сорочка, руки высоко-высоко вѣрхѣ простились—вѣя вона буда стрѣлою до неба. А ничѣ, все шеночучы, манула до себе, тихо говорылы лыстки сада, падали крапля зъ травы и грала дѣамантомъ мѣжъ проминныхъ мѣсяца... Тыхая, теплая ничѣ!.. Теплая, теплая... Обѣжае, обгортуе все тѣло нижною втихою и втомую... розникуе, пидймае очѣ мѣсно и пожадливо трипоче серце!..

. . . . И мовѣ у пивъ-снѣ, мовѣ заворожѣна, вѣя скоряючысь одному якомусь всесылному багачю, ступыла вона на пидвиконня и легенько стрѣбнула въ садъ. Бузокъ брызнувъ на неѣ зъ своихъ кветокъ холодными крапелькамы,—вона тилькы радисно здригнулася и жартовлыва, лукава усмишка забѣгала у неѣ на пышныхъ устахъ. Не ховаючысь, роскишна, въ бѣлий сорочци йшла вона по росяній травѣ, хвѣлюючы станомъ. Увѣйшла у тѣнь вербъ и сховалась тамъ... Тилькы мѣсяць заздросежывъ за нею и ловывъ коженъ моментъ, щобъ обняты и ароминнямъ и гравъ на бѣлому тлѣ сорочки плямамы зъ сытла и тиней. Отъ зновѣ вона выйшла зъ-пидъ вербъ—и якъ похапливо блыснувъ мѣсяць до неѣ, якъ радисно заблыскавъ и засявъ! Згнулися и переломылися тѣны видъ гылокъ и все бѣгли кудысь назадъ...

. . . Тыхо надъ ричкою.. Прибигла хвыли, скакала щось до берега, до стеблыны очерету и зновъ рухливо побигла; плещеться все пидъ дномъ човна и тыхо його все хытае. Шепотиния таемни якись носяться надъ берегомъ, темно и моторочно пидъ вербами, мабуть холодно тамъ. А по середины рички, весь блискучый въ сиве кутон зъ срибла лускы, протягся тонкий драконъ: далеко ажъ въ темряву комышиевъ кынуевъ винъ свій гострый и вузький хвистъ. И лежить винъ на хвыляхъ, и тыхо колышется и тремтыть блискучымъ перомъ... А выкинется десь зъ воды безсонна рыба, то весь стрепенеться драконъ, завьеться заласно-чудовыми выгибами и суне все дали та дали свій хвистъ у темноту береговой травы. А потимъ зновъ заспокоить на свойому широко розисланому зирчастому плащи, и тильки ыноди по йому, якъ и по небу, повагомъ проповзе неспокойна хмарынка..

О, якъ тыхо! Якъ божеественно тыхо!.. Плескоче, плескоче хвылька у човенъ одноманитнымъ, дивно-прекраснымъ згукомъ—и слушаешъ довго ія, а вона тильки плескоче все, говорить крапли до крапли.. И пидъ тихый акомпаниментъ того плескоту хвыль, въ глыбокихъ душевныхъ акордахъ и мелодіяхъ, не розкрываючи усть, заспивала вона—гимнъ ночи.. Солодко полывся винъ палючымъ струмкомъ зъ ія души, повставъ надъ вербами и навить срибный драконъ середъ рички переставъ ворухыты перомъ и, прыпавшы до хвыли, заслухався гимну того.. Вона спивала:

О, фантастычная ничъ, якъ люблю я тебе! Розвиваешъ свій пышний стягъ, малюешъ дыне на ньому—и знову звываешъ його въ велику-велику просторонь темрявы. Вся одразу дышешъ прохолодою, пидіймаешъ тымъ холодомъ груди, а потимъ... потимъ обпалышь безсердечно—и загорыться кровъ, забьютъ, затуманяться ія джерела. Яки дывовыжни, невыдани никимъ и николи образы малюешъ ты въ своихъ

чаривнихъ, стрѣльчатыхъ тиняхъ, въ свѣтлѣ невр-
ному выбагльвому свѣтлѣ! Тамъ де звикло ривно-
душне око бачыты буденну, сирѣ площу, тамъ де
сама набыстрѣйна детвоча фантазія не збудуе ни
одного достойного образу—тамъ въ моментъ одынь
творишь ты пышно-прекрасни чаривнѣ фантомы,
загадуешь загадки, що ихъ николи не розришыты
пыльному розумови—о, фантастычная ничь!..

Ты, ты!.. Се ты выдаешъ безлицъ згукивъ въ
звыкле лышь до туркоту вуха и вразнешъ ного
тысячею невидомыхъ чаръ. Важынешъ-важынешъ роз-
гадаты твій символъ таемный—и падешъ въ безпо-
мичи... А ты зновъ смѣнешъ и плачешъ, зновъ зда-
лека вѣешъ тыхымъ дыханнямъ, сылнешъ астроло-
гични героглифы—о, фантастычная ничь!..

И мично все засынае въ тоби, все стре и мляе,
а те, що жыве—збуджується рантомъ и просить
жыття... Вогонь прыстрасты бурхливимъ потокомъ
льється въ пестоти, пробігають блискавкою палючи
жаданія, и мозокъ безсылны выдае даремну боротьбу
свою... И въ бучныхъ сидесахъ дикого танцю, оргі-
яхъ скрыкивъ и згукивъ божевильно тремтять и
бьются нервы!.. Въ тоби се, въ тоби—о, фантастыч-
ная ничь!..

А якъ блищать въ тоби очи! А якимъ страш-
нымъ полумямъ дышуть уста—и немає тыкъ холодивъ,
що змогли бъ загасыты вогонь той: вѣшь запалюе
навить арктычни льоды. И въ твою темриву, — о, фан-
тастычная ничь,—въ твои черныи хвѣли простяга-
ются тремтѣчи руки, лони пышно, палючи розкры-
ваються назустрічь... Прыпасты, прыпасты до нихъ
и высмоктать отруту тую, що влыла ты гуды, ты—о,
фантастычная ничь!..

И вся наповнена жадливою сумишкою всякихъ ба-
жанъ, зъ палаючимъ видъ таемныхъ огнѣвъ облыччямъ,

сиде вона въ човенъ, бере весла и дужкою, зминилою рукою видштовхується одъ берега. Зашепотивъ човникъ, сповзаючы зъ травы, хлюпнувъ дномъ на груди хвилы и швидко выплывъ на середину... Збылося, заграло, тремтятся, проминня місяця на воді, ростопленимъ срібломъ зливалася зъ весель вода—гордо вирізувався човенъ зъ дивною, мармурово-білою фігурою на собі. Упаде весло на воду, замовчить підъ нею на мить, потімъ вискочить изъ згукомъ и зъ другимъ зновъ упаде, зновъ упаде. Ыноді чорною підійметься зъ весломъ цікавая низка травы водяної, глянє по-надъ хвілями разъ у жытти и зновъ навикы сховається въ своє темнеє царство на дни. А за човномъ бижить зъ ропотомъ вода й спишно-спишно гомонить щось... Що?.. Що говоривши ты, холодная хвилюко?.. Що знаєшь ты? Чы палылася ты хочъ одынъ разъ оттакъ колы небудь? Чы прылнтало до тебе видкилася незмирне повчыще страшныхъ якихсь бажанъ и чы кыдалось воно колы на тебе—и чы падала ты колы підъ вагою и натыскомъ ихъ?..

Охъ!.. Якъ палыться мозокъ и якъ горять вогнемъ льяця! И ты, о, недобрая ничъ, навить ты не дышешъ и не обываєшь прохолодою, а мовъ ще більше кыдаєшь розпаленого вугилля въ гарячи выскы... И дужче-дужче все бється сердце, кудысь выривається воно... А хтось мпцный, закоханий, вже нахылывся до неї, вже дыше... и ворущыться волосъ на чоли у неї видъ гарячого дыхання того... Блызько-блызько прытулывся винъ и глянувъ своими бездонными очыма ій у самую душу. И страшно дывытыся у ти очы—и вично дывытыся хочеться, бо въ кожный моментъ сыплеться зъ нихъ щось нове, якисъ вогни, образы, бажання...

— Хто ты? Хто ты?..—несмыливо й тихо шепоче вона, кынувши весла, и тремтыть у неї сорочка на грудяхъ... Видкилася зъ нижокъ, зъ самыхъ пальчыкиевъ на нижкахъ поповзло щось гаряче-гаряче и зальло жаромъ усе тило... Човенъ зашелестивъ осокою и торкнувся легко

та тихо обь берегъ... Вона здригнулась и . . . и шезъ кудысь винъ. Бъ льше ии ударыла, мовь жартуючи, кытыи очерету, брызнула крапельками ажъ за спину. Дыхнула прохолода зъ береговой мрякы.

Сумно-сумно зитхнула вона, зъ болемъ взялася за весла и зновъ выплыла на середину ричкы... Падають весла, хвилька говорить, драконъ срибный хвильюется и выгынається спереду, очыма тайны дывыться темныи берегъ—а думы зновъ обсадають, дитяць звидусиль... Гонить ихъ хтось злый на безсылу дивочую душу,—панамы прыходять воны туды, женуть все супротыше... Отъ и зновъ кынути весла прытулылись до човна, и зиклашшы промняисти руки на колнахъ, схлытыны голову, задумалась красуня... про нього вона задумалась...

Хто винъ—не знае вона. Знае тилькы, що мусить бути прекрасный, якъ ея ничъ, якъ сей снипъ тонкый свитла видъ мисяця надъ сонною ричкою... Царевычъ молодой, весь въ шытому злотомъ уборани, зъ пышнымы кучерямы до плечей, ставныи и гнучкыи, мовь промнень... Лицарь дужкый, въ заливо закутый увесь, чесный до фанатизму оборонецъ и захыстныкъ красы.—прыиде винъ, могутнй, и склонить колино и зди́ме шоломъ важкый, прыкрашый страусовымъ пиррямъ... Великый генй, що передъ имъ схлытыся свить увесь, спиваючи песни и гимны прослави, —генй зъ инднытымъ, якъ у бога, чоломъ и всесыльнымъ поглядомъ закоханыхъ, чудово-глыбокыхъ очей... А може самъ царь морскый... весь обвишаныи зеленымы травами, дывовижнымы перламы, зъ сидюю Сородою и зъ жагою юнака... Винъ цестыты, якъ дытынку, буде любку свою, убиратыме въ коштовни дiаманты, колыхатыме на прозрыстыхъ, дывно-пахучыхъ хвильяхъ и прымусить пидвладныхъ йому чаривлывыхъ сирень розважаты ии веселымы спивамы...

. . . . А ничъ все колыше ии колыше вельчынымъ покровомъ своимъ, а хвильи все звеняць срибнымы голосамы пидъ човномъ, безконечне щось розказують одна од-

ній. Запыльово дывляться, згнуешысь надъ ричево, цикавыи вербы, ыноди сардыто, мовъ гадъ, выглане зъ-пидъ воды чорный каминь. крыкне зъ-просоння и замовкне зновъ птыця въ гылкахъ, а комынь, сумныи хрыстель береговыхъ таемнынь, радуться про якусь новыну...

— Заспывать... заспывать...

О, якъ хочеться голосно-голосно заспывать, всю дельчань наповныты згукамы, одразу выльить невилому, таемну жагу зъ глыбыны, вышлеснуть гиркнеть слизъ души... Може спивъ винъ учуе и, прекрасный, свитлый, жаданый, прылететь на поклыкъ. Прылететь... о, винъ прылететь, коханецъ дороги... дасть зрозумиты всю чарывну роскишь любовы и—воны вкуня знесуться наверхъ буття... туды... въ вично-прекрасныи сферы, въ гармонію...

— Прылынь!.. Прылынь!.. Ждутъ тебе, щобъ розкрытыся, пышныи лони мов... Губы рожеви чекають устъ твоихъ... ще никого, нікого не цилувалы воны... Все скарбы дорогоценныи воны береглы для тебе и тилькы для тебе... Нихто не осквернивъ ще мнихъ очей, своимъ палкымъ зоромъ, ніхто не державъ ще за руку мене и вона не тремтила ще въ жадній руди... На тебе, на тебе чекають багачства уси, вси роскоши, и сылы и прынады... Прылынь... О, прылынь!.. О, жаданый и мылый—я мылый...

И простерла вона до небесъ тонкіи руки свои, мовъ видты чекала коханця. Широки рукава округлымъ рухомъ зсунулысь на плечи—и мрамурови, выточени рысы забылысь, запалалы пидъ проминнямъ. Закынулася голова выскочывъ гребинь, розсыпалысь змін... Груды скоро пидіймалысь, трыпотилы—и вся вона, розкрыта, зворушена, поклыкъ жагы кыдала въ просторонь, въ далеке зирчастее небо :

— Кто ты?!.. Кто ты?!..

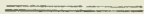
И... ніхто, окримъ комышу, не видгукався на поклыкъ жаглывий той .. И ніхто, окримъ місяця, не цилувавъ ія гордо-пиднятыхъ грудей и палавочыхъ лыць...

Холодно видывала вода свою глыбину и загадывала та-
емну загадку....

И въ распачемъ крикнувши ажъ до хмарь. „Хто бѣ
не бувъ ты! Хто бѣ не бувъ ты!“—визала вона, рыдаючи,
на дно човна... Човенъ загойдався, загомонила незавдово-
лено весла, хвилька брызнула въ бокы—и зновъ черезъ
моментъ все такожъ тихо и таємно заговорила, несучись
все впередъ и впередъ...

.....

Впалы стрільчастыи тины на воду... Мисяць розливъ
свій напытокъ и ядъ, дыханья ночи пронеслося, и затрем-
тилы у йому жадання... Сны прийшли до тыхъ, хто спавъ,
жыття наступило для тыхъ, хто хотивъ... Столенимъ—
сонъ, серцю—быття, радисть—бажанню, вбогимъ—кайданы
и пута.

Павло Грабовськый.

Голосъ кары.

Середь люду сыротою,
Середь гурту въ самоти
Я блукавъ... Передо мною
Въ царстви тышы й супокою
Рухъ зроставъ у темноти.

Хукга выла на простори,
Замела степы й село,
Видгукалась сумно въ бори...
Занимивъ я въ дыкимъ хори,—
И журбы якъ не було!

Все замерло; думка спала,
Збувшы горе дошкульне;
Але дійсність виджывала,
Прывидъ жаху выкликала
И страхала зновъ мене.

Бо се—рыпнувъ хтось дверыма,
Десь годинныкъ цокотыть...
Знову кара невмолыма
Пронеслась передь очыма,
Серце чуе и тремтыть.

Знову гризний голосъ кары,
Що на часъ було замовкъ,
Зворушывшы сонни мары,

Въ темнимъ вигляди почвары
Доторкнувсь моихъ думокъ.

Зновъ на дни души глибокимъ,
Де я голосъ той сховавъ,
Моимъ ворогомъ жестокомъ,
Але й другомъ одинокимъ,
Винъ пануючы, встававъ.

И нема куды тикаты
Видь тихъ згукивъ свитовыхъ,
Що женуть далеко зъ хаты
И до вику будуть гнаты.
Бо си згукы въ насъ самыхъ.

А кругомъ якась таємність —
Не вгадае розумъ мій...
И видчувъ я вразъ никчемність
И дурныцю и даремність
Людськихъ думъ и людськихъ мрій!

Сномъ прыбыти, мовъ манюю,
Середь степу та лисивъ,
Въ тимъ німому супокою
Пекломъ выють надо мною
Милліоны голосивъ.

И хоча бь яки тамъ чары,
А то рыпъ нудный двермы
Та годинныка удары
Все нагадують про чвары
Зь метушнею мижъ людьмы.

Не боюсь я пекла ночи...
Але що сталося мени?
Збиглысь разомъ поторочи,
Пронизалы мене очи
И зловищи й нависни!

Витра тыхе повивання
Перейма мои думкы
И найкращи спогадання

Выклька на глузування.
Рве зрадливо на шматкы.
Поборовся бѣ, такъ годинникъ
И байдужый рыпъ двермы
Все спыняють... Мовъ провынникъ,
Або зборканый голинникъ,
Звыкъ давно я до тюрмы.
И блукавъ я помижъ людомъ,
Середъ гурту въ самоти...
Невидомымъ якимсь чудомъ
Правый шляхъ здавався блудомъ
И губывся въ темноти.

Иванъ Франко.

Зивъяле лыстя.

I.

Полудне.

Шырокее поле безлюдне.

Довкола для ока й для вуха

Ни духа!

Ни слиду людей не выдать...

Лышь травы, мовъ море хвелясте,

Зелене, барвысте, квитчасте

И сверщыка въ травахъ трищать.

Безъ впыну

За ричкою геть у долину

И геть ажъ до сынихъ тыхъ гирь

Мій зирь

Летыть и въ тыши потопае,

У пахощахъ духъ спочывае,

У душу тепла дольвае

Простирь.

Втимъ—цыть!

Яке же то тыхеньке рыдання

Въ повітри, мовъ тужне зитхання,

Тремтыть?

Чы се мое власнее горе?
Чы сердце стрипнулося хоре?
Охъ, ни! Се здалека десь тилкы
Доноситься голось сопилкы.

И ось
На голось той сердце мое потяглось,
Въ тимъ раю безъ краю воно зарыдало
Безъ сливъ,—
Тебе, моя зоре, воно спогадало
И стыха до строю сопилкы
Поплывъ изъ народнимъ до спилкы
Мій спивъ.

II.

Чого являешся мени
У снi?
Чого звертаешъ ты до мене
Чудови очи ти ясни,
Сумни,
Немовъ крыныци дно студене?
Чому уста твои ними?
Якый докирь, яке стражданья,
Яке несповнене бажанья
На ныхъ, мовъ зарево червоне,
Займається и знову тоне
У тьми?

Чого являешся мени
У снi?
Въ жыттю ты мною згордувала,
Мое ты сердце надирвала,
Изъ нього вызвала одни
Оти рыданья голосни —
Писни.

Въ жыттю мене ты й знать не знаешъ,
Идешъ по вулицы—мынаешъ,
Вклонюся—навить не зырнешъ
И головою не кывнешъ,
Хочъ знаешъ, знаешъ, добре знаешъ,
Якъ я люблю тебе безъ тямы,
Якъ мучусь довгымы ночамы
И якъ лита вже за литами
Свій биль, свій жаль, свои писни
У серци здавлюю на дни.

О, ни!

Являйся, зиронько, мени

Хочъ въ сні!

Въ жыттю мени весь вискъ тужыты—

Не жыты.

Такъ хай те серце, що въ турботи,

Неначе перла у болоти,

Марніе, вьяне, засыха,—

Хочъ въ сні на выдъ твій оживае,

Хочъ въ жалоццахъ живійше грае,

По людськы вильно виддыха,

И того дыва золотого,

Зазнае щастя молодого—

Бажаного, страшного того

Гриха!

III.

Покоюкъ и кухня; два викна въ партети,

На викнахъ съ квитками вазонкы,

Въ покою два лижка, пидхылени двери,

Надъ викнамы били заслонкы.

На стинахъ годинныкъ. Пять-шсть фотографій,

Простенька комода пидъ муромъ.

На середь покою стили крутій, накрятій
И лампа на ний зъ абжуромъ.

На крили при ньому сыдять мое щастя,
Само у тужливій задуми:
Когось дождае, чыйсь хидь набуть ловыть
У вулышнимъ гамори й шуми.

Когось дождае... Та вже жъ не для мене
Въ очахъ ии свитло те блыма!
Я, сумеркомъ вскрытый, на вулицы стоя,
У рай той закрався очыма.

Ось тутъ мое щастя! Якъ близько! Якъ близько!
Та якъ же-жъ далеко на вики!
И краеться сердце, та высохлы слезы,
Огнемъ лыщъ пашіють повики.

Гаряче чоло я въ долони сципывшы,
Втикаю видъ тыхой хаты,
Мовъ раненый звирь той тикае у нетры,
Щобъ въ свой берлози здыхаты.

VI.

Вона умерла! Слухай! Бамъ! Бамъ-Бамъ!
Се въ моимъ серци дзвинъ посмертній дзвонить.
Вона умерла! Мовъ тяжезный трамъ,
Мене цилого щось до-долу клонить,
Щось горло душыть. Чы моимъ очамъ
Хтось выдеръ свитло?.. Хто се люто гонить
Думкы зъ души, що въ соби биль заперла?
Самъ биль! Вона умерла! Вмерла! Вмерла!..

Ось бачъ, ще рожи на лыци цвितуть
И на устахъ красніе ще малына...

Та цыть! И подыхомъ одныкъ не туть
Ии! Бажанъ твоихъ се домовына.
Бамъ-бамъ! Бамъ-бамъ! Далеко, зычно чуть
Сей дзвинь... Прыпадъ и плачь, немовъ дытына!
Се жъ твоихъ мрїи заслону смерть роздерла,
Розбыла храмъ твїй! Цыть! Вона умерла!

И якъ се я ще доси не здуривъ?
И якъ се я гляджу и не ослипну?
И якъ се доси все те я стерпивъ
И у петлю не кынувся конипну?
Адже-жъ найкращый мїй огонь згоривъ!
Адже-жъ теперъ повикъ я не окрипну!
Повикъ калика! Серце гадъ пожерла,
Сточыла думы вси! Вона умерла!

Лышь биль страшный, пекучий въ серци тамъ
Все заповнивъ, усю мою истоту;
Лышь биль и се страшенне: бамъ, бамъ, бамъ!
А слизь нема, ни кровы, а ни поту.
И меркне свить довкола, и я самъ
Лечу кудысь въ бездонну стужу й сльоту.
Рыдать! крычать!— та горло биль заперъ.
Вона умерла!—Ни, се я умеръ.

V.

Сыпле, сыпле, сыпле снигъ.
Зъ неба сирои безодни
Мирїядамы летять
Ти метелькы: холодни.

Одностайни, мовъ жура,
Зимни, мовъ лыхая доля,

Прысыпають все калыта,
Всю красу лугнаў і поля.

Билый кылымъ забутта,
Одубиння, отупи---
Все покрывъ, стыжае все
До найглыбшого асіння.

Сыпле, сыпле, сыпле снігъ,
Кылымъ важче нагасае...
Молодый огонь въ души
Меркне, слабне, погасае.

VI.

Поклинъ тоби, моя зивьяла квітко,
Моя роскишна, невидступна ірiе,
Останній сей поклинъ!
Хочъ у жыттю стрічаваъ тебе я рідко,
Та все жъ мени той спогадъ серце гріе,
Хочъ якъ болючый винъ.

Тымъ, що мене ты къ собі не пустыла,
Въ моихъ грудяхъ зглушыла і загасыла
Любовный дыкый шаль,
Тымъ ты въ души сумній і сдынокій
Навикъ апысала ясный і високий
Жиночый идеаль!

И ныни, хочъ насъ дилать доли і горы,
Колы на душу ляжуть зліи зморы,
Тебе шука душа
И до твоеи груды прыпадае.
У стипъ твоихъ весь свій татаръ скидае
И голось твій весь плачъ і втыша.

А якъ колы у снѣ тебѣ побачу,
То, бачыцца, всю злисть и гиркисть трачу
И выкидаю, мовъ гадюкѣ тыхъ звѣй:
Весь день, мовъ щось святе, въ души лелію,
Хочъ не любовь, не виру, не надію,
А чыстый, ясный образъ твій!

Молоди мученықы.

(фрагменты)

Напысала *Марія Колдуникъ.*

Боткамы, тысячама я бачу ихъ
У ныхъ змарилли, блиди облычя и очи зъ
якымсь хороблывымъ блыскомъ, и уста тремтячн. спалени
гарячкою...

Не стари вони ще, ни...

Та тяжка праця, недоспани ночи, голодне й холодне
житте вытыснулы печать свою на молоди лица ихъ...

Я бачу:— Мійський, заснижений крайобразъ.

На тротоарахъ промерзлый снегъ, а въ повітри сту-
жа и витьеръ,—такий доймающый витьеръ

И тротоарамы йдутъ хлопчыкы—диты; на ныхъ ву-
зеньки мундырчыкы и шапки, въ голыхъ рукахъ книжки
шкільни.

И не одынъ зъ ныхъ ще може й не йпвъ ныни, та
спишыть учытысь.

И не одному зъ ныхъ мріється Бидна хатка,
и въ ній дороги облычя його ридныхъ. Теперь, може, вони
снидають, а може—може, й нема що...

Винъ не снидавъ,—але винъ вчытыметься... о, впнъ
багато навчытысь, пизнае все; буде такий мудрый и ба-

гатыи п выбуде—ни, не палаць.—але хату теплу, п въ тій хати все хлїбъ п молоко тепле—п прыведе туды своихъ ридныхъ та скаже: „теперъ будемо шаслыи!“

Хлїбъ п тепле молоко... То сиравино свито.—а винъ не снідавъ. . . . Е, але, може, хочъ побідае, якъ прыйде зи школы, може, вже зъ „дому“ децо прывесуть.

Винъ знае, що воны самы, може, не мають що йсты, а винъ ще видъ ныхъ мусить п на себе браты!

Але винъ видячытсья,—такъ буде вчытсья, такъ буде. . . . Ну який то нынн день?—Середа: латына, нїмецьке, матыматыка, украинсьько-русььке, натуральна... Е, все пиде добре: латына—повторенне, нїмецьке—на памязть, украинсьько-русььке—оповиданне, то легке, якъ-бы такъ все.. Матыматыка? ухъ, се біда,—але „якъ не буду спытаний, то прокажу пиять разивъ «Отче нашъ»“.

Але отъ добре, що вже школа не далеко, бо уха п руки видпадають. „Такъ, такъ, у насъ колысь мусить буты тепло, бо то дуже прыкро, якъ зайдуть зашпаны въ руки... Мушу буты вчений!“

Мала кимнатка у стольци Львови. 12 годына вночи. Та ще свѣтло блымае въ кимнатци, а тамъ коло столька малого сыдыть молода дпвчына.

Та не веселоци на ип лыци, не румъянъци шастя на ныхъ зацпылы. Воно блиде, лышь очп розшырени сяють хороблывымъ блыскомъ, а уста повторяють монотонно якась слова.

Вона вчытсья до испыта... Боже! якъбы здаты! Тамъ матуся безъ забезпеченого кутка, а якъ бы здала, такъ весело бъ обоє жылы. Вона мала бъ маленьку сільську школу п вчыла бъ дптей, а матуся мала бъ маленький садочокъ, килько грядочокъ п господарювала бъ тамъ... Тамъ було бъ весело... Е, мусить здаты! Вона жъ на остатни гроши прыйхала до Львова п такъ вчылась п влома, п теперъ вчытсья п буде вчытсья. Дванацята годына? Ну, трохы

пизно, але ще зъ якихъ дви годины можна повчытысь. Тажъ видъ сього залежить въ неи питанне: быты? чы не быты!

И зновъ хватае за книжку и такъ вчыпся, такъ вчытыся! И очи, хочъ и зъ хоробливымъ блискомъ набирають яконсь сылы и охоты. И надія сие, мовъ диямантъ, изъ нихъ...

Надія!—яке жъ се гарне слово!—Надія...

И зновъ та сама кимнатка и въ ній дивчына молода, на тапчани скулена, шепче: „мамо, матусю бидненька моя!

Надія, надія! — яке жъ се гарне слово... „Perrobo-wana na rok nastepny“.—Чому? За що? Чы-жъ вона не вчылась, чы-жъ не видповидала добре? Тыхъ кплька помылокъ, чы се ии вына? Чому вони ии такъ „гачылы“, такъ не давали часу видповисты, таки дывни питання давали, о, зовсимъ „ынши“, якъ „тій“, що зъ нею разомъ здавала? Правда! Кажуть люде, що „та“, то кривна якогось професора, мае протекцію,—а вона не вирыла въ протекціи (а зрештою, звидкы ии було взяты?), думала, що де все залежить видъ питання: быты? чы не быты?—тамъ не може быты протекціи, а тилькы сама справедливисть. Мамо, мамочко, бидненька моя! Ха, ха, ха! Справедливисть, надія.—ха, ха, ха! Ха, ха, ха!

.....

У нього такъ болять груди. И той проклятый кашель спочынку не дае „—Та бодай бы вже мавъ яку честь, тадже знае, що якъ розхоруюсь, то пропавъ рикъ,—и ще до того втрачу зарыбокъ зъ лекціи, ну-за що тоди буду жыть?..

„А навкругы такой зеленый, гарный май и ти кветочки такъ чудово пахнуть и охоты до життя стилькы,— а въ моихъ грудяхъ.. („ну, скажы виразно“,—шепче йому якийсь голось) у грудяхъ смерть“.

„Ни, ни! не смерты—життя, життя я хочу! Я такой

молодой и стільки надій мавъ. Я родичамъ помагати хотівъ и въ мене така гарна ціль життя була. Не за довго,— ну, щожъ ти пивтора року, навить не цили,—потимъ здавъ бы останній пспытъ, записавъ на университетъ и тамъ вже мигъ бы працювати для людей, для рідного краю,— а въ грудяхъ—смерть... —

„Такъ чудово, такъ гарно навкруги, соловіи такъ чудово співає, и місяць и зирки въ блакити горять,—а въ грудяхъ—смерть!...“

На вищо жъ думкою дурною
Себе въ останне веселить?
И такъ оманною й питьмою
Намъ довелося довго жыть!

Геть, геть! хочъ въ серци безъ упину
Росте бажанне жыть тай жыть,
Пуста надія безъ спочыну
Весь викъ готова туманить.

Та жыть все-жъ хочеться... Мій раю!
Якъ бы то я ище здолавъ
Прожыть для тебе, рідный краю,
Я-бъ душу всю тобі видавъ.“

... Винъ ще такъ недавно читавъ си вирши молодого мученька и воны вытиснули зъ його очей шыру слезу и такъ глыбоко зашала йому въ серце,—а теперъ си вирши—то його слово!

„Та жыть всежъ хочеться...“ Яка мука страшна: 20 литъ и не можна жыты!... Смерть, смерть въ грудяхъ,—а може... може й ни? .

Якъ бы то я ище здолавъ
Прожыть для тебе, рідный краю,
Ябъ душу всю тобі видавъ!...

Сотками, тысячами, я бачу ихъ

У нихъ змарнили, бледи облыччя и очи зъ якимь хоробльвымъ блискомъ, и уста тремтяти, спавени тарячкою..

Не стари воны ще,—ни..

Та тязка праця, недоспани ночи, голодне та холодне житте вытыснулы печать свою на молады лыця ихъ..

.

Психограмы.

Написала *Наталя Кобрынська.*

I. Видцвітае.

До легкого прозорого серианку прыкладала вона на-
пывъ розцвилу рожку.

Глянула въ дзеркало и блыскъ вдоволення видбывся
на іі чудовимъ лыци...

Гарна рожа и вона, то одно, то одна краса!

Чудова! Душею и серцемъ пожадана! Очи якъ брил-
лянты, губы, якъ два рожеви лытвы. А якыи прегарный,
якъ у лиліа, станъ! Поглядъ той жинны, то шасте, рай:
жыты пры ній то небо,—шуміло докола неж, а серци
былысь частійше, очи горылы подумямъ

Ажъ ось одынь зъ прыктонныкывъ іі красы здобувъ
іі серце...

Краса іі ще бильше розцвила, а прытулежа до неі
дытынка прыдавала іі ще бильше чарывъ, якъ пупляшокъ
цвиту рожі.

Шепить подыву и обожанне іі красы булы для неі
сонцемъ життя, и вона цвила своею прегарною красою, а
чудовый пупляшокъ бувъ немовъ мініяторною видбыткою
той красы

Щось порушылось въ повіттри. Шепотинне подыву и

обожания здавалось шемраннемъ ручая. Шумило хлыло, гуло потужною писнею сердце. Але чутливи ии листки видчували, що той гамиръ подьву, хочъ и такыи близькыи, не належавъ уже неподильно до неи

Зитхнула глыбоко!

Разъ, коли ледвы-що кынуло яснымъ блыскомъ дни, задрижавъ одытъ листочокъ ии пышнои горони и грубово краплею росы упавъ на землю.

Пупляшокъ всмихався солодко, купався въ крышта-левимъ блыску росы, обывався золотыми нитками сонци и вслухався въ протяглый шумъ, що зроставъ що-разъ голоснйше, сыльно, потужно.

Чудова рожа схыляла що-разъ нызче пышну голову, и вслухувалася въ отой шумъ, а збликли ии листкы, що-разъ сыльнйше дрижалы, видрывалыся и опадалы... поволи... ривно... боляче.

II. Ружы.

Страшне несщастя, миллионова крадижъ! Вельке злочынство, видбуге на тыхъ, котрымъ доля вказала лышь одну стежку життя—працю.

Пидъ гваранцею чести и обезпекы вытягався послид-нй гришь видъ найбиднйшыхъ, окуплений не разъ не лышь прыемностю життя, а и выдертымъ зъ рота хлыбомъ.

Гришь, видкладаный на чорну годину, тонувъ еъ кышеняхъ тыхъ, що побрязкують золотомъ, выкыдався на роскошь життя, роспусту и фантазйни мри.

Сьогоня поклыкано злочынцывъ до выправданныя, а гризна Немезида вытягнула руку сыраведливои безсторонности

Однои дыны мавъ буты vysлуханий одынь зъ най-большыхъ вынуватцывъ того злочыну...

Вона пішла по білетъ...

Великий стыскъ входящихъ и виходячихъосибъ. На
всѣхъ лицахъ цікавистъ, жадоба вражнина. А изъ усть
до усть подавались имена злочыницьвъ...

Увійшла до залы суда

Великий, зеленый стиль, хрестъ и свичкы. Побичъ
сидять рядомъ суди зъ поважними и спокійнымими лицами.

Оскарженого поклыкано до столу, показно круто
ыведени рахункы

Вона бачыла його висогу, прыгорблену постать, сыве,
гладко прычесане волобее. Прэсидателъ говорыць гостро,
зъ напруженою консеквенцією, суди, переныви важностю
свого обовязка, слухають уважно, не пропускають ни од-
ного слова.

Оскаржэныи видповидавъ тыхымъ, ривнымъ голосомъ.

Ось видвернувся

Вона уздрила поважне, сумне лице, змерщине чоло и
—*обвысли, зомлили, вздовжъ спущени руки*

Серце ии застыгло, задрожала новыкы. Смыстыла го-
лову, и все навкругъ занимлю, лынцъ десь немевъ бы зда-
лека доходывъ голосъ прэсидателя скреготомъ заржави-
лыхъ залізныхъ зубивъ пылы.

Вона оперлася о поручни кресла и поднида вии.

Прыкрыи б.ыскъ соняшного проминия упавъ на груби,
бездушни лица прысяглыхъ. И вси вони здальми ии одно
въ одно подибни до себе, вси якъ одно выявляли непо-
хытну завзятнсть и надъ усима высилы—*зомлили, хори,*
вздовжъ спущени руки

Вона видвернула голову, глянула на публіку на вы-
тягнени головы, насторочени вуха, повни обурении погляды,
а середъ того на—*губи, зомлили, вздовжъ спущени руки.*
.

Страшне оволодило нею огыдженне, а найпрыкрыйше
вражало ии жиночи лица. Чого ихъ тутъ таь багато?

що ихъ привело ді того мисця людського нещастя? О, прославлена ніжність жиноча! кричала їй душа, — чи не бачишь онъ—*слаби, обвисли, вздовжъ спущени руки*

Середь гамору розмовь чути чийсь кидь. Імись слова видобиваються о їй вуха, але не проникають до мозку, не доходять до зрозуміння.

Тыша залягає докола, а въ ній висять—*худі, зивглили, вздовжъ спущени руки*

„Що тобі?“—питається їй товаришъ. „Ничого, зовсімъ ничего, то пройде“. Винъ звертаєть увагу на деяки подробищи; вона вемихалася несвідомо, видповидала машинально, а очі їй дивлялись тривожно на—*зивглили, зомлили, вздовжъ спущени руки*

Ще одна хвилына и вона упале на землю. Товаришъ пожигъ їй выйти на свіже повітре

Въ улычнімъ выри людськихъ голивъ, фіакривъ, кофій, брамъ, выставовыхъ виконъ; въ выри їй власныхъ думокъ, почувань, скризь бачыла вона все ти жъ—*зболіли, зомлили, вздовжъ спущени руки*

Прыйшла до дому, увійшла до оспбнои кимнаты и заперла за собою двери.

Упала на фотель.

Серце їй былося, доймаючий биль розсаджувавъ выскы.—щось страшно болюче стогнало въ їй души и смертельно сумнымъ привидомъ маячылы—*слаби, худі, зивглили, вздовжъ спущени руки*

Иванъ Франко.

I.

ФРАГМЕНТЪ.

Р пивничъ. Глухо: Зимно. Витерь вие.
Я мерзну. Выпало зъ холодныхъ пальцизъ
Перо. И мозокъ стомлений видмовивъ
Вже послуху. Въ души—глыбока павза.
Ни думка, ни чутте, ни биль, нищо
Въ ній не ворущыться. Завмерло все.
Немовъ гнѣлый ставокъ въ гушавыни,
Якого чорну воду не ворущать
Витровый подыхъ.

Але цыть! Се шо?

Чы втопленыкы зъ дна болотяного
Встають и зъ хвиль смердючыхъ простягають
Опухлыи, зеленувати руки?
И голосъ чуты, плачь, квылинне, стогинъ —
Не дійсний голосъ, але щось далеке,
Слабе, марне—тинь голосу, зитханне,
Чутне лышь серцю, та яке жъ болюче,
Яке жъ болюче!

„Тату! Тату! Тату!“

Се мы, твои невродженѣ диты;
Се мы, твои невыспивани спивы,
Передъ часомъ утоплени въ багнюци!
О, глянь на насъ! О, простягни намъ руку!

Покльчъ до свитла насъ! Покльчъ до сонця!
Тамъ весело—нехай мы тутъ не чахнемъ!
Тамъ гарно такъ—хай тутъ мы не гныемъ!“

„Не выйдете на свитло, небожата!
Не вывесты вже васъ мени до сонця!
Я самъ отъ-се лежу у темній ями,
Я самъ гныю тутъ, до земли прыбытый,
А зъ дыкымъ реготомъ по моихъ грудяхъ
Тупоче, бье мене лыхае доля!“
И ще разъ чуты:

„Тату! Тату! Тату!
Намъ зимно тутъ! Огрій насъ! Лышь дыхны
Тепломъ, що зъ серця йде, повій весною.
А мы пурхнемъ оживемо, заграемъ,
Веснянымъ чаромъ, спивомъ соловейкивъ
Нацовнымъ твою сумну хатыну,
Арабськихъ пахошивъ на своихъ крылахъ
Нанесемо, коверцемъ пышно-барвнымъ
Розстелемось пидъ твоими ногами,
Лише тепла намъ! Серця! Серця! Серця!“

„Де жъ я тепла визьму вамъ, небожата?
Уста мои зацпыло морозомъ,
И серце въ мене выжерла гадюка“.

II.

ВЪ КРАЮ ЛЮДОЖЕРИВЪ.

Якъ глава болыть!

Пожовкли карты

Рукопысу старого помаленьку

Перебигають стомленіи очи,

А въ голови грызота павутынне

Снуе-снуе, немовъ штукарь у тьми

Пускае сыни, били, пурпурови
Ракеты, огнянымъ млынкомъ вертыться
Та вказуе въ бенгальськимъ свитли дыки
Якись появы, що зъ тыхъ картъ пожовклыхъ
Зрываються, немовъ осинне лыста
Пидъ подыхомъ хуртовыны...

Прыйшовъ

Святый Матвій у городъ людожеривъ,
А люде ти таки звычайи малы:
Не йлы хлеба, не пылы воды,
А тилькы жерлы тило чоловіче
И кровь пылы. А хто чужый траплявся
У городъ ихъ, то тутъ його хапалы
И, вывертившы очи, напувалы
Отруйнымъ зиллемъ и въ тюрьму сажалы
И клалы йисты имъ траву-отаву“.

И вже щеза зъ-передъ очей рукопись
И ту страшну историю чытаю
У власнимъ серци: якъ я заблукався,
Якъ поено мене отруйнымъ зиллемъ,
Якъ очи выдрано мени, що бь я
Не бачывъ хто мене и пощо вяже,
И якъ замисто хлеба довго-довго
Я годувавсь иллюзіей дыкымъ зиллемъ.

И ось я, темный, у тюрьми рыдаю.
И не за тымъ рыдаю, що пропало;
Не за свободою, яка николы
Свобидна не була; не за тымъ щастемъ,
Що лышь у снахъ являлось та дражноло.
Лышь те болыть мене, що, зведеный
До стану травонднои худобы,
Я тямкы чоловіцтва ще не стратывъ.

Та ось бряжчать ключи, скриплять зависи,
Стукочуть крокы—се сторожа входить.
Хтось шарпнувъ шнуръ, що в'яже мои руки,
И роздвля табличку, що до нихъ
Прив'язана.

„Тры дни ще, и тоди
Часъ буде вивести його“.

Пишли.

Мени не страшно. Що жъ, тры дни! Моглы
И заразь братъ.

А може тамъ,

Далеко десь, по той бикъ Чорноморря
Маленька барка надува витрыла,
И въ ній сидить спаситель твій, що чудомъ
Переплыве безодню и вйде
Въ останню ничъ у сю сумну темныцю,
И верне зирь, и скаже: „Встань и йды?“
Ге, ге! Колысь въ легендахъ такъ бувало,
Та не теперь... Ничого не надйся!
Мовчы и жды!

Мыкола Вороний.

Мандривни элегии.

(Прывячаю Юрию Тобилевичу).

I.

Зновь стелеться передо мною шляхъ
Черезъ терны, байраки, дыке поле...
Куды жъ по всихъ зневирряхъ та жаляхъ
Зновь поженешъ мене, лыхая доле?
Чы вже-жъ у мандрахъ по чужыхъ краяхъ
Ще мало мукъ зазнало сердце кволе?
Дарма, дарма... Якъ Марко той проклятый,
Я мушу все блукаты и блукаты.

Та не провына, тяжча одъ усихъ,
Мене гнитыть, мовъ торба за плечыма,
Жене на шляхъ, позбавлений утихъ—
Мене провадыть сыла невыдыма.
Вона страшна, якъ первородный грихъ,
Знадна, якъ рай, що зныкъ передъ очыма!..
Въ души лышылась згадка того раю,—
Чы жъ не його теперь я скризь шукаю?

И ось тій сыли невидомій я
Корытыся безъ обороны мушу.

Самотність, вирна подруга моя,
Иде за мною вслидъ, куды не рушу,
И мовъ холодна, темна течія
Вльвається и студить мою душу...
Ни радощивъ, ни щастя, ни кохання,
Одно мени судылося: блукання!

Чы я знайду спочынокъ за жыття,
А чы тоди, якъ ляжу въ домовыну,—
Тамъ, въ царстви тиней, снивъ и забуття,
Куды зъ старымъ Харономъ я полыну,
Видкиль не мае бильше вороття,
Де ничъ—за день и вичність—за хвылыну?
Запавъ туманъ... И въ тыши урочыстїй
Я бачу шляхъ у далыни имлыстїй.

Беры жъ костуръ, мандривцю и рушай!
Прощай, похмурый, непрывитный краю!
Кажу тобі въ останне се „прощай“,
Бо повернутысь знову не бажаю.
Свій жаль тяжкый, зневагу и одчай,
Що ты завдавъ, въ соби я заховаю
И, бредучы видъ хаты и до хаты,
Пиду у свить порадонькы шукаты.

II.

Холодни хмары заляглы блакыть.
Холодный витерь дме въ степу потужно,
Гне очереть до-долу, шелестыть,
Мовъ звить въ байраци вые осоружно.
И я одынь, безъ тямы, мимохить,
Немовъ затерпый весь, иду байдужно...
Куды? по-що? Хиба не все одно
Тому, хто зъ рукъ згубывъ свое стерно.

Туманъ и мряка.. Шляхъ ще бачуть очи,
Але гаи, осели и лугы,
Немовъ завій жалобный, сумракъ ночи
Вкрывае вже поволи навкругы.
Зъ густои мрякы, буцимъ поторочи,
Снуються дывни вытворы нудьгы;
До мене лынуть, простягають руки,
Я бачу ихъ, я чую спивъ и гуку...

Ни, то не спивъ. То нибы щось квылыть
И скыглыть, мовъ пидстрелена пташына,
Щось хлыпае, и стогне, и крычыть,—
Голосыть, мовъ охлялая дытына...
Та що-жь воно? Стривай... Цыть, сердце, цыть!
Се-жь у тоби озвалася самотына,
Озвалася нудьга твоя и жаль
И давня, нерозважена печаль!

Вгамуйся, сердце! годи, схаменися...
Та ни,—вже зъ усть зирвалася слова:
„Гей-гей! чы е хто въ лузи—озовыся!
Чы йе де въ свити ще душа жыва?
Гей, люде! де вы? Чы перевелься,
Чы васъ пожерла пустка свитова?!
Рятуйте! проби!.. ось я тутъ конаю...
Жыття, жыття—чы пекла а чы раю!..“

Никого. Темно. Марный покликъ мій...
Хочъ бы луна озвалася до мене!
Едыный видгукъ въ темряви ничній —
То подмухъ витру та выття скажене...
Иды-жь, зновъ миряй шляхъ далекий сый
И зновъ марной жыття свое злыденне!
Ни щыросты, ни теплого сливця —
Нудьга, нудьга безъ краю и кинця..

III.

Невже-жь всесылне царство Аримана?
 И навить идеаль жиночий мій,
 Та світла постать, серцемъ пожадана,
 Той любый вытвиръ таемнычыхъ мрій,
 Неначе зирка въ хвляхъ океана,
 Погасне, зныкне въ темряви густій?
 Невже-жь до вику мушу я блукаты.
 Нудыты свитомъ та чогось шукаты!..

Якъ тяжко жыты въ ти похмури дни,
 Колы нема де серцю видпочыты,
 Колы обсядуть думы нависни,
 Голодни, голи, мовъ цыганськи диты...
 Куды видъ ныхъ подитыся мени?
 Якъ страшно жыты, о, якъ страшно жыты!
 Скажений душу роздырае крыкъ,
 Стае на той часъ звиромъ чоловикъ.

О, ридна земле, люба моя нене,
 Чому, прыпавшы до твоихъ грудей,
 Я тилькы плачу, якъ дѣтя нуждене,
 А сыль не набираюсь, якъ Антей?
 Чому надія, що злетыть до мене,
 Щезае раптомъ геть зъ моихъ очей?
 Чому наразъ я чуюся безсылый
 И падаю, мовъ той Икаръ безкрылый?

Ни, не тоби, знеможеній земли,
 Податы лики на мое знесылля.
 Сама ты вбога. На твой рилли
 Лышылося саме сухе бадылля!
 Де-жь визьмешь ты на боли та жали
 Цилющого та чаривного зилля?
 Гиркый полынь, болыголовъ, бурьянь
 Не втышать болю, не загоять ранъ.

Тебе я, земле, всю сходявъ до краю...
И ось теперь середъ твоихъ степивъ
Немовъ по кладовыщу прохожаю,
И биль души, сей выплаканый спивъ,
Въ своихъ сумныхъ октавахъ выливаю..
Але чы жъ выллю весь? ба, шкода й сливъ!
Якъ море, що хвылюе, не вгавае,
Такъ винъ кинця и спочывку не мае.

Петро Карманськый.

Зъ записокъ самоввѣйця.

I. Въ дорози.

Хвѣлюе вырь. Судно бижыть.
Туманъ гнитыть—душа пьяніе.
Громада хвѣль квылыть-кыпыть...
Прощай, прощай навикъ надіе!
Зростае сумъ, нудьга вѣялыть
И сердце терпне-чахне-мліе.
Обрій зныка... Судно бижыть...
А шумъ реве: прощай надіе!
Туманъ росте. Веселка мрій
Ятрыть чутте: душа пьяніе...
А вырь реве: прощай, надіе!
Страшне судно! спыныся! стій!
Дримае все... Лышь зирка тліе...
И хвѣля мчыть. Прощай надіе!

II. Якъ тинь снуюсь...

Якъ тинь снуюсь. Заципъ весь жаль,
Лышь рынуть слизь потоки.
На грудяхъ—мовъ важка скрыжалъ;

А сердце тне, сверлыть печаль
Та рве, якъ шумъ лотоки.

Вона пашыть, вона гнитыть,
Дратуе нервы злісно,
Якъ жаръ пече мене, вьялыть...
А сердце мліе та щемыть,—
Души такъ тисно! тисно!

Тривога, жаръ, гроза, сумнівъ...
Озвалысь давни боли.
Въ души горыть запеклыи гнівъ—
Навищо це зивьявъ, зотливъ
Зеленый лотосъ доли!..

III. Маивка.

Цвितуть сады, куе зозуля,
И зъ чорныхъ хатъ снуються зморы —
Рабы чепигъ. Зъ-пидъ вий чорніе
Дримучый сумъ, безодня горя.

Глухи на все. Нудьга видбылась
На выдахъ ихъ тавромъ тривоги.
Блиди, прыбыти, вьяли, хори —
Воны заледвы тягнуть ноги.

По нывахъ бродяць. Вистре плуга
Втялось—зитхае сира скыба...
Зитхае тяжко... дышуть кони..
Визь плаче-стогне: хлиба!.. хлиба!..

IV. СОВИСТЬ.

Ты зновъ идешъ, вистунко муки,
До мене, въ храмъ мого страждання?
Душа тремтыть. Зловищи звуки...
Цыть, цыть! Се що? Немовъ стогнання
Въ ритмичнимъ выри рынуть, рынуть,
Якъ шумъ дибровы. Нервы стынуть,
Холоне кровъ, а мозокъ ные...
Туманъ-гроза...

О, горе! горе!

Якъ-що въ пустимъ нутри завые
Упырь сумлиння!.. Люта змора
Свердлуе душу, ссе безъ краю!..

Ой, проби! плачу я, рыдаю!..
Цыть, сердце, цыть! Настане хвыля —
Всю йидь викивъ: отрую глуму,
И лютъ скорботъ, и дуръ похмилля
Зиллю въ одну болючу думу
И кыну имъ—бруднымъ аскетамъ,
Всимъ тымъ уславленимъ поэтамъ
И всимъ шаленимъ самовбыйцямъ...
Я взявъ ихъ скрабъ чуття и силу!
Усимъ катамъ и кровопыйцямъ
Наллю я кровы у могылу!..
Я—вельтъ муки! Я могучый
Незмирнымъ бодемъ! Крыкъ болючий
Моихъ грудей зруйнуе пекло
И скризь лунатыме безъ краю!..
Я всіхъ ненавижу запекло!
Усе, усе я зневажаю,—
Гордую всимъ, всима нехтую! .
Лышень... Ой, проби! Я рыдаю?
Хылюся?.. Я! корюсь, цилую
Сырую землю?..

Що се чую?
„—Жытте—мара, а тамъ—предвчна
Страшна безодня“...

Тайна мово!
Мовчы, молю, мовчы, цынична!
Охъ!.. Свитла! свитла!..

V. У ХРАМИ.

„Et demitte nobis debita nostra...“

Свечкы горилы; дымъ кадыла
Зносывся вгору; хоръ спивавъ:
„Тебе поемъ“ — цилюща сыла
Була въ тій писни. Спивъ лунавъ
И нисся надъ стовпы кадыла,
Гень вгору до осель святыхъ,
Що бь тамъ молитвою брениты...
Господь въ ту хвylie мавъ вступыты
Въ серця покирныхъ слугъ своихъ...
Поважна хвylie. Мовъ зь мarmору
Стоялы ковани ряды,
Ще разъ почулась писня хору;
Дзвінокъ ударывъ—вси тоди
Схылылысь доли..

Вси шепталы:

„—Просты намъ, Господы, просты...
Якъ мы врагамъ своимъ прощалы,
Такъ Ты грихы намъ видпусти!..“
И тыхо стало. Втимъ звернула
Очыци ясни та сумни
Вона до мене и зитхнула:
„И ты просты, просты мени...“
И я простывъ.

VI. Нічъ.

„Evadi, effugi, Spes et Fortuna, vobiscum!
Nihil mihi vobiscum est, ludificate alios.“
Саркофагъ І. Антонія въ Латеранськомъ
музеѣ въ Римѣ.

Прощай, безодне слизь и мукъ!
Обрій стемнивъ, маякъ погасъ,
Довкола тьма... А тайный звукъ
Манить мене въ лыманъ до вась,
Блаженни тины!

Добраничъ всимъ! Мени пора
Спочыть по довгихъ трудахъ дня.
Ворожий выхоръ, дощъ, жара
И проты хвиль важка борня
Зломылы сылу.

А що вловывъ? Оману мрій,
Гирке зневирре, сумъ и жаль
И биль по втрати всихъ надій
Та юныхъ сыль. Лышень печаль
Пиде за мною вслидъ.

Я взнавъ, яка жыттю цина.
Багацьтво, слава—все хыстке;
Коханне, прыязнь—тинь, мана.
Одно лышень въ жыттю стійке:
Терпинне ..

Але й на се забракне сыль...
Судно, спынысь! зверны въ лыманъ!
Цыть, сердце! Чуешъ зве зъ могыль
Солодкый клычъ... Кругомъ туманъ...
Добраничъ!

Туркы.

Рытмична фантазія

Ивана Лыт.

Деначе павычъ пышновбраный дрима на высокій горі вельчезнее мисто. Высоки будынки й маненьки хаткы и били, и жовти, и сини й червони—уси до горы прыпадають, немовъ то квиткы степови геть усіялы рясно високу могылу козацьку. Свитленьки вконця на простирь морський поглядають, генъ прямо на ехидь.

Одынъ я у хати свой, що на самому верси горы. Дывлюся въ вконце, якъ витерь тиль-тиль колывае верхивли зеленыхъ деревъ. Дывлюсь на широкий морський крайовыдь, дывлюся, якъ зъ двоухъ бокивъ море оточуе городъ увесь и якъ обійма його нижнымы тымы рукамы, мовъ маты кохану дытynu.

Далеко-далеко за моремъ зоря свитова погасае.... А скрызъ навкругы розливається свить якыйсь бильий, молошный, и тины кудысь изныкають. Такъ свитло стае, такъ округа ясна, що немовъ на картини все бачу.

Скрызъ тыхо. Я чую якъ въ дѣсвитній тыши бѣ хвыля морська въ кам'яне набережжа, якъ глухо плескоче, немовъ хто зъ просоння у снѣ буркотыть. Навколо, куды лыше око сягае, въ цѣму полусвѣти не бачу ниде я живой истоты. Скрызъ мертво.

Та що це? Генъ тамъ на простѣри ось повагомъ тысячы бильыхъ голивъ вырынають на поверхъ зъ морської

безодни. Все вище та вище вставать ці тини-привидія изъ тыхого, сонного моря, немовъ мармурови статуи... Ихъ тисячы... безличъ ныхъ тиней... Встають вони дружно уси... вже по поясъ зъ воды вырынають... И ось на морському поверси вже стали у повный свій зрясть... Вен въ билихъ убранняхъ, обмотани головы билимъ, немовъ завываломъ турецькымъ. То билии турки у билихъ чалмахъ, у довгихъ, у билихъ одежахъ. Стоять на води непорушно зъ хвылынку, и разомъ безъ гуку та тыхо рушають на мисто. Идутъ по води, мовъ по крызи, тисеными рядами, неначе-бъ то військо. А вже коло берега дилиться ривно на право й на ливо, на два величезни загоны. Идутъ по сагахъ вони й мисто обходить зъ бокивъ. А тамъ на підгіррю за гóродомъ сходяться знову до-купы. Стоять одну мить... дали лизуть на гору и вен підступаютъ до миста. Кругомъ суходилъ заступылы зъ усихъ трьохъ бокивъ и вже выхода зъ миста не стало никому: ни пишки пройты, ни об'їихать конемъ. Стоять коло города билии турки, стоять непорушно, мовъ билии тини, у билихъ одежахъ, у билихъ чалмахъ.

Стоять такъ березовый лисъ зимового тыхого ранку.

Я глянувъ на городъ, а тамъ уже дніе: скризъ заспани люде встають та поквóломъ за дило беруться. Нихто зъ ныхъ не знае, що сталося, нихто билихъ туркивъ не бачыть.

Ось тыхо на городъ рушають ці билии тини. Идутъ навпростецъ, немовъ рыбы плывуть. Проходятъ вони кризь парканы, кризь стины въ домахъ, мовъ повітря. У кожную хату вїйшли и стоять соби мовчкы.

Стоять и у мене въ господи, идъ билими сїннами, въ билихъ одежахъ, у билихъ чалмахъ.

Дывлюсь я на ныхъ и дывуюсь.—ничого не тямлю.

Чы військо? Але-жъ неузброени турки... Вїйна? Не було-жъ бо и чути, що бъ хочъ зъ гавкениши гримнуло. Нихто жъ не стае й въ оборони...

Та вразъ заворушылись турки въ господи мойй ..

уси замахали руками, метнулись все по покояхъ. Безъ гуку та шиарко оплутуютъ все мои ричи якоюсъ презорою тканкою, мовь павутынямъ. Усе застається на місци свойому. Ничого вони не беруть, лишь завзето працюють и плавко руками махають, махають...

Вразъ зниклы, мовь въ землю пишлы.

Дивлюсь я й ничого не тямлю. Іду до вѣкна и тамъ бачу все мѣсто, немовь на долони. Воно все оплутане такожь тонкымъ павутынямъ, усе скамьянило, якъ въ казци.

Вже робыться страшно мени. Пыльништь приглядуюсь до всего и бачу, що справди все такъ воно е, якъ здавалось, що все павутынямъ повито. Я пробую взяти одну яку ричь, та не могу й рухнуты—такъ цунко держыться вона. Я смыкаю вразъ скількы сылы, зрываю нарешти изъ столу, кладу на польщю.

Колы це, якъ стій, де не вѣзьметься турокъ—махне рукавамъ своимъ обпыльмъ и рухомъ тымъ вразъ мени свить весь затьмыть до нестями... А скоро очутѣся я та погляну навколо, то бачу, що зъ столу узятая ричь вже зновъ на столи опывдаєсь, на тымъ самымъ місци. Тутъ я починаю уже розумиты, що туркы изъ хаты моеи никуды не йшлы, а зробылись уси невидыми. И бѣязко якось мени, неприємно, и я почувасъ, що туркы за слыною въ мене стоять и холодомъ вѣють на мене. Не знаю куды мени й якъ утукаты видѣ ныхъ! Зъ страху починаю тремтиты... А тамъ подкрадаюся тыхо до столу, беру зъ нього бѣлый папиръ и сидаю писаты лыста, що бѣ податы нымъ звистку про себе до вирного друга, позваты його, роспытаты, чы скрызъ таке дѣється въ мѣсти? Лыста напысавъ, закладаю въ коверту и тилькы почавъ запечатувать—вразъ несподивано бѣлый рукавъ невидымого турка майнувъ и свить мени зновъ затуманывъ...

Якъ тилькы очунився, заравъ побачывъ: левкитъ передь мене зновъ бѣлый папиръ на столи...

Погано та страшно стае зновъ мени и зубы уже по-

котять, поза шкурою слыше морозомъ. И я почувваю, да вже доторкаються билии турки до мене, хочъ ихъ и не бачу. И це доторкання для мене це бильшь выразныи, нижь помахы ихъ рукавиць. Я чую, якъ мацають руки мене зъ головы ажъ до п'яты и зновъ до волосся. Стою, немовъ кары чы страты и жду: ось билии рукавъ промагне и зновъ очмарить.. Ой, якъ-бы покликать кого-небудь въ хату? Зновъ згадую друга своего. И що-ино його я згадавъ, якъ я винъ били мене.

— Мій друже єдиний, ой, якъ менш страшно! Рятуй мене, любий! Дай руку на вичне, святе побратымство...

Скыдае винъ зъ грудей свій хрестъ и меня подае.

Миняемось мовчкы хрестами и трычи цилуемось шыро...

Не вспивъ я надиты й хреста, якъ знову рука нависная майнула въ повітри,—и я захытався, непрытомный.

А скоро очутывся, заразы помитывъ, що хрестъ мій зновъ высыть на грудяхъ моихъ.

— Та що-жь це таке? побратыма зъ роспуки питаю.

Стоить побратымъ передъ мене и дывыться поглядомъ тихо-сумнымъ, жалиблывымъ безъ миры. У погляди тому вбачаю, що знавъ винъ зарання, що такъ воно й буде, якъ сталося.

Чытаю въ тымъ погляди тихи слова:

— „Не бійсь, не лякайся! Воны, они турки, тебе не зачеплять, якъ що ты добра своего самъ не займатымешъ бильше: не рушь, не торкай. Не можна продаты, купыть, даруваты. Теперь отуть мертва краина, а ты ще живый... Ты умры!... Не живы, бо цього одного и не можна. И нищо не поможе тобі. Якъ не вмрешъ, то нудьга та роспука тебе полонять, а душа заболыть черезъ цюю однаковнысть вражынъ, и ты виддасы тоди все доброхиты оцымъ туркамъ: екарбы свои, душу и тило. Тай прыимуть воны лышь тоди, колы будутъ до тебе прыхыльни...“

Чытаю у погляди друга ни дыки слова, и обуренни въ серци росте и кыпыть у души мой злотыть...

— Дурныци и вѣтень еси, зраднику лютий! Твій поглядъ такъ нависеный... видъ його холоде въ дуни, стискае у грудяхъ, смага на устахъ заперлася... Изъ очей моихъ геть! Не дивися...

И вразъ побратыма не стало.

Мени уже робиться страшно-престрашно, ажъ серце у грудяхъ холоде. А въ хати такъ тихо, що въ ухахъ гуде...

Пидхожу я зновъ до вѣкна и кыдаю поглядъ на море,—ажъ чую, се море прокынулось-встало, се море гуде. Дывлюсь я на його: воно потемнило видъ хмаръ, не видно и клаптыка неба-блакыти, не зныты де й ранише сонце сховалось. И гнивнымъ зробилось море и страшно сердытымъ. Гуде воно дужче та дужче, гуде й починае ревты. И бѣе сиви хвыли обь берегъ сердыте, немовъ выкликае до бою. И съ плескотомъ кожнымъ сердытои хвыли мене мовъ обухомъ хто въ голову бѣе, черкае холоднымъ ножемъ по верхъ мозку. Стою край вѣкна, мовъ прыкутий и рушытысь силы не маю, не можу ніякъ не дивытысь на море бурхлыве, що зъ його мучители выйшли мои—невидымыи бѣлыи туркы.

А море реве-клекотыть, змагається, бѣлымы хвылямы бѣе въ кам'яніе набережжа сердыто. И бѣлая пина летыть геть далеко на городъ увесь. За хвылею бѣлая хвыли бѣжить, одна одну немовъ спережжае, — и гнивыи уси, и страшны...

Иде ось одна... иде и шумыть, вже до берега близько пидходить и бѣлою пиною ударыла въ берегъ, и высоко пина летыть, и пада, мовъ сныть, на все мѣсто. И разомъ изъ цымъ невидыма рука черкае по мозку мене боляче...

Иде знову другая хвыля... ще здалека бѣлую пину угору скидае... Та що це таке? На высокымъ хребти тои хвыли русалка ягась, уся бѣла, гондається стыха... у догѣй, у бѣлий одежи, въ чалми... Охъ, та це жъ знову огидливый турокъ! А хвыли иде и шумыть... Ударыла въ

берегъ и порохомъ легкимъ, кривавымъ той турокъ у-мыть
рокетився. И разомъ зъ тымъ выбухомъ хвыли мене ри-
зонуло холоднымъ ножемъ.

Иде знову билая хвыля, несе на свойому хребти
знову билого турка. Злетенька земля стугонить и трем-
теть... На мене видъ п'ять до лица буцимъ снитомъ хо-
лоднымъ хто сыпле.

Слидкую за кожною хвылею, кожно зъ простору до
берега стежу очыма и жду, колы хвыля сердытая турка
объ берегъ ударыть. Не такъ боляче видъ удару того, якъ
лячно та прыкро, бо сердце зъ страху завмирае.

Ось хвыля шумыть била берега... вдарыла и порохъ
кривавый на берегъ летыть. Куды винъ упавъ, я не бачу,
бо бье мене въ голову й рже холоднымъ ножемъ.

Ось новая хвыля изъ недривъ морськыхъ устает; гой-
дается турокъ на ній, рукавами махае... Ось вже коло
берега хвыля... Видъ п'ять иде дрижъ по мени... Удары-
ла турка объ берегъ — и порохъ кривавый летыть...

Четвертая... пятая хвыля...

На всьому простори морському здймаються хвыли
якъ горы и пшяться й дыко клекочуть и кыдають высоко
пшну. На ихнихъ хребтахъ борикаються, борються зъ ны-
мы распучлыви билии туркы. А море ще дужче реве, кле-
котыть и бье въ набережжа. И билии туркы все бильше
и бильше зъ безодни на поверхъ морськый вырынають и
бьются одынь объ одного, и въ хвылихъ ховаються знову
и зновъ вырынають, немовъ въ казани вельчезнымъ кы-
пять-клекотять. Зъ роспуки рукамы махають, ногамы объ
хвыли сердытия бьются... А витерь лютуете, а витерь одежу
ихъ рве и далеко шматкы видкыдае, размотуете ихни чал-
мы.. И скрызъ завывала ти мають, мовъ прапоры били...

Чимъ бильшь, чимъ гривийшь реве море, лютуете и
бье въ набережжа, чимъ дужче земля стугонить, тымъ
мозокъ мій дужче хтось рже, на голову пада ударъ за
ударомъ помирно.

Вже берегъ увесь геть засыпаний порохохъ дрибнимъ, червонимъ, мовъ кровью политый. Мишавчимъ зъ білою пиною, порошокъ ии червонить, и кровь ця у море стикае ричками.

Видь берега—море криваве, страшне: на простори — воно ще страшнійше!

Въ душа же мой наболидій пануе не страхъ, а роспука безкрайя, мій мозокъ болить видь ударивъ, а тило холодне немовъ завмира.

И ось ще велька-велька, девятая хвыля гуде...

Земля стугоныть, гуготыть, а у мене душа завмирае... Чы довго ще буде оце?

А хвыля до берега близьче иде та шумыть. Въ обіймахъ ии здоровезный пручається турокъ, руками ии роздыра, зубами грызе, скаженіе зъ роспуки...

А хвыля все близьче, все близьче...

Земля стугоныть и тремтыть...

Зъ важкымъ сылкуваннямъ заплющую очи, абы вже нячого не бачыть и жду, завмираючы серцемъ...

Ось заразъ девятая вдарыть велького турка, та такъ вже ударыть, що городъ провалыться весь и я полечу у безодню.

По тилови всьому вже холодъ смертельный иде, и сердце уже не колотыться въ грудяхъ—спынылось...

Вразъ море скажено ревнуло, земля застогнала, уся сколыхнулась, струсылась и вдарыло щось мене въ голову такъ!.. що прокынувся я...

Петро Карманський.

Судь.

Якъ въ пантеры очи сяють,
Вси въ одно: давай! давай!
Власну душу вырвы, дай!
Серце багне, змыслы грають.

Дране шмаття зъ пличь здырають;
Бога молять: дахъ, охъ, дай!
Зъ пустый сусидський край
Братню кровь въ борни спывають.

Сыла сіе тьмы полуду,
Скризь гуля страшный вампирь...
Бачь, Всевышній! твій це твирь?
Свить сповывся въ чорну тинь;
Людь стогна, благае суду...
Боже, часъ сказать: аминь!

ЧАРИВНИЙ СОНЪ.

Святковий жартъ въ одну дію.

Михайло Старыцькій.

Дієви особи :

Леся—молода панночка, сирота.

Кость Романчуць — молодой чоловікъ, колышній студентъ.

Марына—стара бабуся, нянька панночки.

Король—остаркуватый.

Коралева—огрядна, пышна.

Мажордомъ—пидтоптаний князь.

Ханенко.

Нимецький принць.

Невидомый лыцарь.

Катря—подруга панночки-короливы.

Прыдвирна старша пани—та-жь няня.

Симъ прыдвирныхъ панночокъ.

Джура 1-й и 2-й—хлопци-пидлиткы.

На всихъ убрання,
подибне до малюнкы
на картахъ.

Вси тры—юнакы.

Прыдвирни, драбанты, сурмачы й каты.

~~~~~

Діється въ наши часы.

=====

Проста порожня кімната. Зъ меблівъ тільки столикъ та крісєлко. На стіни висить кобза. Ничь.

ВЫХИДЪ 1.

Леся, сама.

(Входить зъ сумкою, ставить її на столикъ, а потімъ и оруду, незапам'яну; кладе ще й дзеркало; обдигнена у звержню догугу одиждь—ротонду, або-що).

Брр! Холодно... Не топлять... Е, дарма!
Ахъ, якъ давно була тутъ! Кладовищемъ
И пустою безъ його хата ся...
И кобза тутъ? Забавытсья... тра зняты...

(Зойма й прыврие.)

Якъ винъ на їй чудово колысь гравъ!
О, задзвенить вы, струны мои, стыха
И донесить до його въ далыню
Мои жали, мою нудьгу-грызоту!..

(Гра. Пѣвца.)

Не слухають си струны рукъ моихъ...
А якъ йому ласкаво промовлялы...
Якъ винъ спивавъ сю писню чаривну!

(Почынае тихо спиваты, дѣля голоскыйшъ).

Ой, не цвѣты, жовтый крине,
Ни въ день, а ни въ ночи...

Ой, де-жь то мій мылесенькый,—
Не бачу на очи?

Ой, не шумы, дибровонько,
Кучерявый гаю;

Упустыла голубонька,
Та вже й не пїймаю!

ВЫХИДЪ 2.

Леся и няня.

Няня.

(Въ ошибку й старомоднымъ галити до земли.)

О, такъ и есть!... У пустци... Лыхо тяжке!
Та ще въ ночи! Тутъ образивъ нема,
А якъ нема, то и нечыста сыла
Кубло завести може...

Леся.

Не боюсь.

Няня.

Ой, не кажы: укусыть, не укусыть,
А наляка... Та що се? Слизонькы
На очихъ?.. Все ты журышся...

Леся.

Охъ, няню,

Нащо мени життя?

Няня.

Та схаменись

И не верзы такого! Не цвила
И хоче вьять.. Гай, гай! На що ти хмары
На провесни? То Божа благодать:
Окропыть дощ пахучый теплый землю—
И все за нымъ вразъ оживе,—оттакъ
Точнисенько и твое горѣ...

Леся.

Ни!

Мого жалю не змирышь, не змиркуешь!

Няня.

Та що ты! Охъ, було колысь—пройшло.
Якъ одружився тато твій у друге...
Покійнычокъ... ну, мачуха й дала
Себе всимъ знать! Тебе не долюбляла...
Все кривдыла... Але мынулось зле—
И въ титци Богъ пославъ тоби матусю

Леся.

Сырицьтво я оплакала свое
И жаль по нимъ у серци заховала.

Няня.

Що-жъ, журышся за Костемъ?

Леся.

Охъ, журуюсь.

И не всмихнись до самой могылы...

Няня.

Ховай Христось! Та зъ чого жъ та напасть?
Адже жъ тебе любивъ винъ...

Леся (*зворушено*).

И покынувъ!

Няня.

Не може быть, кохавъ винъ горяче.
Було прыйду—то й мовы що про тебе.

Леся.

Ой, нянечко, риднесенька!...

(*Прыпада до няни й плаче.*)

Няня.

Та що жъ

Тамъ сталося?

Леся.

Замовкъ и не озався,—

Пивъ року вже минуло...

Няня (*хвата головою*).

Онъ то що!

Леся.

Умеръ вже, може, або й гирше...

Няня (*мигае рукою*).

Годи!

Не знаты що: вже бъ звистку подады,
Бо винъ пять литъ тутъ мѣшкавъ, наче родычъ...

Леся.

А, може, й то... Винъ признавався мени,

Що надъ життя... А я зъ стыда на жарты
Звернула все и зацурала ричь...

Няня.

То не гараздъ... Образывся напевно?

Леся.

Образывся... И зацуравъ мене!
Напевно вже поженыхавсь зъ другою?!

Няня.

То й цуръ йому! Бильшь свита за викномъ.
А ты и пбдругъ якось зальшыла...
Пойихала бь до Катри...

Леся.

Хочь вона

И подруга найщырша, а не хочу...

Няня.

Ну, то ходимъ: вже й спатонькы пора...
Я покладу тебе на лижко, вкрыю,
Благословлю и казку розкажу,
Якъ першь було: оть про царя й царивну,
Про мачуху, що думала звесты
Красуноньку, щобь ей, бачь, не мишала
Пышатыся, що хтила жениха
Закатувать...

Леся (цилюючи няню).

Ни, я не хочу спаты,
Зостануся и погадаю тутъ...

Няня.

Ой, лышечко! Тутъ наляка нечыста...

Леся.

Ни, байдуже. Я хочу конче знать
Свою судьбу... Його побачыть хочу...

Няня.

Выгадуешь! Души въ мене нема...
Ся пустка геть на одшыби, въ садочку...

Леся.

Голубонько!...

(Прыпада до няни й прыглубляецца.)

Няня.

Ну, що жь! Сыды, сыды...

Я навкругы вже пантраваты стану.

(Поблажословязшы, пашла.)

ВЫХИДЪ 3.

Леся, сама.

(Запалье свечки, ставыць престо себе дзеркало й сядзе.)

Ой, Боженьку! що зь нымь? яка прыгода?

Хочь бы узнать, довидатысь... А то

Невидання, непевність палаяць серце...

Грызота, смерць! Ни вистонькы! Колы бь

Здолала я хочь прозырнуть до його,

Хочь. здалека побачыты у мли!

(Замысляецца.)

Або зла смерць, або розрада!.. Серце

Вь його було до вьсього запальне,—

Ну, й завело!..

(Павза.)

Зайшло мое вже сонце

И ничь лягла, холодна, глупа ничь!

Якъ всю мене, немовь тягарь той клоньты...

(Потымаецца, схылае голову и промовля де-дали тыхше й тыхше.)

Зьявысь мени. мій соколе прудкый!

Зьясуй мени—чого ты нась покинувь?

(Павза. Дали невыразно, немовь крызь сонь.)

Якись страхы... Хтось... мае... роз-лучыть..

(Почынаецца тьма музык. Панну клоньты прамота, вона вагаецца, але нарэшты схыляецца на стіль и звалне одну свечку, потымь и другу. На кону тьмно, якь вь ляху. По короткй павзі падіймаецца задня завеса и зьявляецца

фантастична картина. Роскошный снѣгъ, киньки, водопадъ, статуя. Выходя величій палецъ. Дворцы мрамурной амбонъ зъ балюстрадамъ и широкими стѣнами; вѣри на амбонѣ два пышна круга, а тропы нѣжче ще одно. Мыслима ничь).

— Сонъ. —

ВЫХИДЪ 4.

Катря (привѣрною панно), а потѣмъ Леся (королевною).

Катря (озыраючыся назадъ).

Найпышнѣйша панно!

Леся (зъ-за деревъ).

Въ мыть,

Ось здѣйму-но оксамыть,

Бо ажъ душно..

Катря.

Слушна ричь—

Чаривна та пышна ничь!

(Зуныняється передъ статуей Венеры и жартовливо спива.)

О, моя Кипрыдо!

Вчуй мои благанья:

Лый за мылымъ слидомъ

Чары закоханья!

Леся (влоблячы).

Вже й спиваешь?

Катря.

Що жъ зитхаты?

Не повернешъ тымъ утраты!

Леся.

Сядьмо тутъ.

(Сидяць.)

Катрися люба,

Якъ же зъ лыцаремъ Сабкомъ

Учынылась тоби згуба?

Катря.

Що жъ, кохалысь мы ладкомъ..

То бѣ то винъ кохавъ шалене.—
Я жѣ сміялась: винъ до мене
Прыпадавъ и умливавъ,
Руку, сукню цилувавъ,—
Я жѣ сміялась: въ його слюзы,
А мени то байдуже—
Прывабляла та й уже...
Разъ, якъ стали вже морозы,
Винъ прѣйшовъ та такъ и впавъ
На колина й заблагавъ,
Що бѣ я вмытъ йому призналась:
Чы винъ любый, а чы ни?
Вже й хотилося мени
Обійнятъ його й вагалась...
Вередливый, маешъ, жартъ...
Охъ, того було не вартъ!
Я пишла, мовъ короливно...
Винъ поблидъ, пидвився гнивно
Й не вернувсь...

Леся.

Ой, леле! Ну?

Катря.

Зацуравъ мене, дурну
И зъ другою поєднався.

Леся.

Свите, Боже правый зглянься!

Катря.

Що жѣ я винна, а не винъ:
Выймы сердце—змовкне дзвинь!

Леся.

Ахъ, нещасна моя доля,—
Зацурала й я соболя
Зъ-за никчемнаго стыда,
А теперъ винъ пропада...
Чы за жарты, за наругу

Закохався, може, въ другу...

Ой, пропаща я цилкомъ!

Катря.

Де жь було се?

Леся.

Де мій домъ...

Катря.

Якъ твій домъ? Ты жь у чертози,

Короля есы дочка:

Твоя мова наляка

Всихъ у насъ... О, знову сльозы?..

(Голубить ии.)

Леся.

Я заледвы и жыва!

Катря.

Що жь тамъ? Може голова

Заболела!

Леся.

Ой-ми, туга...

Колы щыра ты подруга

То втечимъ...

Катря.

Куды?

Леся.

Туды—

За моря, за сыни горы,

Де лежать степивъ просторы...

Тамъ мій красень, мое горе!

Я знайду його, знайду,

Перетну лыху биду

И покрыкну: „ясень раю,

Я давно тебе кохаю!“

Катря.

Кынь и спогады тыхъ мрїй,—

Туть лыцарства цилый рїй,

И для тебе жь воно зване...

Леся.

Моё сердце ные, вьяне...
Вси воны чужи, чужи!
Лышь учувсь одынь-но голосъ,
Наче ридный, приязный...

Катря.

О? И хто жь воно такой?

Леся.

Мое сердце на ножи...
Той же станъ и русый волосъ...
Але то одна мана!
Ой, минуле всё зрына..

Катря.

Еть, кынь объ зёмлю прымары.
Я покличу подружокъ (*Тякце въ долини.*)

ВЫХИДЪ 5.

Тижъ и прыдвирни панны.

*(Панны въ бильгахъ сукняхъ и трояндахъ выбгавати зъ двохъ
бокавъ: Катря ильщось шенше.)*

Катря.

Що жь, побавымось въ танокъ
И розвіемо й хмары.

Панны (*до Леси*).

Слава ясной короливни!
Мы готови до послугъ.

Леся.

Вы мени вси за подругъ...
Васъ люблю я... Вси мы ривни.

Катря.

Погуляймо въ горы-дуба!

Панна 1-а.

Самымъ скучно, моя любя,—
Хочь бы джурь...

Панна 2-а.

А то й князька!

Катря.

Ой, выгадныця яка,—
Винъ магнатъ...

Панна 2-а.

До всихъ прынадъ!
Зъ намы бавытыся радъ!

Катря.

Онъ де старша наша пани,
Поховаемось зарани!

(Вси ховаються по за куціма й перамамы.)

ВЫХИДЪ 6-й.

Ти жъ и старша пани *(Тесниа жъ няня, але панино вбрана).*

Ст. пани.

Де ты, красо моя?.. Отъ дивно...
Де жъ ты подилась? Озовысь!
Вбиратысь часъ, не якъ колысь,
А въ пышне сяиво, короливно,
Бо мисяць зйде до зори...
Та де жъ ты? Тутъ чы у гори,
Въ своихъ свитлыцяхъ?

Голосы.

Ось я! тута!

Ст. пани.

Та де жъ?

Голосъ Катри.

Я въ мыть!.. Тренъ ноги плута...

Ст. пани.

Моя яснійша, часъ-пора:
Изъ короливського двора
Вси рушылы на шану шыру
Вельчнымъ лыцарямъ турниру...
Ходимъ!

Голосы.

А-говъ! А-а! Хи-хи!

Ст. пани.

Та де жъ ты? *(Оглядывается.)*

Голось зъ гурту.

Туть!

Ст. пани *(кыдається к туды й сюды).*

Де туть?

Голось Натри.

Ось Леся!

Ст. пани.

Що за мана? Пождить, лыхи!

Поскаржусь... Ну, вже попадешся

Ты, дзыкго! Ось я, ось я васъ!

Ей, годи съ жартамы, не въ часъ!

Голосы *(съ ризотом).*

А-говъ, а-говъ, аговъ!!!

Ст. пани *(прожотомъ до них).*

Я жъ васъ!...

Голосы.

Ой, проби! *(Тижать.)*

Леся *(выходячы).*

Не гнивайсь, люба пани...

Ст. пани *(закаванильсь, сиде).*

Ай,

Нема на ихъ, лыыхъ, хворобы!

Такъ наманижылась! Тривай!...

Чому не идешъ ты до скарбныци?

Тамъ ждуть своей чаривныци

Шмарагды, перлы, туркосы...

Леся.

Не стямлюсь я... Чудни часы...

А то зъ якои бъ то прычыны?

Мене, едыной дытыны,

Дочки ясного короля,

Уси трымалась оддаля,

Лякаючысь новой мамы ..

Росла я потай, за замками,
Якъ служка вбрана...

Ст. пани.

Те прошло;

И оченятокъ твоихъ шкло
Вже не затемреться слезою.

Леся.

Смієшся, пани, нади мною!
Хиба жъ та мачуха не звирь?
Мене ненавыдыть! Повирь,
Ии голублення лякають
Мене ще бильшь, а нижъ лайкы.
Оци заклыкани святкы
Напевно зле щось провищають.

Ст. пани.

Нема причынъ твой грызоти:
У пышнимъ сяйви, въ яснымъ злоти
Зійшло вже сонечко весны
И вси жмаркы твои прогнало.

Леся.

Зроньда я гиркыхъ чымало
Зъ непереможного жалю...
Охъ, якъ я панію люблю,—
Здається бильшь одъ мамы-тѣоти...
Тилькы у пышнимъ симъ охвоти
Вельможна пани холоднійшь,
А нижъ у простому, ранійшь...
Теперь боюся якось пани,
А то бь призналась... душу всю-бь...

Ст. пани.

О, вустонька мои кохани,
Настане свято, колы шлюбъ
Розвьяже Леси вильно руки...

Леся.

Не завдавайте серцю муку:
Не выйду замижъ я.. ни, ни!

Нема тутъ доленькы мени,
Бо той...

Ст. пани.

Хто той?

Леся.

Не могу, пани...

Е, що й казать!.. Та у жупани
Сюды и прыступу нема...

Ст. пани.

Еть, кровь шаліе... та дарма...
Онъ королева...

Леся *(подались стѣрѣть)*.

Охъ, мій кате!..

ВЫХИДЪ 7.

Тижъ и королева.

(Королева зривнула ст. пани и цѣль вышкомо розмовляе зъ нею).

Леся.

То, може, дыко, може, й грихъ,
А я не могу подолаты
Жаху—бодай то й моя маты,—
Въ ии очахъ йидкыхъ та злыхъ
Гадючыхъ жалъ велька сыла...

(Павла зовт.)

Про те я нынькы, мовъ въ гаю...
Сама себе не признаю—
Немовъ зрослы у мене крыла...
Ой, голосъ, голосъ ажъ дзвенить
Въ мойому серци мылымъ спивомъ;
Його почула лышь на мыть
И захопылась отымъ дывомъ!...
Невже то винъ? Ой, Боже мій!

(Замыслилась.)

Ни, то гирка омана мрій...

Королева.

(Наблѣжается и морда вывѣтается на Лесю: ни кланяется, щипле руку и выжодить, свистывая очи.)

Якъ ничъ! Кто я?

Леся *(непевно)*.

Ваше Велыччя,

Вы королю-огцю жона...

Королева.

А вамъ?

Леся.

Охъ, маты... *(На бикъ)* Сатана!..

Королева.

Ну, добре. Що жъ свое облыччя

Вы одвертаете?

Леся.

Зъ страху ..

Мени вы...

Королева.

Ни, то ты лыху

До мене душу завжды мала...

А слидъ бы мачуху й любить!

Леся *(чуло)*.

Я ласкы, мамо, не зазнала...

Королева.

Ну, ось! *(Холодно щипле.)*

Леся *(здринудась)*.

Чы жъ вирыть мени?

Королева *(ласкаво и жартливо)*.

Цыть!

Тебе я маю за дытыну,

До тебе серцемъ щырымъ лыну

И дбаю все про твій таланъ...

Леся.

Охъ, у очахъ мени туманъ...

Не стямлюсь я...

Королева *(ніяков)*.

Ну, перше, такъ,

Тебе цуралась я, а ныни
Я чуюсь матерью дытыни...

Леся.

Ой, леле! Якъ-я рада, якъ...
Нехай посвидчать оци сльозы,
Що правда се...

Королева (*волубить її*).

Ну, отъ морозы

Й мынули вже и лиго въ нась...
Але не гай ты, доню, часъ
И заслипы усихъ красюю...

Леся.

Що передъ вами, мамо, я?
Никчемна тинь...

Королева (*ехидно*).

Ты нади мною

Смієшся?

Леся (*шуро*).

Ненечко моя,

Йй-Богу!...

Королева (*розкриває руки*).

Ну, пиды на лоно! (*Пестить її*.)

Сьогоня жеребъ твій. Сюды
Могуть - юнакивъ пышне крона
Увійде заразъ, такъ гляды:
Хто буде кращый зъ ныхъ борець,
Той визьме твій соби винецъ!

Леся (*прыпадає*).

Ой, згляньтесь, мамо,—того шлюбу
Не хочу... се жъ на смерть, на згубу!
Мени ще воля дорога,
Ще не натишылась въ кубельци,
Ще не прокынулась жага
Въ моимъ дивочимъ, чыстимъ серци...
Й за вами жаль...

Королева.

О, то пuste!

Та й чымъ знадне дивоцтво те?
Хе, заспиваешъ ыньши спивы,
Колы роскоши чаривлыви
Тебе огорнуть и спьяннать...
О, раювання того стать
Така зваблыва! Мылування,
Обіймы, пестоци, стыскання...
Горышь и мліешъ на вогни...
Надъ все—те щастя на земли!

Леся.

Охъ, лихо тяжке! Та правыцю
Виддаты можна лышь тому,
До кого сердце...

Королева.

Еть, дурныцю

Верзешъ ты: въ шлюби одному
Й розтопышь паломъ його броню.

Леся (плаче).

Ой, мамо, мамо! Хто не любь,
То зъ тымъ труною буде шлюбъ!

Королева.

То короливська воля, доню.
Не плачь! Я, може, й обороню,
Колы лыхый буде женихъ,—
Визьму на себе отой грихъ;
Але за тее покляннися,
Що безъ моеи воли ты
Ни зъ кимъ дружытысь не згодышся,
Хоча бь женихъ бувъ до меты!

Леся.

Клянусь, клянусь! Тутъ на чужыни
Не може быть мени дружыны!

Королева.

То жарты... Охъ, имъ швидко край...
Ну, прибираться поспитай!

(Лезя выходящая.)

ВЫХИДЪ 8.

Королева *(сама-одна)*.

Ни, выйдешъ замижъ безперечно,
И стане тутъ мени безпечно,
Колы хто кралю загребе...
Тагы я здыхаюсь тебе!

(Пауза)

Пры ій краса моя—брудота,
Пры ій ховатысь мени тра...
Й ни що не сплямыть того злота—
Ни бись, ни знахорка стара!
Ще кращою стае що-дныны...
Ой, я ненавиджу іі,
И збудусь подлои дытыны!
Такъ, шлюбъ... На выгадки твои
Мы зъ королемъ и не завважемъ
И до винця тебе ще звъяжемъ!

(Пауза.)

Але жъ мени прыгода й тутъ:
Ну, шо, якъ той, кого жадаю,
Ій жеребъ,—я жъ ришуся раю?
О, смерть тоди! Всьому капуть!
До нього серце прыкыпило
И занялося мое тило
Вогнемъ жерущымъ. Виддала
Я за корону свій виночокъ,
И ось марніе мій выдочокъ:
Зъ старымъ все серденько звела!
Зъ нымъ—заразъ въянуть порывання,

Палка, жадибна моя хить
Не будыть дида и на мыть,
А выклыка лышь позихання...
А ласкы! Быр-р-р... Бодай не знать!
Я хочу жыты и кохать!

(Зъ скаженимъ запалюмъ.)

До васъ вдаюсь, пекельни сылы,
Що бъ нижъ до помсты насталылы!
Не дамъ його, не попшу,—
Себе и ихъ занапашу!

(Чуты сурмы.)

Король вернувсь... Стричаты треба...

(Пшла була и зурнылася.)

О, жду теперь я пекла й неба!

(Хутко выйшла ить.)

ВЫХИДЪ 9.

Леся й панны.

*Леся въ корони й діамантахъ, а панны въ вінкахъ, зъ до-
гымы поясы.)*

Панна 1-а.

Чудо, чудо! Пышно! Ахъ!

Панна 2-а.

Певно, всихъ обйме страхъ
Видъ блискучои красы!

Катря.

О, богыня ты есы!

Панны *(оточають Леся).*

Наша красна короливна
Сонцю праведному ривна,
Липша яснои зори,
Що блискоче угори!

Леся.

Вы, подругы мои шыри,
Помыляетея въ мири,
Выхваляючы мене...

Катря.

Тебе щастя не мыне,—
Отъ вернулись уже съ поля
Пышни гости...

Панна 1-а.

Твоя доля!

Леся.

Вамъ виддаты рада всихъ!...

Панна 2-а.

Не зречуся!

Катря.

Отъ, на смихъ,

Закохаються въ насъ зайви,
И зигриємось въ ихъ сяиви!

Панны.

Дай-но, Боже—тоне грихъ
Намъ зажыты ти роскоши,—
А чы жъ мы, пакъ, не хороши?

Леся.

Вси зваблыви и струнки,
Мои пышни квитонькы!

Катря.

Ну, тепера звелычаймо
Ясно-можну молоду...

Леся.

Вы наклычете биду!..

Панна 1-а.

Ну, такъ въ коло погуляймо!

(Вси оточають Леся: то звывають, то роззываютъ надъ нею сертанкови поясы и, легесытко выгнанаючысь, ведуть танокъ.)

Панны *(спивають)*.

Ой настала вже пора —
Мисяць зъ неба вызыра,
Грае въ сыняви дольнъ.
Сриблыть кытыци маслынъ.

Розкрываются квиткы,
Прокыдаются мавкы,
И въ блакыти цилый рій
Чаривныхъ, хвылястыхъ мрій!
(Тыда струнна музыка и танокъ.)

Панны (спивають.)
Всюды сяиво и краса,
Зорыть перламы роса,
Лысть шепоче тainну
Про нагирную луну,
Котыть хвыля видь лугивъ
Соловейка любый спивъ...
Змовкъ, замыслывшыся гай,—
Вабыть щастямъ тихый рай!

(Фантастична музыка. Панны сидитыются и расплываються въ колѣ. Квиткы прывитко кывають, и весь сядъ за-свѣтитыся казковымъ сяйвомъ, а надъ Лесю промѣняа ажъ грае.)

ВЫХИДЪ 10.

Ти жь и два джуры.

Джуры.

Яснійшый круль!

Катря (на бѣкъ).

Соломы куль!

Панны (до джуръ).

Ходить сюды

Вы, молоди!

Ну скикъ та скокъ—

Ведить танокъ!

(Хитають ихъ и тлннуть за руки въ коло.)

Джура 1.

Ой, проби!

Джура 2.

Гвалтъ!

Не въ часъ той жартъ!
Ой плаче мій
По паннахъ кій!

Панна 1.

Погрозы? га?
Стривай, черга
Й за намы буде на хлопьятъ:
Не занесты видъ насъ имъ пъятъ!

Катря.

О, ихъ хымеръ
Не ошажать;
Мы и теперь.
Дамося знать,
Якъ насъ, красунь, знеповажать!

Панна 1.

Намняты боки имъ у-щертъ!

Панна 2.

Защилуваты ихъ на смерть!

Вси *(нахвдичаюць)*.

Ловы! Хапай!

Джуры *(тикають)*.

Каты! Ай-ай!

(Панны ихъ ловлять и починають щилувати. Гвалтъ. Смихъ.)

ВЫХИДЪ 11.

Ти жъ и Мажордомъ.

Мажордомъ.

Ой, Содома и Гомора!
Чыныть бунтъ оця дитвора!
Гу, гу, гу! Мои цяцяни!

(Гаяється за ними.)

Ошалилы а чы пьяни?

Е, за сее вамъ джа-джа!

(Чмокаетъ губымы, набы щидур.)

Панны.

Що за пивень похожа?

Гей, тепера

Мы обсмичемъ йому пера!

(Шармантъ йому.)

Мажордомъ *(обтышючысь).*

Ну, ну,—годи!

Васъ на шкоди

Я пймавъ,

То дывиться,

Схамениться,

Що бъ мовчавъ!

Бунтовнычи

Ваши ричы

И хто зна?

Може, скрыта

У васъ справа

Погризна?

Панна 1.

Охъ, цикава

Наша справа,

Але зась!

Хочъ заплаче,

Не побаче

Ии князь!

Мажордомъ

Що се?

Панна 2.

Шарфа.

Мажордомъ.

Ну, а тамъ же що?

Панна 2.

На, на!

Одступиться,—то вже наша таина.

Мажордомъ.

Але то небезпеченство?

Панна. I.

Ще й знаднѣ:

Дидугана у могылу зажене!

Панны.

Ха-ха-ха, хи-хи (*Обмѣлываютъ бѣго, крутятъ и таже иныше.*)

Мажордомъ.

Ой, годи!

Натря.

Ха, ха, ха!

Наберешся зъ замъ, княже, ще гриха!

ВЫХИДЪ 12.

Ти жъ и король, драбанты и сурмы.

(*Сурмы. Драбанты стаяють коло трона. Вся образу стыхлы, стали шпидерамы. Зъ бокувъ появиласть шляхта. Панны стали легурно по слобозъ. При полви короля вси низько кланяються и стаяють низьколомъ.*)

Король.

Витаю всихъ!

Вси.

Викъ довгый!

Король (*до мажордомъ*).

Якъ?

Мажордомъ.

Все благоденствуе!

Король (*потыри рикы*).

Отъ любо!

(*Тыхо.*) А гроши?

Мажордомъ.

Всихъ оципывъ лякъ...

Король.

Заставъ хочъ закромы...

Мажордомъ.

Сугубо?

Гараздъ. *(По бжъ)* Въ застави все зерно!

Король *(по ншо)*.

Тра пидмастыты намъ стерно...

(Пидготовать со Леса.)

Ну, зирочко? Моя зозулько сыва!

Наставъ твѣй часъ и сповныться судьба.

Леса.

Охъ, отче мѣй, короно святоблыва!

Про щастя жъ винъ своеи дони дба?

Король *(голублячы ѳн)*.

А вже жъ, а вже жъ...

Леса *(нажко)*.

Продовжы, Боже, лита

Його вельчноты отця и короля!

Король.

О, въ мене ты! Вся розумомъ повыта,

И хочъ дочка, а правда дозволя

Сказаты всимъ: нема ниде картыны

Подибной до нашої дытыны!

Чоло—якъ лидъ, а кучери—якъ дымъ,

А оченькы—то блискавки и гримъ...

Перлына ты въ мой яснѣй корони!

Королева.

Та годи вамъ плесты хвалы до дони,

Бо святу часъ... До трону вже ходимъ!

Король.

Иду, иду... не помылюсь... я знаю.

(Иде и сѣдае на трони; королева те жъ.)

Королева *(сѣдаючи)*.

Всѣхъ спов. стить по давньому звичаю.

Король.

Ага, наказъ!.. *(Голосно.)* По Божѣй благодати

Мы волымо, що бъ и въ дворци и въ хати

Вси видалы: хто въ справи сѣй згола

Суборцивъ всѣхъ на слови подола,

Тому въ жинкы оддамъ я королевну

И нашихъ дибрь ще половину ривну!

Вси.

Хвала, хвала! Ото наказъ,—
За його й бытыся якъ разъ!

(Гравать въ сурмы.)

Мажордомъ.

По Божій мылости и ласци короля,
Хто въ справи сій суборцивъ подола, —
Тому виддасть король цю короливноу,
А въ посагъ дибрь ще половину ривну!

Вси.

Хвала, хвала! Усимъ въ тямкы.
Теперь сталить-но языки!

(Поручъ зъ Леси стоять: зправа мажордомъ, а злева старша панна; надъ мажордомомъ королева, а надъ нею Катря; панны по обурчъ по сторонахъ до самого долъ.)

Хоръ (співа).

Слава, слава королю
За дочку його, зорю!
Слава! Слава!

Мажордомъ (до Катри).

А мени дай жвазыхъ днівъ,
Що бъ я зъ панною шаливъ!

Катря.

Що бъ поправъ зъ колоды въ ривъ!

(Гравать въ сурмы мажордомъ, Катря и панны.)

ВЫХИДЪ 13.

Ти жъ и суборци: ханенко, принць и лыцарь.

(Стають суборци по чергъ, але змири такъ, що його не видко поки що Леси.)

Мажордомъ (королю.)

А мовы якъ? Чы допустыть приватни?

Король.

Про мене...

Мажордомъ.

Гм!.. А скажутъ що заштатни...

Пидпсюрныкы ?

Король.

Яки ?

Мажордомъ.

Хочъ и мудрець ?

Король.

Якъ знаешь... Охъ, колы на ихъ кинець!

*(Тыша. Король подие знакъ рукою. Мажордомъ шепче
кожному суборцеви.)*

Ханенко.

*(Выходять впередъ первыма и. прырраючы стыха на зурни,
поводыть очыма на королисну.)*

„Тамъ, де мисяць повывъ въ срибни шаты млу пыш-
ныхъ долынъ

И знялось изъ садивъ-вертоградивъ пахуче дыханья,
Що здурманыло кровь чаривною красою хвылынъ,—
Тамъ родылась жага и злылася зъ захватомъ коханья...
Чы ты знаешь той край, де голубыться збещеный

Нылъ

До распаленыхъ скель и шепоче про ласыво пьяне ?
Де шаріе смоква и дымъ вьетъся зъ нагирныхъ
кадылъ

Та въ блакыти ясній пидъ проминнямъ леліе и тәне ?
О, роскоши тамъ скризь .. Але ты надъ уси чаривна!
Срибношатый—Лыванъ, а билійшь твое чоло Лывана:
Палкый—колирь трояндъ, вабыть всихъ та краса за-
пашна,

Але вустъ твоихъ палъ—запашнійшый трояндъ Да-
гестана :

Ой, тамъ зори ясни и пыша зъ-мижъ ныхъ мисяць
блидый,

Але очи твои за ти зоры яскрави—яснійши..

У пустыни палкый тишуть душу джерела воды,—

Але перса твои солодошывъ и втихы повнійши...

Оглядна и струнка мліе пальма на злоті пску,—
Але їй не достать до прывабъ твоего дынного стану;
Повенъ лотось таинъ мижъ латагтямъ въ прозоримъ
ставку,

А въ твоихъ таинахъ бильше вабъ и жаты и дурману!
Ты—богыня красы, ще якои не бачывъ Эдемъ!
У обіймахъ твоихъ и зростають, и гнуть порывы...
Будь моею ханымъ и прылынь въ вий баечный
харемъ:

Напьемося мы чаръ и замремъ у росюшахъ, ща-
слыви!

Король.

Ху, пышно якъ!

Королева.

Чудово! Захватливо!

Я ажъ тремчу...

Король.

Надила бъ хустку...

Королева.

Ай,

Хочъ не драгуй, никчемо!

Мажордомъ.

Палко, жывъ!

Отъ въ очихъ мовъ всихъ вабъ жиночыхъ рай:

И рученькы и вустонькы и цяци...

Ухъ,—жыжа!

Катря.

Вамъ усе теперь за лидъ!

Король.

Пресвитлому за його славни пращи,

За пышну ричъ ясу воздаты слидъ!

Мажордомъ (млагае.)

Слава!

(Сурмы грають.)

Вси (спивають)

Слава пышному ханенку,

Слава, слава на весь свить!
Хай живе й пыша у ханстви
Всімъ на втиху сотни литъ!

(Король подає знакъ рукою, и виступає принць.)

Принць *(промовля видъ струны лютий).*

„—Ни, не захватъ солодкого зомлиння,
Не пестошивъ пекучая жага
Зьясують намъ ти чаривни болиння,
Яки любовъ видъ серця вымага...

Кохання—спивъ, зольоть души, не тила,
Зоря з-за хмаръ, веселка дошова;
Вона ростить у насъ незрими крыла
И до краинъ безкрайихъ порыва.

Душа болить въ холодній самотыни,
Рвучьсь що-мыть зъ земныхъ важкыхъ зализь...
Вона жада порады и дружыны,
Жада роскошь въ багатти спильныхъ слизь...

Зи мною ты, моя красо-богыне!
Що мовыты? Душа у насъ одна—
И цилый свить у нашимъ оци гыне,
И свить новый, баечный вырына.

О пышна ничъ! Ты появляешъ мріи
И неземни красы въ прозорій мли...
Якъ чаривно генъ пр ини блидіи
Мережевомъ срибляться по земли...

Въ обіймыща сплелысь сутиней зграи,
Отрутою пашать нични квиткы,
И шепотять про втихы въ темнимъ гаи
До мисяця закохани мавкы.

Все повно чаръ и выростае зъ мира...
Мынудее зъ прыйдешнимъ излылось,—
Душа зорыть въ дытыннимъ сяйви виры,
Бажається незбутнього чогось...

Зриднылы насъ незмыслени хвылыны
И захваты роскошивъ неземныхъ:
Вчуваються намъ спивы янголыни
И тихый дзвинъ струнъ легкихъ, золотыхъ.

Моя красо, мое святе кохання!
Зъ тобою я зилью свое жыття,
Тоби виддамъ уси свои бажання,
Въ тоби знайду весь свить и вси чуття!

Король.

Охъ, солодко! Душа ажъ лане въ рай!

Королева.

Колы бъ хутчій!

Мажордомъ.

Мавхы? Гм! Те жъ картыны:

Стыскання душъ... бажання черезъ край...

Щось запальне...

Катря.

Утрить-но, княже, слыны!

Мажордомъ.

О, нависна!...

Король.

Гей, принцеви ясу!

Мажордомъ.

За души... ничъ и за мавокъ красу!

(Махае хусткою. Сурма зраць.)

Вси (хоръ).

Слава принцеви-могути,

Слава, слава на весь свить!

Хай пыша въ нимацькимъ панстви

Всимъ на втиху сотни литъ!

(Король подает знак—выступает рыцарь.)

Леся (зобичивши його, тьхо).

Ой, Боже—винь! Мій другъ, мое життя!...

Ст. пани.

Не гомоны! Онъ зорить королюха!

Леся.

Я зъ радощивъ загыну... безъ пуття!..

Ст. пани.

Е, зъ радощивъ того не буде лыха!

Рыцарь (притраючы на кобзи, промовляе)..

— Ни, ни, не те! Любовы сыла
Необорыма и мицна.

Вона весь божый свить скрасыла
И нымъ орудое вона!

Вона е проминь веселковый,
Що благу спильному сприя:
Кохання тана въ тій любви,
Любовь въ коханни тимъ буя!
А ваша втиха—заздрить, рвія,
Хымерна хить и гвалть ножа;
Вона себе лышь поважа,
А ыншьый свить ій зайва мрія...
Хочъ завалысь, хочъ пропады—
Коханцямъ мало въ тимъ биды!

.....
Моя жъ любовь е зо всимъ друга:

Прыхиль до люду, до бедахъ,
Якыхъ призначення—наруга,
Нужда, стражданья, праця, страхъ,
Яки добра повикъ не мають,
Яки видъ голода конають,
Для сытыхъ все виддаючы,
Навить спочынокъ у-ночи,
Якыхъ блиди, нужденни диты
Не знаютъ забавокъ, смиху,
И вьянуть въ хливи чы въ льоху,

Мовъ пидь серпомъ поныкли квити,
Яки-но чулы день-у-день
Прокльоны й слёзы своихъ нень!
Моя любовь втышае муки
Борцямъ и въ мисти и въ сели—
За благо всихъ, за свить науки,
За спильне щастя на земли...
Онъ глянь... Пры ляmpi, у кимнати
Сыдыть, немовъ зъ хреста изнятый,
Хымерный тружень; голова
Йому схылылась и слова
Лягають кровью на папери...
У грудяхъ клекить, стогинь, хрыпъ...
И чується жиночий хлыпъ —
Хтось плаче, выйшовшы за двери...
Йому жъ байдужый смерты жахъ,
А слёзы щастя на очахъ!
А генъ—вищуля красномова
Братерства близькой зори.
Вона несе бездольцямъ слово,
Що гвалту згаснуть вивтари...
А ти бездольци темни, дыки
Ии жъ волочуть до владыкы
И, мовъ буруны нависни,
Ревуть: „роспны ии, роспны!“
И жаромъ вогныще палае...
И стогне всюды темный братъ...
Не вже жъ до слизъ його, до втрагъ
У насъ и жалощивъ не мае?
О, ни! Людыни взагали
Мы виддамо свои жали!

.....
Нехай же зильється кохання
Зъ любовью въ спильци лагидній
На вирне, дружне побратання,
На звязокъ чесный та святой!

Нехай душа твоя, круливно,
Прымусыть насъ любыть всихъ ривно
Й виддаты шыро ту любовь
За ридный край, за ридну кровь!
О, въ спильци тій е творча сыла:
Вона эжене неправду причъ,
Вона розвіе темну ничъ
И всимъ дасть воли й щастя крыла...
Бо та любовь—е свить у мли
И одслидь Бога на земли!

(Вси въ захвати. Чутно тымъ: слава, слава...)

Король *(въ слезахъ)*.

Звытяжець—лицарь мій коханий.
Наибильше славы йому й шаны!

Вси *(хоръ)*.

Слава викъ йому лунай!
Жде звытяжця нагорода,
Жде пошана, щастя й рай...

Слава, слава!

Король вставъ и пиййшовъ до дочки. Королева лютуе; до неї подходить мажордомъ и про щось шепоче. Тымчасомъ музыка грае на привитъ. Лицарь прыпада на вколшикы передъ Лесею; та надива йому лавровый венокъ.)

Лесья.

О, мій суджений, мій раю!

Король.

Васъ, диткы, благословляю!

(Лесья тежъ стие навколшикы.)

Вси *(спильнымъ цуртомъ)*.

Боже всесылный,
Розжены имъ хмары,
Даруй викъ щаслывый
Для новои пары
Имъ на втиху,
Намъ на радисть.

Слава, слава!

Королева (*дривається*).

Не дозволю, зроду ни—

Йй дистатысь сатани!

Король.

Що жь гвалтуешь ты на ново?

Я жь подавь круливське слово!

Мажордомъ.

То пугте: минять наказъ

Ваша воля хочъ сто разъ!

Король.

Але въ чимъ же тутъ прычына?

Королева

Лыцарь вашъ е зла лычына!

Леся.

Мамо, згляньсь! Твоя же дытына!

Безъ його я заразь вмру...

Королева.

Чулы байку цю стару.

(*До Леся*) Одсахньсь!

Леся.

Ой, зглянься, мамо!

Король

Хто жь винъ е?

Королева.

Злочынецъ прямо!

Рвань бунтуе на панивъ. .

Адже чулы його спивъ?

Король.

Такъ, слова якись понури...

Мажордомъ.

Не булы вони въ цензури!

Королева.

Винъ убыты насъ хотивъ!

Король.

Гвалтъ! На Бога!

Лыцарь.

Марный гнівъ!

Ваша ясність! запевняю,
Я покирнійшый зъ сыннвъ.

Леся.

О, я душу його знаю!

Вси.

Молимъ вси мы короля,
Найяснійшого могуту!

Ст. пани.

Хай карать не дозволя.

Королева (до Леси).

Одсахнысь, кажу! Ой скруту
Я завдамъ!.. (Голосно.) Та ща тамъ? Винъ
Зъ бунтаривъ бунтарь одынъ!

Король.

Ай!

Мажордомъ.

Ой!

Королева.

Ей, кажу въ останне,—
Кынъ! Не то—закатування!

Леся.

Ни, не сыла!

Мажордомъ.

Охъ, охъ, охъ!

Треба заразы, щобъ винъ здохъ!

Король.

Гей, кативъ!..

Мажордомъ.

Воны въ чертози.

Леся.

Тату мій! Погляньсь на слъозы!

(Стае на вколдонкы.)

Ст. пани.

Рады ненькы, що въ земли!

Королева.

Катувать його вель!

Леся.

Тату! Чесный винь!

Мажордомъ.

Пидданци

Найстрашнійшь таки!

Король.

У ранци

Йому судь!..

Королева.

Ни, смерть въ ту жь мыть!

Мажордомъ.

Я въ тимъ могу пособить.

Вси.

Ой, нема його выны!

Люту кару зупыны!

Королева.

Чуешь,—бунть!? Катуй, рубай!

Леся *(кыдається)*.

Тату, тату! постривай!

Вбий мене! Не дамь я! Ай!

(Страшный гримъ, блискавка. Вся картина зникла. Темно.

Зновз перша кимнута. Леся въ снѣ жахається и стоїше.

Мелодрама.)

ВЫХИДЪ 14.

Леся, няня, и потимъ Кость.

Няня *(одчыня тыхо дсери)*.

(Вгодить зъ свичкою въ рими.)

Ой, Боже мій! свичкы вже доли... страхъ!

Отъ и покынь: ще сталася бь пожежа,

А їй дарма,—безпечно соби спыть!

Кость *(вызыри за няньки)*.

Та освітить, хочъ гляну я на квитку!

Такъ занудывсь, що ажъ зотливь.

Няня (*освещает Лесю; вона жагається у сні*).

Охъ, охъ!

Отъ и вона зъ нудьгы та изъ грызоты
Звелась на тинь...

Кость (*наблизившись*).

Такъ не зреклась мене?

Ой, нянечко, яка жъ вона хороша!
Мовъ ясный свитъ ранковой зори,
Мовъ марево небесной блакыти,
Мовъ сяево веселкы чаривне!..

Няня (*всмилюючись*).

Уже й почавъ! Такой же...

Кость.

О, навикы!

Няня.

Я розбуджу... Мовъ стогне уви сні...

Кость.

Тривайте... я... онъ кобза коло нижокъ...
Заграю я... и писнею збуджу.

Няня.

Ну, ну, дзвоны! Мытець ты, се я знаю...
Выгадныкы обое—смихъ и грихъ!

Кость.

(*Піднимає кобзу, пригравє и стьжи спиває Лесину-жєз писню.*)

Ой затьохкавъ соловейко,
Якъ зайшло вже сонце—
То жъ прылынувъ твій мыленькый,
Стука у виконце!
Вставай, вставай, дивчынонько,
А чы жъ ты не рада?
Вже насъ щастя огортає,
Минулась розрада!

Лєся.

(*Помаду прокидається и ритмомъ зъ просоння выдается на груди Кости*).

Не дамъ, не дамъ! Мене карай на смерть,

А не його!.. Ой, пережить не сыла!
Його люблю, кохаю надъ жыття,
Надъ цылый свить!

Кость (*обнимаю и наклонно*).

Мій Боже, що я чую?

О, чаривна ты, чудо-дивна мыть,
О, неземне, небесне раювання!
Видъ щастя я стеряюсь!..

Няня (*радіючи, обе руки вытиснув*).

Отъ и край!

Леся (*прочувшиши*).

Ой, що се, що? Не сонъ, а дійсна зъява!
Охъ, лыщечко, що наказала я! (*Вырывается.*)

Кость (*притискиваюи и*).

Ни, не пушу,—моя теперъ навикы!

Няня (*зъ смилгоу*).

Попалася!

Кость (*наклонно*).

Дизнався правды я,

И щастя вже не выпущу зъ правыци!
Тобою жыть, тобою всихъ любыть,
Виддаты жыття нещаснымъ рады тебе
И смерть прийняты, щобъ жыть тобою и тамъ!

Леся (*обіймаючи и*).

О, якъ тебе безмирно я кохаю!

Няня (*зворушено*).

Благословы Господь!

Кость (*шадено*).

Моя, моя!..

ЗАВИСА.

Павло Грабовський.

I.

Вы ждете писень видъ мене,
Та такихъ ище писень,
Що бь лякалось ихъ все темне,
Що бь свитавъ скорійше день.

Радъ бы я, браты кохани,
Заспиваты голоснійшъ,
Такъ у хмарахъ, у тумани
Не стае чомусь виднійшъ.

Черезъ те писень веселыхъ
И спивать не довелось...
Спивъ я горя повный кельхъ,—
Черезъ винця вже лылось.

Огорнули важко лита
Сумомъ душу молоду...
Тымъ не грае, що розбыта
Моя кобза—безъ ладу.

II.

ПЕРЕСПИВЪ.

Зворушывъ я въ серци муку,
Не найду журби кинця.
Бо побачывъ середь бруку
Клаптыкъ свижого синця.

Зелененький клаптыкъ сина,
Що хтось вытрусывъ зъ гарбы,—
Се однисинька прычына
Мого суму та журбы.

Спогадалась ридна хатка
Середь тыхыхъ хуторивъ,
Коло гаю синожатка,
Степь зъ писнямы косаривъ,

И садочокъ, и струмочокъ,
Запашнесеньки квиткы...
„—Выйде въ люде нашъ сыночокъ!“
Шепчуть весело батькы.

Статись паномъ—мри гарни...
Але радъ бы я втикты
Видъ задухы у пысарни
Въ гай та, помы дни безхмарни,
Въ степь зъ косою потягты!

Мыхайло Старыцькый.

I. До буривъ.

Хай тепера рыда моя кобза сумна,
Бо лунае прыгнеченыхъ стогинъ;
Але разомъ зъ плачэмъ будыць мрiи струна,
Що не згасъ ище доленькы проминь.

И спивъ жалібный зве до зброи бративъ
На той бенкетъ кривавый, смертельный,
Де бѣ по вашыхъ кисткахъ народъ збувсь кай-
данивъ.
Що надавъ йому ворогъ пекельный ..

И веде отой шляхъ до святыни святынь,
Де зорыць ваша доля безпляма,
Де всякъ мае скропыць кровь: кожную ступинь,
Що бѣ дистатысь до ридного храма!

Хочъ не вы, а сыны одъ дверей пресвятыхъ
Розберуть и видкнутъ каминня,
И засвятять свичкы въ ставныхкахъ дорогыхъ,
И осяють велычне склепиння.

И безъ ярмъ, безъ зализъ, зъ непохылымъ чоломъ
Ввйде людъ въ храмъ свй ридный, забутий,
И зъ слъозамы въ очахъ заспивае псаломъ
За бравивъ, що погынулы зъ скруты,

Борячыся за край и за щастя ясне
Пидъ бычемъ осоружного ката,—
Тоди й кобза моя щось веселе утне
На витання щаслывого брата!

II. БУРЯ НА МОРИ.

(Переспивъ В. Г.).

Море гра; по хмуримъ лони,
Мовъ роспужени ти кони,
Скачуть буруны:
Навиженни, въ билыхъ грывахъ...
Борва ихъ несе на крылахъ
Зъ пивничъ-стороны.

Оповыто обрй млою
И хвылястою стягою,
Мовъ змйовыка.
У безладди неборе,
Мовъ пооране все, море
Стогне та гука.

Хвыля хвылю наганяе,
То зроста, то опадае,
То тика въ питъму,
То, мовъ дзвинъ той на дзвиньци,
Грюка молотомъ изъ крыци
Объ скалу ниму.

Охъ, ты, вельтню ковалю,
Що ковадло бьешъ безъ жалоу
Кризъ густый туманъ?
Чы на людъ куешъ ты путы?
А чы землю проглынуты
Мае окіанъ?

Мовъ якась потвора блыма
Зеленастымы очыма,
Вся изъ черенкивъ,
И въ скаженому нестями
Выверта зъ безодни-ямы
Кистякы мерцивъ.

Наче звиръ рыкае море...
А плавци на люте горе
Зорють зъ чердака
У води... Ось ненарокомъ
Ихъ нагнавъ пидслипымъ окомъ
Проминь зъ маяка ..

И въ надіи, въ теплій вири
Топлють вси скарбы у вири
Знужени плавци;
Але хвыля имъ гуркоче:
Нашъ владарь добра не хоче,—
Васъ чека въ дворци.

У пекельній тій негоди
Все збентежылось въ прыроди...
Ничъ—а ни зори!
Ажъ слипыть стернычымъ очи...
Шматъ витрыла щось лопоче
Жалибно вгори...

Квылять, плачуть у покути
Реи, щоглы, ребра кути,
Стерна й якори,
И немовъ десь пидь водою
Повертаються горою
Чудыща стари...

Лементъ знявсь, гыдке ячання
И снастей, и рештування
Й коробля бокивъ:
Те рыпытъ, що ничка хмура,
А друге, що люта буря
Поглыне борцивъ.

Подыхъ смерты лыне зъ сходу,
Коломутыть чорну воду
И кыпячый вырь...
Сатаніе борва люта,
Тогосвитня могута,
Геть руйнуе мырь.

Край, кинець! У трюми хвыли...
Прощавайте, диткы мыли,
Жиночко-зоря!
Чуты хтось гука на-проби,
Але смерть въ ненаглій злоби
Зубы выщыря.

И въ питьми слипій та хмурій
Рій патлатьхъ, лютыхъ фурій
Зъ смертю заграе,
Та на зустрічъ тії борвы
Кыда скризь у чорни прорвы
Зброище свое...

Жыттеви аналогіи.

Напысавъ

Гнатъ Хоткевичъ.

— Жинко! а жинко!.. Лошатко жаемо.

И зъ сымы радисными, веселымъ голосомъ сказанымы, словами въ хату увійшовъ чоловікъ-господарь.

Винъ бувъ невысокій на зрисьть; русявенька боридка облягала його ще гарне, зъ добрымъ коліромъ, лице; зъ-пидъ бривъ весело блыщали гарни очя, рухы были гарни и взагали увесь винъ заразы бувъ сама радисть. И не дыво: лоша—се кинь будучый, будучый рабитныкъ, вкладчыкъ—и багатый—въ банкъ домашнього добробуту. Якъ же зъ такого щаслывого вынадку веселымъ не статы, якъ не намарыты соби всиякихъ картинъ самого найоптымистычного змисту!

И Семень бувъ щаслывый. Винъ навить якысь анекдоты почавъ розказуваты, щось таке лыше йому самому зрозумиле—про пысареву кобылу та про громадську толоку чы-що, але якъ його нихто не слухавъ, винъ зновъ выйшовъ на подвирря до лошаты... Глянувъ вгору, навколо... и небо веселе, и хмаркы весели, и весело витрець подыхае та колыше велького журавля надъ колодяземъ... Все веселе и лоша навить веселенькымъ здається, хочъ и дрижыть на своихъ тоцюсенныхъ, якъ шычыкы, ногахъ.

— Кинь буде,—усмихнувся соби въ боридку Семень и пишовъ на тикъ по солому.

Спишыть, попережае жытця слобода...

Рано починається робочый день тамъ. Ще не встало сонце, провидныкъ дня и його сотворитель, а вже скрипнули ворота, выпускаючы визъ у поле або до лису, а вже шумить веретенемъ невсынуца молодыця. И рано сыты лягае стомлений, выснаженный чоловикъ—тільки сутыныть починае, ще птыця навить денна, розспивавшыи, не замовкла, не затыхъ шумъ видъ трипотиння ии крылець. Рано и жыты починае хлопчыкъ маленький: на умъ ще йому и ряска, де весело можна хлюпотатысь та млыкы будуваты и лисъ—тамъ голывъ бы и днюваты и ночуваты, якъ груши та кыслыца паспують,—а жытця вже не верпыть и жене на толоку овечать доглядаты, погонычемъ поля бороныты, пивробитнычкомъ снопы класты та визъ пидтесуваты... Рано, може, ажъ занадто рано на селѣ робочый день починається.

И Сиренькый рано почавъ свій робочый, важкый день. То спершу його у поле до бороны припрягали, дали на базарь або до церкви нымъ выйиздыты, а тамъ вже и до важкой работы почалы прыганяты, хочъ ще не выривнявся винъ, не выкачався на росыиной травѣ, не видийвся зъ тыхъ колоскывъ, що, жартуючы, зирве було пару ихъ зубомъ и побийжыть-побийжыть, розвиваючы своею маленькою грывкою та выбрыкуючы. И треба было бачыты, якъ винъ млодо брався попередъ до работы, якъ ревно такъ тягъ плуга, выдымо, серьезно прыймаючы те, яко хвильове; але потимъ, колы винъ zobачывъ, що праця не переставала валытысь на його и стомлюваты його що-дня, колы винъ ясно выречумивъ сю вичну безпорадну дійсность—якъ сумно стовивъ винъ тоди, прыгноблений, ображений... покирно заходывъ у голобли, пидставивъ сыну пидъ мулькый черезсяделень, и не пробувавъ навить протестуваты, хочъ на мыть вырватысь на волю—на ривни луку и чысте повитря. Сумно прыходывъ у вечери до дому, дававъ зняты зъ себе хомутецъ и самъ вже покирно йшовъ у хливъ, до свого залежалого сына, до смердючыхъ

ясетъ... Такъ и заивдивъ винъ, не дѣшовины своего прѣ-ного зросту; шерсть на йому стала волохатою, грива тов-стою, завжды сплутаною зъ грудками глею та безличчю репьяхивъ; винъ увигнувся, слабеньки тонюсеньки ноги майже не выросли—и взагали винъ весь бувъ тыповимъ зразкомъ своей осбнои породы, такъ званныхъ „мужы-чыхъ коней“.

Але зовсимъ вже погано стало зъ того часу, якъ пропала стара кобыла. Пойихавъ разъ Семень до глино-выща тѣю кобылою по глей. Поставивъ воза пидъ глино-выщемъ. Ще й поглинувъ угору: здорова, здорова така частына горы нависла надъ возомъ и кобылою,—люде пид-копалы. И высоко такъ. Копае соби тай копае Семень. Утомиться—сяде, скрутить цыгарку, выкурить у холодоч-ку; и кобыли такъ славно стояты, муха не бѣе и.... опамъятався тильки тоди, якъ уже бувъ увесъ зъ головою засыпаный глейемъ...

Счынився галасъ на сели.

— Глыновыще завалылось!.. Глыновыще завалылось!

Диты бижать, крычать. Люде—саме обидня доба бу-ла—выбѣгають зъ хать зи шматками, бижучы, пидпери-зуються и вси зъ заступамы, зъ колякамы до глиновы-ща. Сами стари бабы та де-яки господини въ хатахъ по-зоставалыся... хрестяться та молитвы шепочуть.

Рыдаючи, прыбигла й жинка Семенова. Ажъ объ землю былась, мовъ горлыця, цокы видкопувалы чоловіка; тильки тоди заспокоилась, якъ кинулась йому на шыю та такъ наче й скамъянила. Цилымъ, якъ есть, видко-палы Семена—жывый, нѣякъ не скаличеный; тильки ко-была пропала, мабутъ якосъ каминюкою зъ глею бухнуло ии по голови або такъ залипыло морду, що дыхаты не стало чымъ, хто й зна вже якъ, тильки убытою ии видкопалы.

— Та Богъ зъ нею... и зъ кобылою... абы...—и не договорила жинка Семенова, глядячы на свого чоловіка очыма, повными слізъ.

Отъ такъ и зостався Сиренькый самъ. Звалылась на нього и важка, и легенька робота. Тигавъ винъ и саны по роскыснй дорози, що ажъ груди хрустѣлы и плуга таскавъ, и зъ паномъ до двиря*) бѣгавъ, батогиѣвъ доволн кушту-ючы, якъ що панъ траплявся сердитый. Доводылось йому и въ лиси мерзнуть, прыкрытому ряденцемъ тоненькымъ, и пидъ крыгу зимою провалюватись, и голодному надъ гнылою соломою мисяцями простоюваты... Не багатѣ було про-жыто, та багатѣ выжыто. Захыривъ винъ, повередывся...

— Пойду пидъ хуру завтра.—сказавъ Семень жни-ци, прыйшовшы надъ вечеръ до дому. Брусы треба зъ мѣста поперевозыты:

— Кому?

— Лавушныковъ Панбатькови... Хату хоче пере-кынуты.

— Щожъ, йидь,—видповила жинка и зновъ надъ чымсь нахылылась.

Въ хати було тыхо.

— Та я-то пойду. Тилькы дорога щось тее... рос-пустыло неначе—ни возомъ, ни санымы.

— А ты не беры багатѣ—коныкъ плѣхенькый.

— Не бувъ-бы плѣхенькый, якъ-бы кобыла не здох-ла,—такий бы ще кинъ здоровый выйшовъ.

Семень помочавъ трошки.

— Я бы раднйшый багатѣ не браты, такъ колы жъ самъ буде класты. А винъ уже нагнитыть,—бодай йому душу такъ на тимъ свѣти нагнитыло!

И справди нагнитывъ Панбатько, господарьскою ру-кою нагнитывъ.

Сипнувъ Сиренькый, и одразу почувъ, мабутъ, що не вывезты йому отѣн вагы.

---

*) тоб-то: до чавункы, на станцію.

— Но, но!.. Но, Сиренький! Но, маненький, но!—
пюкрыкувавъ Семень.

Сиренький былся зъ остатнихъ сытъ въ свой бычвианій запряжци, вырывався зъ своего плохенького комутца.

Отъ и за мисто выйпхалы. Надявси Семень, що краще буде, а воно й тутъ те жъ саме: проишла одлыга и чорнымъ-чорнымъ простягся шляхъ, спереду тилькы поле ще билыто де-не-де.

— Но, Сиренький! Но, маненький!.. Но, голубчыку, но!...

Важко сопе коныкъ, хытається вже... Смыкне-смыкне, мовъ бы выратысь зъ путь хоче, и зновъ прыпынётся, невымовно важко дышучы. Боки швидко пидіймаються видъ поту... А хурщыкы вже генъ-генъ якъ далеко выдніються—оставъ Семень.

— Но, но!.. Пидтягнысь!—прыкрыкуе Семень. Де батогомъ прыхлысне, де самъ прыпряжеться.

— Наганай, наганай, голубчыку... Наганай—треба нагнаты.

. . . . Высоко змахнувши головою, упавъ Сиренький зъ усьхъ чотырохъ...

И злисть така напала на Семена зненацька—немылосердна злисть! Ленивствомъ та недбалъствомъ те все йому здалося, хочъ и знавъ винъ напевно, що не такъ воно е.

— Вставай, вставай, чортова скотыно, бодай ты йому здохла!—крычавъ винъ и бухавъ здоровымы чобитымы въ жывить коневи. Але кинь не встававъ... тилькы якось змахамы вдкыдавъ голову пры кожному зитханню. Ногы вытяглысь впоперекъ дороги... сухи такы... безсылы...

И зрозумивъ Семень, що не встаты бильше його коневи, його малому, але щырому помишныковни. Кынувся винъ до його, розсупонивъ, розстебнувъ тремтячымы рукамы черезсиделень, дугу знявъ...

— Ну, вставай же, вставай, манушка... Та ну-жъ бо, ну... Ну, ну, ну!.. Такъ, такъ...

Сиренький и не пробувавъ вставаты. Дыхаты ставъ

винъ лекше, тильки голова його все такожь зивала и тремтила пры кожнимъ зпханню.

— Та ну-жъ бо, голубчыку...

Крыкнувъ Семень на товарищивъ: зупышыльсь воны, вернулись назадъ. И ни слова никто не сказавъ зъ нихъ, добре, мабутъ, всякий разумиеть, що се воно означало. Тильки старый дидъ одынь пидишовъ до шкапы, поторгавъ якусь жылку на шыи и безнадійно махнувъ рукою.

— Не встане. Добыть треба—все одно...

Мовчки пидишовъ Семень до воза, мовчки высмыкнувъ здорову полиняку... Вдаривъ разъ.. другой...

Кынувъ Семень дубину, прыхмылевся до воза и гиркымы, мужычымы слезамы заплакавъ...

* * *

Ударъ дзвоника збудывъ мене.

Я уставъ, увийшовъ у кимнату. Неможливо важкый духъ ударывъ въ лице.. нибы трупъ въ останній стадіи роспадення лежавъ тутъ и смердывъ.

Винъ лежавъ навизакъ и важке протягле хрыпіння вырывалось зъ його грудей. Они запалы десь глыбоко-глыбоко и ажъ видотиль блыщали непрытомно—здавалось, зъ пащъ темныхъ печеръ двохъ выглядють огни, затулени туманомъ.

— Пидіймать мене выще...

Се було ледвы чутне шепотиння; треба було нахылытысь вухомъ ажъ до рота, абы хочъ що-небудь зачуты. Я пиднявъ се сухе тило, пидклавъ пидъ шыю и голову подушокъ, зигнувъ коліна: я знавъ, що йому лекше лежаты зъ зигнутымы колінамы.

— Спасыби, голубчыку...

И се була остання дяка чоловіка, що вже конавъ. Се була остання данына земнымъ потребамъ, звычаймъ, взагали всьому земному.

— Чы не треба вамъ не чого?—я пытавъ.

Вягъ не видювавъ нічогое... Та и навищо було? Вже вершылось вельке таинство, закрыти очи бачылы „ту“ сторону, истота видчувала невидоме, незрозумиле, щось незривняно выще... О, вягъ едавси вже духомъ зъ тымъ свитомъ, повнымъ тайнгъ, зъ якого допытывый мозокъ чоловіка ажъ доси не змигъ украсты ни єдного атома знання, де не освитылася зоромъ свідомосты ани жодни зъ таємныхъ уригъ, де скрыто явовось сылою змысль и продовження земного життя. И дивно ставало! Жывый, повный кровы и руху, чоловікъ бьеться въ кайданахъ обмеженосты, а холодному, зъ вышкыренными зубами, смердючому трупу одкрыто дивныи тайны!

Я выйшовъ на ганокъ.

Чудовый літній день тилькы що починався. Глыбоко и гарно зитхалось въ чыстому холоднуватому повітри. На сходи яснялы свитли фарбы, премини сонци прыекалы, выбываючысь зъ рожевыхъ хмаръ. Повітри зацовнялось щебетаннямъ птыць, що хвылямы котылося зъ близького гаю, а кожна найменьча квитка, кожна стеблына спышно давали маленький свій даръ въ загальну скарбныцю пахощивъ. Пахнула и земля, и свижо зрубане дерево, и солома, и навить старый похнюплений плить зъ перелазомъ, здавалось, хотивъ усмихнутысь пахощами, але не мигъ и тилькы кыдавъ чудови ажурни тины на зелень травы.

Все жыве прокынулось. Десь зъ протягомъ заскрыпили линыви ворота; далеко въ лиси йнхавъ визъ и його торохтиння луною розлигалось мпжъ стволынами и добывалось до мене. Въ сусідньому дворі выйшовъ зъ хаты маленький хлопчыкъ и, оправляючысь видъ сну, дывылся на схиць, закрывшы очи долонею. Въ паньскому будынку, що стоявъ недалечко, ще закрыти булы выконныци: тамъ ще сплять и довго ще спатымуть... А по вєнхъ роскишныхъ квитахъ садовыхъ, на вєнхъ газонахъ, клюмбахъ, квитныкахъ блыщала діянмантаны роса и боялысь струхнуты ии зъ себе квиткы; воны лыше покирно гнулысь пидъ

нею и чекалы сонця, щобъ. вышлю важкіи крапли: чекалы сонця животворчого...

Дмухнувъ легенький ранішныкъ, сколыхнувъ білу зависочку тыхо біля вкна.

Жыветворчого! А чому жъ тутъ въ отсій хати лежить подоба чолопка, якому ни сонце и нищо вже не дасть життя? Настане день жывий—и знову все рухливо заметушыться, якъ учора: хлиборобъ поинде зновъ на ныву свою, дивчына, видра вхопывши, знову зъ писнею подасться до крыныци: дзвнѣ бовкне на церкви и зновъ колыхатыметься довго його масный згукъ поміжъ деревами, маты выпроводить сыночка до церкви, дасть йому съомышняка въ руку... а тутъ!.. Ничого тутъ не буде и те жъ саме усмихнене сонце освятить тилькы трупъ, тилькы холдне, сухе тило... Не буде вже йому треба спиву пташыного, ранку чудового. Послідній разъ розчеше йому хто-небудь лыпке волосся, закрывють очи и ще подержуть ихъ пальцями, або положить великого мидного пятака, що мовъ темна глыбока дирка зйтыме пидъ лобомъ... Гыдкий виглядь!..

Я увійшовъ зновъ у хату.

О, який важкий духъ тутъ! Невже се духъ смерти?

Я сивъ коло самисенького лижка. Писля якихъсь фызычныхъ законивъ тутъ не такъ було чути того трупного смроду. Блнде-блнде, высле облыччя выпризувалось зъ подушкы, глыбоки очы булы стулени, а зъ напивъ-одкрытыхъ вустъ зъ сылою вырывалось стогнуче хрыпання. Ыноди пидймались злегка сухи руки, почыналы нибы шукаты щось округъ себе, нервово стулювались, але потимъ зновъ заспокоювались... И весь сей схудлый, тонкий тудубъ пидскакувавъ видъ страшного хрыпання, видъ того клетотання, що буюло въ зацалыхъ грудяхъ, а голова выхытувалась на тонкій шыи.

И зъ завмираннямъ серця, зъ якимъсь невидомымъ

почуттямъ заглядать и теперь въ се жовте знаюме об-
лыччя. Ось те жъ чоло, ти жъ сами очи, риденны вусы,
гостре пидбориди, — а духъ смерти поклавъ вже свою пе-
чать незриму на лице, и щось невыразне, невидоме будь
тамъ розлыто... Що бачить заразы винь, сей чоловікь,
готовый мимо волн своей переступити между, що видиле
видоме одъ невидомого, знане видъ таемнаго, земне видъ
останнього? Чому винь, що живе и живе ще такожь,
якъ и мы, зъ прывырствомъ видноситься до насъ и до всего
того, чымъ живе и тпшиться людина? Винь не хотивъ
ити, його тяглы сьлюмиць, а теперь винь не вернеться
хочь-бы його кыкалы зъ рыданьями й сльозами...

А хрыпиння, сей стогинь, що сколыхувавъ и пидкы-
давъ угору здохле тило, нибы по нервахъ бывъ, нибы
хтось обнаживъ страшну рану и водить по ній тупымъ
долотомъ. И кожне зитхання, глыбше видъ другихъ, кож-
ный бильшь примитный судорожный рухъ тривогаю на-
повнялы всю мою душу. Се останне?!.. Се воно?!.. И
страшно, холодно якось ставало мени... Я скулювався, боя-
чесь його, того останнього зитханья. Я боявся його та-
емной сылы и не розумивъ, чому власне винь, сей рухъ,
повыненъ быты ршашочымъ, конечнымъ. Що винь таке
и чымъ видъ другихъ, соби подибныхъ, видрижняється?
Якъ и де винь завоювавъ соби ту владу и сылу — видры-
ваты насъ видъ жыття, видъ його радощивъ, праць и
скорботъ, видъ усихъ тыхъ и видъ усього того, що мы
любымо и кынуты безвисть куды, въ якусь таемнечу, тем-
ряву й несвидомисть? Та й хто се взагали давъ такой
законъ, що за всякымъ жыттямъ повинна быты смерть, за
початкомъ кинецъ, за истнуваннямъ нирванна, а мижъ
тымъ самъ оселявъ насъ середъ безкинечной просторони,
въ протягъ безкинечного часу?!.. Чому я не розумю кин-
ця, не розумю смерти, що приносить за собою ще и ще
страждання, болю, муки, тягне за собою други смерти,
моральни, ще бильшь болючи и ще бильшь страшни?

Такъ чому жъ не спробуваты знайти змысль у тому,

щобъ такъ прыстроитесь въ сій стадіи переходній, абы выдавыты зъ неи увесь сикъ змисту, радощивъ и веселого руху, що бы дистаты, а колы ни, то вырваты рукою все можливе и доступне „щастя“? А, не кажить мени, що досягання чогось часового и никчемного—то недостойно людныи, не кажить, що вырванія чогось зъ чужыхъ рукъ—то насильство, не кажить!... Я хочу принципомъ, догмою поставыты спокойный эпикурензмъ—, „après nous—le déluge“ и взагали вси прыемни потребы свого, нехай брудного и похотлывого, але „свого“ тила. Я хочу зъ веселымъ и нахабнымъ смихомъ пройты повзъ кимнату працювныка и кинуты йому каминь у викино! Я хочу копнуты ногою скорботну истоту, що вывала зъ благаннямъ мени до колинъ, заважаючи слухать дзвону крышталевыхъ кельхивъ и шыннииа искрытого трунку! Я хочу вырваты зъ рукъ жебрака той шматокъ хлѣба, що вправъ зъ мого столу, погнутого пидъ вагою йижы та пытва. Я хочу жартовливо хытаты моральни, буржуазыйни „основы“ и заклыкать чужу жинку до прогресывныхъ татокъ про вильне кохання!...

И ты, и ты, бидный, глупый робитныче, що лежышь теперь въ пороси передо мною, чому ты не поставывъ соби ыншыхъ завданъ? Твое життя, що скинчуеться теперь середъ сыхъ убогихъ стинъ, далеко видъ усихъ радощивъ и утихъ, може, пышло оъ ыншымъ шляхомъ и ты, забрудывшы трохы духа, бувъ бы носывъ чысту одижъ. Ты зазнавъ-бы, може, иллюзій щастя, ты упывся-оъ може роскошнымъ поцилункомъ життя...

И, мовъ въ калейдоскопи, пролынуло передо мною все сяре жыттычко його.

Що можна було зобачыты въ сьому ряди бидныхъ, буденныхъ образивъ, въ сыхъ пляхахъ зъ темныхъ фарбъ на чорному тли? Де хочъ едына мыть жыття за для себе? Якъ важко!.. Душа прагнула дальшого знання, розумъ въ пытанняхъ бывся, мовъ вильный олень въ мшныихъ, ло-

вещькихъ теѣстахъ. Богъ знае, що дастъ-бы за змогу ити дали, шырыты свѣй кругоглядъ, называты за геніемъ велицѣ змысль знання, а черезъ нього и истнування змысль... И замисць того вичне быття за насущныкъ, вичне заковування духа въ кайданы. Охъ, важки воны, си кайданы!...

И, мабуть, на стилькы вже духъ його, дячкового сына, прыгнобывся тысячолитнімъ рабськымъ истнуваннямъ, що розришення шырыхъ пытанъ быстрымъ якимсь шляхомъ навить виддалеки не сивдало йому на думку.

Йому тилько безмежно жаль було себе, колы винъ мусывъ выдаваты свою душу на компромисы и свѣй часть на бесплудну роботу; йому тилькы страшно ставало дивытись, якъ въ веселоцахъ прогноують свое жыття здорови люде, колы тымчасомъ соткы тысячъ такыхъ же самыхъ людей блукають въ темряви—неосвичени, непысьменни навить, якъ кыдають за одну ничъ въ пащу роспусты стилькы грошей, що десятой часты ихъ стало бъ на цилый рікъ истнування його матери и сестры; йому тилькы до болю невымовного стыскало сердце, колы винъ бачывъ эксплуатацію, рабовладетво надъ билыми невилыныками!...

Скынчылась семинарська наука. Въ рукахъ атестатъ, папирецъ, що передъ нымъ видчыняються де-яки низенькы двери. Е змога хочъ трошкы пидбигты дали, въ высочинъ знання, въ безмежни просторсни вильной думкы генія и пысьмовця, а сыль не мае кынуты на злыдни тыхъ, зъ кымъ звязаныи путама крovy. Винъ самъ довго дывувався, выличуючы скилькы-то всякихъ „обовязкыивъ“ кынуто чоловікови на спыну, але все жъ нишовъ заробляты того загорьованого гроша и выдаваты себе на пожытокъ... Такъ маты-пеллканъ выкльовуе соби груди, абы нагодуваты дитей власною теплою кровью.

Куды жъ иты? Въ священныкы? Накласты на себе довпчне ярмо, що його ни скынуты, ни послабыты? Ни, на се треба выншыхъ сыль и выншой вдачи. Буты нечеснымъ пастыремъ, чы попросту чабаномъ—грехъ передъ

власною совістю, а стати справди „батюшкова“—о, се трудно, се майже неможливо, бо си зоставлени кутки незадоволення, сума докоривъ собі самому, се... Куди жъ ити? На урядову службу, де можна захипути надъ мертвымъ дипломъ, перенесуючы нікчемни, нікому, опричь архивныхъ мышей, непотрібни папери...

Ня, коли вже вмирати, то вмирати такъ, щобъ на трупи жыто выросло; коли выдаты, то такъ, що бь кожний прожитый день не бувъ льще зойкомъ ображеной закутой души.

Самому не можна йти далч, обставыны не дають прыдбати шыршого знання,—такъ треба жъ хочъти знання, що маєшь, перетаты ще биднійшымъ, ще убодійшымъ. До праці! До праці на твердій ныви народній, де тернія та волчци родылысь доси. До праці надъ ными, темными й здеморализованымы, надъ ихъ дитьмы, безщаснымы видь малку! Тутъ змысль! Тутъ и жыття!

И винъ робывъ... Все сылы выдавъ дитячь, а все остаине—матери. Що зоставалось самому?!.. Такъ працювавъ, працювавъ и допрацювався до туберкульоза...

Теперь винъ умиравъ. Зитханія ставало де-дали все важчымъ и важчымъ: очи, що строго дывылысь угору, немовъ застыгли въ своей вельчносты, и все худъ, змертвиле облыччя набралось выщой красы й повагы. И взявъ руку—вона була холодна и повисла, якъ батигъ...

Послидне зитханія, и тихо-тихо, непомятно вылетила жывлюча сыла... на земли зосталась тлишна матерія, що завтра жъ кыне нестерпучый смродь видь себе. Ще пролыне клькка часу и—о, який невыразно гыдкий выглядъ!..

И ты, пышна дивчыно, олицетворенія жыття, мысль красы, вилена въ роскошни формы—и ты тежъ будешъ виданую на безжалісне зипсованія...

Вытечуть твои дывныи очи, оскаляться збоньки-перлы, а по палкымъ колысь, якъ самый вогонь, устахъ повзтыме, ховзъкый найиденый хробакъ. . . . .

. . . . Зъ крикомъ, зъ болемъ рыданъ, зъ ропачемъ
кынулась маты на трупъ свою сына... а я выйшовъ геть...

Сонце поднялось вже вгору, прыгривало й ласкало
земни сотвориння. Жывъ день надъ живою землею и твер-
дывъ про безкичечность жыття.

Мыкола Вороньй.

I.

Евшанъ-Зимля.

Поэма.

(Присвячую Иванови Лытти.)

ДА ЛБЧЕ БСТЬ БЪ СВОЕЙ ЗЕМЛИ КОСТЬЮ
ЛЕЧИ ИМЕЛИ НА ЧШКЕ СЛБНЪ БЫТИ.

Литопись по Ипатському списку. 480.

.....

Живъ у Кыиви въ неволи
Ханський сынъ, малый хлопчына,—
Половецкого бь то хана
Найулюблена дытына.

Мономахъ князь Володымырь
Взявъ його пидъ часъ походу
Зь ясыремъ въ полонъ и потимъ
Пры соби лышывъ за вроду.

Оточывъ його почотомъ
И роскошамы догидно,
И жылось тому хлопъяти
И безпечно и выгидно.

Чась мынавъ. И ставъ помалу
Ридный степъ винъ забуваты,
Край чужый, чужи звычай
Якъ за ридни уважаты.

Та не такъ жылося хану
Безъ коханой дытны.
Тяжко вику доживаты
Пидъ вагою самотыны!..

Зажурывся, засмутывся —
Въ день не йистъ, а середь ночи
Плаче бидный та зитхае,
Сна не знаютъ його очи.

Ни видъ кого винъ не мае
Ни утихы, ни порады,—
Свить у весь йому здається
Безъ красы и безъ прынады!

Клыче винъ „гудця*“)“ до себе
И таку держыть промову,
Що мовъ кровью зъ його серця
Слово точыться по слову.

—„Слухай, старче! Ты шугаешъ
Яснымъ соколомъ у хмарахъ,
Сирымъ вовкомъ въ поли скачешъ,
Розуміешся на чарахъ!

„Божый даръ ты маешъ зъ неба
Людымъ долю вищуваты,
Словомъ, писнею своею
Всихъ до себе прывертаты!

*) „Гудецъ“, дослівный выразъ литопыседа, значить—
гусляръ.

„Ты пида у землю руську,
Ворогивъ нашихъ краину,—
Видшукай тамъ мого сына,
Мою любую дытыну.

„Росказы, якъ побываюсь
Я за нымъ и дни, и ночи,
Якъ давно вже выглядать
Його звидтиль мои очи.

„Заспивай ты йому писню,
Нашу, ридну, половецьку,
Прѣ жыття прывильне наше,
Нашу вдачу молодецьку...

„А якъ все те не поможе,
Дай йому евшана-зилля,
Що бь, понюхавшы, згадавъ винь
Степу ридного прывилля!“

И пишовъ гудецъ въ дорогу.
Йде винь три дни и три ночи,
На четвертый день прыходыть
Въ мисто Кывъ опивночи.

Крадькома пройшовъ, мовъ злодѣй,
Винь до сына свого пана
И почавъ казаты стыха
Мову зраженого хана.

Улещает, намовляет..
Та слова його хлопчыну
Не вражають, бо забувъ вже
Винь и батька, и родыну.

И гудецъ по струнахъ вдарывъ.
Наче витерь у негоду
Загула невпынна писня,
Писня вильного народу!

Про славетныи подіи,
Ти подіи половецьки;
Про лыцарськїи походы,
Ти походы молодецьки!

Мовъ скажена хуртовына,
Мовъ страшни Перуна громы,
Такъ ревлы-стогналы струны
И той спивъ гудця-сиромы!

Але ось вже затыхае
Бренькитъ дужый, акордовый,
И замисто його чуты
Спивъ народный, колысковый.

То гудецъ спивае тыхо
Писню тую, що спивала
Маты сынови своему,
Якъ маленькымъ колжсала.

Наче лагидна молитва
Журно писня талунае...
Ось ии акордъ останній
Въ питми ночи потопае.

Але спивъ сей нижный, любый,
Ани першый—сильный, дужый,
Не вразывъ юнацьке серце,—
Винъ сыдыть нимый, байдужый.

И схлылылася стареча
Голова гудця на груды:
Тамъ де пустка замисць серця
Порятунку вже не буде!..

Але ни! Ще е надія
Тутъ, на грудяхъ, въ сповыточку!
И тремтячымы рукамы
Розрывае винъ сорочку,

И зъ грудей своихъ знімае
Той евшанъ, чаривне зилля,
И понюхать юнакови
Подае оте бадылля.

Що жъ це вразъ зъ юнакомъ сталося?
Тварь поблидла у небогы;
Затремтивъ, очыма блыснувъ
И зирвавсь на ривни ногы.

Ридный степъ—шырокий, вильный,
Пышнобарвный и квитчастый
Раптомъ ставъ передъ очыма,
Зъ нымъ и батенько нещасный!..

Воля, воленька кохана!
Ридни шатра, ридни люде...
Все це разомъ промайнуло,
Стысло горло, сперло груды!..

„—Краще въ риднимъ краи мылимъ
Полягты кистымы, сконаты,
Нижъ въ земли чужій, ворожій
Въ слави й шани пробувать!“

Такъ винъ скрыкнувъ. И въ дорогу
Въ ничку темну та погожу
Подалась воны обое,
Обмынаючы сторожу.

Байракамы та ярамы
Неутомно прохожалы,—
Въ ридный степь, у край веселый
Простувалы, поспишалы...

.....

II.

МЕМЕНТО МОРИ!

Дивчыно-серденько! Ты, мовъ рожевый цвить,
На-прочудь кожному пышаешься красою.
Хто разъ уздрыть тебе, забуде цилый свить
И мымохить тоди полыне за тобою!
Та знай: краса твоя непевна, якъ туманъ.
Мынуть лита—и що жъ?—погаснуть очи-зори,
Змарніе лыченько, зигнеться пышный станъ
И зныкне навить тинь красы...

Memento mori!

Весь свить тоби теперь здається чаривнымъ:
Винъ манить, зваблюе, таемный та чудовый.
Але настане часъ и досвидомъ тяжкымъ
Розвіеться у-край твій запаль поверховый!
Прывабы свитови обернуться у дымъ
И, зражена жыттямъ, ты схылышся у гори
Що марно викъ мынувъ на бенкети гучнимъ
И ты на заходи життя...

Memento mori!

Ш.

ПЕРЕСПИВЪ.

Въ души мой не згасъ, ще сѣе образъ твій.
Якъ часомъ стринемось, твій поглядъ чаривный
Въ мени бентежить кровь.
Та про любовь твою, далекий друже мій,
Не марю я въ-ночи въ роспуци нависній,—
На що мени твоя любовь?
Ты въ царстви думъ моихъ ввыжаешься мени
Такою гарною, въ такій высочыни,
Якои въ дійсности й слиду шукать шкода,
Твій образъ то мій твирь! Я такъ люблю його,
Якъ той фанатыкъ любить божество,
Ще геть далеко десь, мовъ зиронька блида.
Я зустричы не жду; не хочу я розбыть
Твирь мрій моихъ святыхъ и въ серци погасить
Вогонь життя мого, мій рай.
И ты ии не жды и твору моихъ мрій.
Що богомъ ставъ мени въ буденчыни сумній,
Рукою гришною своею не займай!

IV.

Нудьга гнитыть...

(Романсь.)

Нудьга гнитыть... Недуже серце скніе,
Нима, холодна пустка у души...
Де-жь ты? вернись, утрачена надіе,
И зворушы!

Нехай манюю, мрією ты будешъ,
Нехай зъумієшь знову одурить,—
Про те же въ мени ты зновъ життя розбудишь
Хоча бь на мыть!

Знемигся я.. Морозомъ лыходійнымъ
Мое життя прыбыто па цвиту,
И я дывлюсь въ спокою безнадійнымъ
У тьму пунту...

Кудою йты?.. И нащо порывання,
Колы меты въ життю моимъ нема,
Колы утрачено и мріи, и бажання—
Усе дарма!

Я выпывъ чашу муки и страждання,
Велыку чашу, сповнену у-щертъ,
И вже теперь нема мени ваганя:
Жыття чы-смерть!

В-перше на самоти.

Пошлюбни думки

Маріи Слободяны (Крушельницькой)

Запавъ сумеркъ.... Вона сама у хати.

Вильшь уже якъ миець вона не мгла нагоды лишытысь такъ, сама ви своими думками. А нильшь такъ якось склалося. Ін мужъ муривъ выйти на мисто.

Пройшла килька разивъ по хати, врештѣ стала пры викини, сперла чоло на зимну шыбу и задумалась. Спершу слывуть невыразни думки, крутить ся коло рижныхъ предметивъ—вона не въ смыли розибрати ихъ. Такъ якось дивно йй!... Що-хвыли оглядаеться вона по хати... ся хата—ін хата... Видкы вона взялася тутъ? Що вона робить тутъ?

Ажъ де-де стямылась -- и все згадави. Згадала, що вона замияня, що се хата ін мужа й ін.

Мужа!...

І передъ ін очыма почалы пересуватыся нови хвыли, пережити такъ ище недавно, та про те таки вже забути...

Ось вона йде до шлюбу.

Якъ дивно якось шлюбъ сей бувъ уряджени!.. Тоди вона не прызадумувалась надъ тымъ, теперь якась сыла тягне ін розглянутыся у всихъ тыхъ дрибнышыхъ, подро- бышыхъ, що складалыся на дывни си обстояны...

Щось залопотило въ ін голови, немовъ-бы пташка крыльцями вдарыла ін, и думкы розлетилися.

Вона дывіцца на улыцю. Темно... а через хвілю заблэмало світло ліхтарывъ—одно... друге... трэце... таке ще непевне, неясне...

Ті агнікы насунулы передъ іі очи якійсь спомынь. Думкы почалы злітатыся зъ усіхъ усюдывъ... вырынаты чымъ-разъ ясніше... сыльніше...

Вона у церкви.

Іі очи затыглыся неначе млоу, вона не бачыць нічога. Лыше невыразні тны якісь посуваюцца, бовваняць передъ нею.

Выйшовъ священикъ, веде іхъ до прастола*)....

Серце іі забылось раптомъ, та заразъ і втыхло. Вона бачыць теперъ соткы очей, зверненыхъ до неі. Зрозуміла, що се іі вінчанне.

„— Мое вінчанне... мое вінчанне“, повторюе въ своихъ думкахъ, і такъ іі дывно чогось, такъ лячно!.. Почала дрыжаты... Въ тій хвілі вінъ стыснувъ іі сыльно раменомъ—вона опрытомніла.

Глянула на нього.

Його лыце сясцастемъ, радистю...

— „Чы мае вінъ чого радиты?“—шыбнуло іі черезъ голову...

І зновъ думкамы видлітае генъ-генъ далеко...

Вона що-іно його пизнала. Вінъ такіы собі непоказны чоловчокъ, зъ выду навить трохы несимпатычны—глянула на його і байдуже іі було...

Увечері вони лышылыся сами. Говорять собі, отъ якъ звычайно мало знайоми люды—про погоду, де-що про літэратуру, а міжъ тымъ уже вінъ здався іі троха ыншымымъ видъ тыхъ звычайныхъ молодыхъ людзей, якіхъ вона знала досі.

Пойхала, забула про нього.

І зновъ черезъ хвілю вчынывся заколотъ въ іі голы. Думкы порозбігалыся.

---

*) аналог.

Священникъ звѣзавъ ихъ руки, а колы почавъ промовляты молитвы, вона думала дали...

— Буду вашимъ прятелемъ!

— Прятелемъ?

— Такъ, колы не могу, не смію жадаты бильше.

„Прятелемъ!“—Николы не мала ни прятеля, ни прятелькы...

Глянула вдячно на його.

Сталы прятельмы.

Довго, довго вона тишылася його прызнею. Такъ добре було їй изъ сымъ невиннымъ чуттемъ!

Воны высказувалы передъ собою свои думкы, погляды на жытте, на свить, на людей... Вона багато навчылася видъ нього и чимъ разъ бильше и бильше привязувалася до нього.

И зновъ винъ прытулывся раменомъ слынійше до їй руки и розигнавъ думкы-спомыны.

Глянула передъ себе и въ ту жъ мыть соткы очей выпылся въ їй лице. Шепить розходиться докола.

Чого ти люды хочуть видъ неи?

Охъ, такъ!.. Ии винчають. Ось и священникъ клде їй винець на голову...

— „Винчається раба божа“...

Такъ, се вона винчається изъ нимъ...

И теперишність щезае зъ передъ їй очей.

Вона бачыть себе на лавочки въ городи... Вечирь... темно...

Винъ нахыляється до неи, стыскае їй руку и шепоче зъ прыстрастю.

— Заспокійтеся, старея забуты!.. Вы можете буты ще щасливы, колы ховите. Я васъ такъ люблю!..

„Люблю!..“ Якимъ дыкимъ видгукомъ видбылось слово се въ їй ухахъ! Ии сердце здавило страшнымъ болемъ, у грудяхъ стыснуло. немовъ-бы жытте тикало изъ неи.

— Ни, ни, не кажить мени сього!—закрычала вона, вырываючи свою руку.—Я не могу слухаты сього!..

— Чому? чому?...

— Знаєте!...

— Не лякайтесь, вирте мені лише, я перевидчу васъ, що будете щасливи, щасливи зп мною...

Якъ воно сталося, що вона повірила въ те обіцяне щасте, прийняла за приязнь любовь—не пам'ятає. Сей перевероть въ її душі наступавъ такъ поволи, непомітно, що вона не стамылася, коли въ її серці видозвалося якесь теплійше чутте до нього, ніжъ приязнь.

Вона полюбыла його вынцою любовью, якъ любить молода дивчына хлопця, якого з-помижъ тысячивъ вибрала собі. У неї не було той пристрасты, не було того тремтіння, той непевности... Ії любовь була спокійна! Охъ, яка спокійна...

Тому-то вона лякалася повірты у ту любовь и видсувала її видъ себе.

И не могла сказаты „не люблю“, до любовы признатысь жахалась.

А винъ! Якъ винъ терпильво зносывъ усяки пристрасты, болиня, що ихъ вона завдавала йому свидомо.

Колы дывылася на його, колы видчувала його безмежну любовь, колы бачыла його добристь, щирість, сердечність—її душа рвалався до його... Тоди вона справди забувала про все, про все... и бажала щастя изъ нымъ и впыла въ те щасте...

Але бувалы и такі дни, колы вырыналы давни спомины, и не то биль, не то жаль за страченимъ вырїинымъ щастемъ шарпавъ її душу... То зновъ бунтувалася проты неї ображена гидність жиноча, а бачучы безрадность, безыльність, завдавала їй страшни грызоты. Тоди дивалася та друга любовь, у яку вона вже такъ впырала!... Тоди ненависть до того, що старався розбудыты любовь якусь у її серці, обгортала цилу її истоту,—тоди бидный, нещасный винъ бувъ!

Скільки велика була його любовь, стільки страшни муки завдавала вона йому...

А винъ якъ зносивъ все терпѣливо и тишывся тымы короткымы хвѣлямы щастя.

Чась мынавъ, давни спомыны чымъ-разъ ридше бен-тежылы ии спокойи... А колы останни памѣткы видавкылася кинуты въ огонь, затерлыся воны до рѣшты у ии головы, души и серци...

Обрядъ винчаня кинчытсы. По церкви ще лунае велебный спивъ.

Видходять видъ престола. Винъ зновъ стыскае ии руку, а його очы ажъ сяють видъ щастя; вона ще трохы непевно дывытсы на нього, а душу ии наповняе солодке, мыле чутте щастя, радости, спокою!

— Моя жиночко!...

— Мужу!...

И зновъ на довго-довго вона нибы тратыт памѣть, нибы въ пивъ-сна ходыт.

Ти перши дни щастя, та якась непевнисть—чы справди любыт винъ ии такъ дуже, якъ не разъ говорывъ...

Може, винъ ии не любыт такъ дуже, може, не любывъ, а вона такъ його поллюбила теперь, що држкыт видъ самон думкы, що винъ мигъ бы ии не любыты, а бодай любыты меньше, якъ вона хотила бъ!

А винъ?

Винъ справди охолонувъ трохы. Винъ лише спокойно видбирае ии пестоци и пощидункы, а хочъ и всмихлетсы радисно, мовъ бы зъ вдячнистю.—Ии мало того!

Думка, що винъ не любыт ии, частыйшымъ гостемъ стае у ии головци. Не минуло и килька днивъ, а и сльозы появлыся у ии очахъ.

Вже и не пробуе буты веселою. Пригорнетсы до мужа, а потимъ щось немовъ и видникне ии видъ нього.

Не любыт ии!... Ии пестоци, ии обиямы, може, прыкри йому!...

Охъ! зитхнула зъ глыбыни души и такъ здержується всима сыламы, абы не захлыпаты

— Що тобі?

— Ничого!

А се „ничого“ застрягло їй въ горлі. Давлени сльози прыглушылы його.

Такъ було разъ, и другый, и третій,—а дали вже не выдержала и зайшлася плачемъ.

— Що таке, що таке?—пытае мужъ изъ острахомъ. Що?... Якъ тутъ сказаты?

И вона одну хвилью бореться зъ собою, а въ кинци рѣшається сказаты щиро все.

Ты не любишь мене! не любишь!—вырывается у ней зъ сльозами.

— Не люблю?... Я?... Тебе?...

— А чому жъ ты такой?...

Йому стае няково—винъ не гадавъ, що вона могла щось таке думаты и не знае теперъ, що їй видповисты.

Їй справди здається неймовирнымъ, щобъ винъ не любивъ їи, але видъ самой думкы, що такъ могло бъ быты, сердце їи рветься на шматкы. Вона не въ сыли здержаты слізъ и, прытулена до його грудей, заходыться плачемъ.

В-решти йому вдалося заспокоиты їи и пересвидчыты, що любитъ їи такъ, якъ и давнійше. Ще бильше, бо-жъ теперъ вона його жиночка, його любя, кохана, теперъ ниhto не може забраты йому їи...

На їи очахъ заблысла сльоза. Скотылася по лычку, а лычко усмихнулося зи щастя... А думкы такъ и рвуться геть, далеко, у ту закрыту, незнану будуччыну...

Воны, упоени, прожывають у радощахъ, у роскоши... Ни нужда, ни злыдни, ни прыгоды тяжкы не зминять ихъ видносинъ. Бо-жъ вона не лыше жинкою, господинею, панею въ його хати—вона товаришкою, прыательскою, по-радою и втихою йому хоче быты.

Вся понята думкы, вона прытулыла сыльнійше чоло до шыбы. Їи груды хвильють сыльно видъ зворушення, а уста шепочуть имя коханого, имя мужа....

А винъ якъ разъ вернувся. Пидійшовъ тѣхесенько до неѣ и, закъ могла стямытыся, прытулывъ їѣ сально до своихъ грудей.

Перелякалася и, нибы вырываючыся зъ його обіймивъ, кыкала: Ты... ты...

Але винъ не давъ їѣ докинчыты и гарячымъ довгымъ поцилункомъ замкнувъ їѣ уста.

Передъ кладкою.

Оповѣданія

Антоня Круциельскаго.

Мы сходили на злыдни. День-у-день переличували изъ жинкою грошы—а по кожнимъ такимъ обрахунку я стававъ сумнишыи, а жинци слезы вказувались на очахъ.

Передъ калькома днямы були мы близько руины. Не було вже майже ничего. Я потишывъ жинку, збирався позычыты, ажъ ось навывулся старый мій довжынкъ и видавъ пятку. Въ мене вступывъ духъ.

— Маємо пятку. Якъ-бы выдаваты по гюльденови що-день, стало бы на пять днівъ.

— А за той часъ може ще хто видасть... Ты розпысавъ лысты?

— Геть до всіхъ.

— Добре то маты часомъ довжынкывъ. А скільки намъ люды выни?

— Сто вѣсімдесять.

— Бачышь, якъ-бы вси видадали, можна бы потягты ще килька мѣсяцывъ.

Та пятка втишыла мене дуже. Десь щезла моя журба и я зачавъ набиратысь новою надію. А то вже було дуже погано. Я мавъ все ще справди надію, що довжынкы мои, якыхъ призбиралося троха давнишнымы ще часамы, пидратують мене все такы у прикрій хвилі; але колы прійшло на те, нихто не зголошувався.

Ажъ ныни ажи... а одного и майже на сѣду вы-
деръ йому п'ятку.

Мы ршылы... а выдываемъ по гульденови шо
день. Але заразъ в'ршого дня мусилы выдаты двадцять
новыхъ *) бильше. а второго те саме, а третьего дня зривна-
лася мени жинка в'ржи. шо мае лише на ныни.

Мы лежали в'р дивку. Вона горнулася до мене. хо-
тила пестыться... Але не до пестоцивъ було мент. Уси
мои думки склядали на одно слово: „Руина“. Я пере-
бравъ мыттю в'р горби всіхъ своихъ довжыныкъ, але
побачывъ, шо нема на надѣяться на нихъ. Не видывавъ
ни одынъ. Я шо правда, не розумивъ ще добре свого
положення. Почуття, шо ще не заразъ, не в'р тѣ хвылини
треба йти зычыты, кинитися, але за годынъ ажъ килька
крипыло мене надѣвъ, шо ось може щось зминитися за
той часъ.

— Щожъ будеть робиты?

— А шо жъ бм? Пиду позычыты...

Але жъ ныни...

— Та вже жъ.

Я замовкъ.

По хвыли вона:

— Що думаешь. Мисю?

— Думаю, шо буде дали?

— Лбо шо?

— А то, шо зблыжається велька беда. А шо якъ-бы
я не позычывъ?

— Ей, такъ эле не буде!

— Добре, а на другый мисяць? Позычу теперъ дваинять
рыньскихъ **) — треба буде выдаты. Зновъ бракъ. А не

---

*) 20 геллеривъ, то б'р то 10 крейцаривъ; на наши гроши десь
7—8 коп., або шо.

**) Рыньскый або гульденъ на наши гроши 70—80 коп.; гуль-
денъ в'р Галичини звычайна чыслова олынникъ, така якъ еть у насъ
карбованецъ.

азбувай, що службова платня та сама. Треба буде позичыты сорокъ.

— Ну, а що жъ?

— А на третій шістьдесятъ. Ба, а якъ не буде д позичыты!

— Такъ що жъ зробишь?

Я не надумувався довго. Спокійно, холоднокровно видповидаю:

— Пиду до аптеки, визьму отруп, выплю до йижы...

— И потруишь насъ усихъ?

— А чому жъ бы ни.

Хвылынку мовчаты мы. Коли я потимъ глянувъ на неи, вона була дуже, дуже сумна.

— Що тобі, Олю?

— Вразылы мене дуже твои слова.

— Але жъ я жартувавъ...

— Я знаю, але твій жартъ дуже болючый...

Потимъ мы повставалы—сумни обоє. Мовчки убиралыся, поснидалы, не промовившы до себе ни слова; потимъ вона пишла до миста,*) а я ждавъ ще хвылыну на лыстоноша. Вниъ прыйшовъ, але кримъ часопыси не прынясъ ничого. Я перебигъ часопысь очыма и не затыямивъ соби ничого. Потимъ выйшовъ до миста. Була се недѣли. Не треба було йты на службу. Щасте, лекше, думаю, позичыты. Часу е досыть. Отъ-же въ дорогу!

Але коли я усвидомывъ соби, що йду зычыты грошы, то затрясся увесь! Такъ погано стало мени на души! Такъ соромно!

До сього часу мы гралы передъ свитомъ ролю гордыхъ людей, ни видъ кого незалежныхъ. Люды зналы, що я маю пры соби свою родину и дывувалыся, якъ я можу выжыты на своп сямдесятъ гульденивъ. Але нихто не посмивъ спытаты мене, бачучы разъ-у-разъ мое ясне чоло,

---

*)въ горо дъ.

вдоволенне и гордый поглядъ и усмихъ. Въ першыхъ дняхъ моеи службы пидсувалыся до мене веяляки пидозрили лыця, хотячы выпробуваты мою душу. Натикалы на рижни акты, на рижни справы, але я нобы то не догадувався и видеылавъ ихъ або до прокуратора, або до следчыхъ суддивъ.

А ось ныни я мусявъ йты до одного зъ такыхъ.

Винъ бувъ факторомъ—отъ-же найде мени такого жыда, якъ мени треба. Але подуматы, що я мушу йты до нього! Ни, я воливъ бы пидъ землю запастыся, якъ показаты тому чоловикови, що мени грошей треба, якъ прызнатыся йому, а тымъ самымъ и цилин громади жыдивъ, що я капцанъ, що я мизерный чоловичокъ, що й крейцаромъ не погордуе.

А я-жъ колысь соткы видеывавъ видъ себе, такъ гордо видеывавъ, навить не допускаючы до того, щобъ мени ихъ показувалы! А чому жъ не подывытыся.. Ни, я бувъ такой панъ, що й дывытыся не хотивъ. Вони не манылы мене.

Гордый дурень!...

Ныни мушу йты до того жыда: „Двацять зевивъ *) позычте!...“

А завтра матыму цилу ватагу факторивъ пизъ бреничою монетою въ рукахъ, на якои ззукъ маю дывытыся, маю впакуваты себе въ нечысти интересы, маю сподытыся на пиле жытте... Попасты въ ситы жыдивскихъ нечыстыхъ рукъ.

Страхъ, який я бувъ нещасливый!

Я увийшовъ якъ разъ у головну улыцю Ни самимъ рози стоить факторъ. Менс щось нобы вкололо...А, може, думаю, добре, що здыбавъ його. Не треба зучытыся, шукаты.

Пидхожу. Винъ вклоняється Видклонююсь чейнйше, якъ звычайно. Приступаю.

---

*) зевъ—гульденъ.

— Не знаете якого кшталтысты, що позычыць бы дваццать левивъ?

Винъ мовчыць. Слidyть выразъ мого лыцы.

— Ни... нема теперь...

— До першого...—мовлю.

А винъ нібы-то надумується, а бокомъ кыдає свій злoбный поглядъ на мене. Глумыться изъ моея нужды.

— Побачу, спытаю одного.

— Але заразъ, я мушу йихаты ныни....

— Добре. О дванаццатій скажу.

— Де?

— Тутъ, на сямъ мисци.

Я попрощався и вступывъ заразъ до сусиднього голяра обголытыся. Може, йому моя неголена борода не подобалася. Може, винъ думавъ, що не маю навить за що обголытыся. Маю, маю, хай бачыць, що маю.

Видъ голяра выйшовъ я вже безъ крейцара.

Прыхожу до хаты. На порозы обступаютъ мене мои братчыкы.

— Мисю прынісь яблукъ! Правда, Мисю?

— Потимъ, потимъ, забудь у мисти.

Мусивъ потишаты ихъ, дурыты. Що жъ мавъ казаты имъ, що не маю за що купыты? Чы жъ вони зрозуміють мене, бидни? Для нихъ кшчытыся свить на яблукахъ. Якъ страшно вони люблять ихъ! И якъ сыльно привязалыся до мене тому, що не забувавъ на нихъ николы.

Ще не упорався зъ братчыкамы, якъ чую стогоны хорои матери, а потимъ придавленный in голось:

— Купывъ мени, Мисю, ликъ?

Йой, якъ болючо вкололы мене си слова! Маты же видъ вчора на ликъ.

-- Не маю, мамо, грошей.. Потимъ куплю.

— Добре, добре... А не забудь, сыноньку... Я пидожду ще троха... Лыше памъятай, не забудь, сыночку.

— Якъ же мамуня чуються?

— Погано, дуже погано. Такъ мене тутъ коле, такъ видыхъ захоплюе... Ой, мабуть, не довге вже мое... А якъ выпью ликъ, то й полекшае на часочокъ...

Зворушений до краю словами матери, пишовъ я у другу кимнату.

Прыходить жинка.

— Ты вже вернувся. Мисю?

— Вже...

Ну и що жъ? добре?

Прыгортається до мене. А пидо мною ажъ ноги вгынаються:

— Нема грошей.

— Нема?

Я мовчу. Почынаю ходыты зроспучений по кимнати.

— Мисю, Мисюню, навищо жъ така грызота? Аджэ жъ мусыть якось буты. Нема, то дистанешъ де-пиде.

— Де дистану? Ну, скажы—де дистану?

— Але жъ...

— Не можу дистаты. Чуешъ, не можу! Я бувъ, просывъ—нема. Не буду жебраты...

— Страхъ який ты непорадный. Мизерныхъ двацять левивъ не позычышь!

— Та я вже не журюся тымъ. Теперь ось мушу десь позычыты. Але потимъ що буде? Се мене вбывае, се доводыть мене до шалу. Подумай соби, що-мисяця бильше й бильше, нарешти забракне кредыту... И що жъ тоди зробымо! Якъбы ще мы сами! Мы жылы бъ якось! Але маты моя хора, братчыкы мали! Що жъ вони выяни! Що жъ ты вынна, моя ты, коханенька, що мучышся такъ. бидуешъ зи мною!

— Та не журысь, не мучъ себе,—якось-то буде...

— Не буде, не буде! Стоймо близько руины. Я васъ всихъ мушу потягты за собою. А що найгирше, нема выходу ниякого, найменьшой навить надін, абы положенне наше полипылось.. И то, кого я такъ мучу! Тыхъ, що люблю такъ страшно! Свою жинку, свою матирь, бративъ...

— Та чымъ же ты мене мучышь? Бачышь, якбы ты самъ такъ не грызъ себе, то й мени не було бъ се такъ прыкре.

— А, що ты мени кажешъ, що?... Удаешъ, слыуешъ себе буты спойною. О, бо ще ты гирше мучыся ніжъ я, я знаю се... Мы могли бъ буты щаслыви, якбы я не мавъ родыны пры собі, жылы бъ сякъ-такъ. А ты бачышь, що я прычыною нашой журбы, знаешъ дуже добре, але жъ ты нижна и занадто тубышь мене, абы робыты мени докоры: „Черезъ твою родыну я мучуся!“ А ты не знаешъ, що твое мовчанне, той нимый твій жалъ ще бяльше мене болыть. Та ще тому, що винъ такый безнадійный...

— Мисю...

— Не говори до мене такъ лагідно! Недобра! О, якбы ты добра, ты замучыла бъ мене своимы докорами, сказала бъ мени, що се я выненъ, що якбы не я и не моя родына, ты була бы щаслыва! Якбы ты добра, ты призналася бъ, що ненавыдышь мою матиръ, моихъ бративъ, мене, всіхъ насъ, бо мы затруйлы тоби жытте! Бо ты мусышь насъ страшно ненавидити!... Я знаю се! Лыше вроджена няжнись не позволяе тоби признатись.

— Мисю, Мисю, що ты кажешъ, Мисю...

— Олю... Олю...

И мы зайшыся обое такимъ шаленымъ рыданнемъ, такимъ роспучнымъ, такимъ безнадійнымъ...

Колы мы стямылыся трохы, я глянувъ на годинныкъ —одынацята.

Выхожу на мисто—фактора нема. Здыбався зъ однимъ товаришомъ.

— Чого я такой сумный? Якъ ся маю?

— Нужуся... страшно нужуся.

— Розуміється!... Въ такой нори ще бъ не нудытысь...

— Маю якихъ знаймомыхъ?

— Ни...

— А, се дуже прыкро... Особльвае чловиковей, що прывыкъ до духоваго жытти, прыкро, калы не мае зь кымъ поговарыты, разважытысь, поминятысь думкамы...

Вянь жалуде мене дуже.

— Що жь робыты, калы годі инакше...

И ходымо, ходымо сюды, то туды. Я люблю його товарыство, але ныни... Ажъ ось бачу стоить факторь. Проходымо побіля нього. Кывае головою, що нема!

Иду далі. Проходымо коло почты. Я дывлюся на го- дынныкъ: ось-ось дванайцята.

— Ой, я забувъ послаты грошы на часопысь...

Шукаю по кышняхъ.

— ... И грошы забувъ! Бодай тебе, а тутъ вже два- найцята...

— Скілкі вамъ треба?

— Тры корони.

— То я могу позычыты вамъ тымъ часомъ...

— О, добре, добре... до завтра. Дуже дякую...

— Прощавайте, бо мушу кванытыся...

— Здорові.

Попрошався изъ нымъ, скочывъ на почту, пидождавъ у сняхъ... А въ души такъ и регочусь изъ його!...

Ни, справді смішно мени, якъ я одурывъ сього чо- ловика!...

Ну, або вянь мусыть буты свяченымъ дурнемъ, або я славный комедыянтъ! И якъ вянь мягъ повирыты, що я забувъ грошы. Але жь и выгадавъ! „Мушу выслаты грошы на часопысь!“ Ха, ха, ха! Славно вдалася мени штука!.

Вже замыкають почту, и я выхожу.

Свиже повитре розвіяло мою радисть. У мене въ кы- шени всего тры корони и то позычени до завтра...

Прыхожу до хаты, виддаю ихъ жянці. Вона бере, не каже ничого, але видвертається швыдко, абы не пока- заты мени своихъ слизь. Та я вже байдужый на сумъ іи,

на іи слёзы... Лягаю на софи и дмелюся бандужно передь себе.

И почуваюся такой безрадный, безиомичный...

А вразъ и чую, якъ у голови почиае мени щось стогнати. У мизку бьють важки молоты роспуки, страшнои роспуки.

Лежу, прислухаюсь до сыхъ ударивъ. И руками льше здавлюю голову. То зновъ сердце заболеть такъ страшно, такъ гирко. За сердце схоплюся и лежу дали...

А мяжь тымъ перебираю въ думкахъ вси способы ратунку, вси можливи й неможливи. Не нахожу ниякого. И кручуся довго, въ тымъ зачарованимъ коли, въ тій плутаныни думокъ и плянивъ, въ тымъ пидбиранныи способивъ зарадыты свойому гиркому становыщу.

Нема и нема ниякой просвітлїишой думкы.

Ажь наразъ стае передо мною, немовъ-бы живый, факторъ:

— Льше заглянуты до активъ... Пане-судїе, льше заглянуты...

— Що?

Я глянувъ на нього такимъ дыкымъ поглядомъ, гримнувъ на нього такимъ гострымъ голосомъ...

— Але жъ, пане-судїе, льше заглянуты...

И зашелестивъ у руди папирцемъ. Сынимъ папирцемъ: „Соткою“...

— Що!—крыкнувъ я ще разъ, а винъ изновъ зашелестивъ гришмы.

И десь не шезла моя луть. Я глянувъ на нього ладгиднїише.

— Льше заглянуты, пане-судїе!...

И винъ заглянувъ.

— Отъ сей актъ... отъ такъ..

Бере його до кышени.

— ... Нихто не знатыме... Пропало, якъ кампнь у воду... До побачення, до мылого побачення...

Подае мени руку. Сотка льшається въ мой долоня.

Винъ выходить зъ хаты. Я не протывлюся. Выходить изъ актомъ,—запрае мій спокой, мою честь, мою совесть...

На вики, на вики..

Холодный пить облывае мене. Насыду пицвожусь зъ канапы, отрясаюсь изъ своихъ думокъ, видганяю мару видъ себе...

И вразъ якъ не зачну реготатись, шалено реготатись...

— Але жъ нема, нема! Навить и його нема. Навить и злочыну допустытись не могу.. Охъ, а нини, нини бувъ бы я на все способный, на все!...

— Мисю, сыноньку, а ты певно забудь кшыты мени ликъ... А мене такъ страшно коле нини... Ой.. Не довго вже мени, сыноньку, лазыты, не довго..

Одарка Романова.

На итальянський мотивъ.

Тукъ веселый карнавала.
Регить, спивы середь ночи...
Все замовкло, все затыхло,
Рымъ закрывъ весели очи.

Винъ прокынувся у ранци
Пидь сумни, поважны дзвоны;
Богомильныи синьоры
Поспишала до Мадонны.

Онъ чернець сыдыть и тыхо
„Pater poster“ винъ чытае,
И понуро на прочанокъ
Изъ виконця поглядае.

Пидійшла до сповидальни
И упала на колина
Блида, гнучка, мовъ лилея,
Чорноока синьорина.

„О спасы мене, мій падре!
На тебе моя надія.
Mea culpa, mea culpa!
Чы простыть свята Марія?“

И вона йому на вухо
Щось тихесенько сказала,
И сльоза зъ очей гарячыхъ
На холодный мармуръ впала.

„То була одна хвылына!
О, мій падре! якъ згадаю,
Плачу, плачу и сумую...
И вернуть їи бажаю!“

„—Затремты жъ, гієно, пекло!
Ты ричей моихъ жахайся,
Сатано, що грихъ посіявъ!
Заразъ, гришныце, покайся!“

Такъ хотивъ чернець сказаты,
Та згадавъ—неначе вчора
На його дывылась пыльно
Тежъ коханая синьора.

И свитывъ чудово мисяць,
И чудово сялы зори...
„О, щаслывая годына!“
Винъ сказавъ тоди синьори.

Въ молодыхъ очахъ надія
И кохання розцвитало...
То була одна хвылына,
Дали... дали все пропало!

Винъ давно забувъ синьору
И вона його забула,
И щаслывая годына,
Мовъ чудовый сонъ, мынула,

А теперъ въ старечимъ серци
Зновъ воскресла та хвылына.
Винъ мовчыть, забувъ вси речи,
Те жъ умовкла й синьорина.

Грихъ, гіена, пекло, кара —
Винъ усе перебирае,
А уста його ниміють,—
Що сказаты самъ не знае.

Хто щасливъ бувъ хочъ хвылыну,
Той николи не забуде.
—Хай простыть тебе Мадонна
И Господь за грихъ не суде!

Мыкола Вороньй.

Поэзія и проза.

Була и въ мене любка, —
Вродлива, якъ весна,
Невынна, якъ голубка,
Якъ лялька, чепурна.

Шаливъ я видъ кохання,
Зитхавъ и умливавъ,
Думкы и почування
Уси їй видававъ.

А що вона ховала
У серденьку на дни,
Про те чомусь мовчала —
Ни словонька мени.

И отъ одного ранку
Прийшовъ до неї я:
Що скаже на останку
Красунонька моя?

Прийшовъ и въ мови пышній,
У вырзахъ палкыхъ
Признався, неутишний,
Йй въ почуттяхъ своихъ.

„—Панычу, видказала,
Всмихаючысь вона,
„Про це вже я чувала,
Але це все—мана!

„Скажить мени вы краше,
Чы грошыкы въ васъ е
Та ще про... «настояще»
Становыще свое“.

И на московськимъ слови
Спиткнулася на мыть—
Вкраинка въ ридній мови
Не звykла жь говорить.

Становыще... посада...
Чы грошы въ мене е?
Я думавъ: въ цимъ и вада,
И горенько мое!

А панна зновъ казала,
На' выдъ зырнувши мій:
„—Чы вы йисте такъ мало,
Що вы такой худый?

Для васъ потрибни ликы,
На васъ дывытсь страхъ!
Подерти черевыкы,
Одежа вся въ диркахъ...

Вы жъ не мудрець аѣинський,
Що въ бочци йивъ и спавъ...
— Поетъ я украинський!..
Я тыхо видказавъ.

И поплылся слъозы,—
Течуть вони, дзюрчать...
Поэзи и прозы
Не можна спарувать.

Павло Грабовський.

* * *

Лидь густою калыною
Гарный козаченько
Женыхався зъ дивчыною,
Звавъ: „мое серденько“.

Соловейкы, литаючы,
Все запамъяталы,
Та ввечери, дримаючы,
И защебеталы.

Заслухалысь, дывуються
Люби молодята;
Безъ розмовы мылуються
Сызи голубята.

Соловейкы непрохани
Краще розказалы
Все, що тилькы закохани
Высловыть бажалы.

Василь Щуратъ.

Подрузи.

Позналысь мы досыть звычайно.
Стричалысь ридко и случайно.
Зблызыло насъ Риздво Хрыстове,
Риздво и Мыра и Любове!
Мынули Свята Велькодни—
Мы вже розстатыся не годни.
Въ душахъ новыхъ надій розмаемъ
Зелени Свята зустричаемъ.

Левъ Лоцатынській.

Байка.

Ишла стара бабуся Байка.
Удвое згорбылась, якъ файка*),
До долу голову спустила
Та щось тыхенько бубонила.

Мабуть, колышне прыгадала,
Якъ мижъ людьмы вона бувала,
Жыла мижъ нымы такъ безпечно
И розмовляла такъ сердечно.

Та вже давно їи прогналы
Видь себе люде, якъ почалы
Впрягаты сылу коней зъ пары,
По дротахъ слаты искру зъ хмары;

Їи прогналы, якъ брехлыву,
Дурну бабусю туркотлыву,
Що въ поступовій ихъ громади
У симъ була вже на завади.

Мынуло литъ вже спора лайка,
Якъ по лисахъ блукала Байка.
Людей крлышнихъ не забула,
Та про теперишнихъ не чула.

---

*) Файка—нименька лялька.

Тому наважылася спустытысь
Зь далекыхъ гиръ, щобъ прыдывытысь,
Яки подіи въ свити сталысь,
Якъ люде розуму набралысь.

Иде стара та й спотыкнулася...
„—Ай, що се?“—до земли нагнулася
И пидняла гарненьку кныжку
Та й сила зь нею на морижку.

„—Отъ заразы, каже, прочитаю,
Жыття-буття людеи пизнаю“...
Стара, пидслипуючы, зь хыстомъ
Чытаты стала лысть за лыстомъ.

И прочытала Байка вперве
Про психопатію, про нервы,
Про мырь всесвітній й нагороды
За смертоносни вынаходы,

Про волю, про крипацтво люду,
Просвиту, зристь гриха та блуду,
Про поступь людської культуры,
Про те, що хинци взналы и буры...

И зь усть іи слова добулысь,
Мовъ строгый выгукъ, мовъ-бы въ лайци:
„—Чы люде глузду вже позбулысь?
Се жь неможлыве навить въ байци!“

Платонъ Панченко.

На чужыни.

Въ Одеси далекій, на берези моря
Я бачу... нашъ Кывъ и пышный Днипро!
Для мисця чужого, для тугы та горя
Покинувъ я ридне добро.
Евреи та грекы, черкесы, вирмены,
Въ очахъ тоби знай мыготять,
Захидна Европа и вси бусурмены,
А нашыхъ—то годи й пизнать.
Вси въ свити народы души мой любы,
Я бь шыро ихъ всихъ обійнявъ,—
Та тишу я очи на ридному чуби,
Що змалку його покохавъ!
Вси мовы велькы, пидмовы маленькы
Чарують наривно мій слухъ,—
Одна жь тилькы мова лье сылу серденьку,
Въ одной животворчый е духъ!
И люде, що ридну ту мову вживають —
Шматокъ мого серця вони,
Ихъ каріи очи мене прыгривають,
Якъ сонце ласкаве весны...
Люблю я всю землю вельку безъ краю
И всій їй бажаю добра.
И всю бы виддавъ я за часточку раю:
Нашъ Кывъ та берегъ Днипра!

М. Корчынскый.

Село на Волыни.

Червень. Въ тышу й спеку
Спыть село повеите,
Сяйвомъ полудневымъ
Геть усе залыте.
Бряскомъ шмарагдовымъ
Ставъ на сонци грае;
Легить зъ осокою
Тыхо розмовляе.
У винкахъ зъ садочкивъ
Чепурненьки, били
Зъ берега хатыны
Зазирають въ хвыли.
Надъ селомъ високо
Церквы хрестъ злотыстый
Кыда надокола
Видблыскъ проминыстый.
Де село кинчыться,
Панскый двиръ старенькый
Зъ-помижъ лыпъ и кльону
Выгляда, биленькый.

А тамъ дали нывы,
Яри зеленіють,
И лисы въ тумани
Ледвы-ледвы мріють...

.....
То село волинське,
То мій димъ родинный,
Тамъ я рисъ на воли,
Тамъ мій рай дытынный!

Я й Лазоръ.

Оповидання

Васыля Кравченка.

Я—крамарь; моя крамныця у мiesti на торговыци, а щобъ жыть—наймаю димъ, а садка нп. бо за нього довелось бы окремо платыть грошы, а я знаю добре, що якъ поспе садовына. то все рвно найцмся... Не такъ я зъ дитворою найцмося, якъ найцтсья моя дружыца...

Такъ, звычайно, жинка у мене худа, а отъ якъ наспіють грушкы та вона попойцтсь ихъ тыжнивъ зъ два, то одразу гладчае!

Почынае садовына поспывать,—я раненько хлоплюсь зъ лязка и бижу собі у садокъ нобы то у проходку.. ходжу, мугыкаю... Навкругы озыраюсь: нема някого—пидниму грушку, покладу въ кышени, мугыкну, знову озырнусь—и зновъ грушка въ кышени!...

Хай бы хтось зъ двирьскои челяды, котрой не перевишаешъ тутъ, побачывъ мене за мою працею, то все-жъ такы пидниму ту грушку, яку вже намирывсь, а дали—визьму тай пошпурю ии десь далеко-далеко у паркана, а не то въ дерево гоцну... Знайте, мовъ, люде добри, яка це някчемницть.

Мени аныже не шкодыть ота сусидьска маленька, сухорлява, столитня бабуся, що замясть шыи у нея тоненькый поясокъ та велька голова, що сама собі, мовъ

у хинського бога, хятається, и ще бильший очинокъ—уразъ зъ широкою одвислою долишньою губою—нагинають цю голову до впалыхъ грудей.. Руки, тримаючи зъ хвартуха прыполокѣ, лежать на животи, а помутнилий поглядъ—усе въ землю, все мовчки!..—Я даю волю цій „скыюськй баби“—збирай соби помаленьку, абы тоби було—мени стане!...

А двирныкъ зъ нашого двору старый дидусь Степанъ, хочъ и перше за наст. зъ бабусяю обйде садокъ, ну, мени це не страшно—вниъ позбирае та все до мене черезъ кухню й прыпре—добре знае, що чарку дистане! А отъ ыньши вси слугы, якъ вони не мудрой, ничего не буде—вси вони люблять спать, я перше за нихъ схоплюсь!...

Часомъ я тильки гниваюсь на курей—вони перше за мене встають... Та ще маю око на бджилъ: що найстыглища грушка, найсолодча—упала вона на землю, куры неодминно надкляють и трошки и заразы же кыдають „божымъ птахамъ“ на медъ, самы дали йдуть наново, псують садовыну...

Ци куры такъ уже вымуштрувани у мене, що якъ тильки я ступлю ногою на гряницю садка—вартовый пивень ументъ здалеку закрычавъ, йому у видповидь уразъ одгукнулась уся його симъя, вони знаютъ,—я, ихній ворогъ, иду до найсолодшыхъ грушокъ... Я крышку наблизывся, мой ворогы мерщй у куци поховалысь—сердяться тамъ, похваляються звидты!..

Ну, все-жь вони чують у мене сыду, а отъ бджолы—ти ничего не бояться; адже на кинецъ лита у нихъ тильки й зосталося збиркы, що зъ найстыглищю хрукты. Визьмы грушку, облиплена бджолами—покусать можуть!... Та даремне—то прыбутокъ усихъ тыхъ, хто пивно спыть.

— А що, розбыта? байдуже спытавсь у мене ликаръ, мй сусида, добродй Попенко саме тоди, якъ я, побачывшы його, щобъ заслыпыть йому очи, пошпурывъ грушкою у плота. Самъ ликаръ, зъ другого боку одъ мене, у садку,

на все боки крутить своими здоровыми щелепами... и соби запыхается жидивськими грушками тоди, якъ самого орендатора тутъ нема.

Шырокий, коротенький ликаривъ нисъ, уразъ зъ усымъ чорнымъ бородавымъ його облыччамъ, найдужче розшырюється видъ задоволення, що такъ смашно!... Цей нисъ и лице наче не пытаються волп свого властителя—самы лизуть зъ подякою до Бога, що дець вгори немовъ умоस्थ्यся на сонци и звидты шле привитимй уклинъ все-свиту!...

— Не терплю йисты, кажу, тыхъ грушокъ, яки самы падають на землю... Упала—пидлила сокомъ, хутко згныває... Коны обережно зирнешь грушку рукою, вона, хочъ часомъ и переспіе, а все-жъ такы гндычкы зъ середины... Моя дружина дуже любють гндычкы—у нихъ е якыйсь особливый смакъ.

— Правда,—одмовляе винъ и разомъ протягуе руку на дерево до стиглой грушкы.

Я наближаюсь до ликаря, соби рву по деревахъ по одной, по дви грушкы,—заразь одну нехотя надгрызу, другу непомитно у кишню сховаю, за пазуху пхну...

Поривнялысь... Винъ гыгыкае...

— Дурный жыдъ, багато давъ за садка,—кажу.

— Ничого не вродыло,—одмовляе той и разомъ же злегенька стукае ногою у деревце, звидты упала пара найкращыхъ грушокъ.

— Еть, някчемнисть,—каже винъ, наближаючысь до хруктивъ. Я одвертаюсь, даю йому волю управытись зъ тымы грушками.

— Ходить, кажу, до мене, зъ моею дружиною побачытсь.

Щобъ ликаръ не постеригъ того, що въ мене тежъ повни кишени грушокъ, то я кичыкы своихъ пальцивъ позакладавъ уверхъ до кишень, одтягую тутъ ихъ одъ тила и вразъ же розставляю ноги и ликти. Це я нябы жартую!..

— Здорови будь. — кричить лікарь до моеи дружыны тоди, якъ мы зъ нею ще дуже далеко одъ нашои хати и все-жъ такы намъ выдко, якъ онъ моя жына стоять на ганочку, выпружено позырае на насъ и все добрознае зъ чымъ и вертаюсь до дому, и черезъ голову гостя зъ докоромъ хытае мени.

Я радо осмихаюсь, задоволено крутю головою.

— А вы чомъ не заходите до насъ?...—пытае дружына въ ликаря

— Не маю часу.. Та й заразь прыйшовъ, абы притатись.

— Та сядьте-бо, подаючи крисло, прыйшовую й и гостя

— Ниякъ не можю, заразь треба йти до дому,—бандужо, догрызаячы грушку, каже ликарь; винъ тутъ-же одвернувся и пошпурывъ недоидокъ грушкы взадъ у садокъ, а самъ жаргаво крутнувся на одній ногѣ, підскакуючы, побигъ до дому, але одчаслоу кышенею стукнувся объ хвиртку—и зъ нею на буркѣ покотылось килька грушокъ..

— Розсыпалсь..—озыраючысь на насъ, каже засоромленый ликарь, и нахмыляється, щобъ збраты

Намъ нема часу дивитись на ликаря; радюча, я шепочу до дружыны:

— Давай мерціи кошкы.. ниякъ!..

— И якъ бо тоби не соромъ браты чуже, не снитавшымъ?

И дружына нехотя бере соби до рукъ кращу грушку нехотя чавкае..

— Людѣ грошы платитъ а ты, бачъ, тягнешъ.—провадыть вона свое

— Тыхо, бо диты почують!.. —

Вона замовкла, и доки и бережно повзимаво зъ кышени все те, що було набузовано за пазухов, дружына поспіе зйиствити килька грушокъ, а рещту, не вгаваючы мене корыть, леще на нисла обидъ.

Тымъ часомъ домы арендаторскыякъ очей нема надъ садкомъ, то и на души веселище, а щобъ и тоды якъ буде наставлений сторожъ, можна було ишега гарячыи грушкы, найкраще задрезати навети ихъ прямо зъ дерева: бодай бы та хруста и зеленувата была, то треба и тилькы пороскладати на викиахъ, а то и зверху на шафахъ — тамъ вони подоходять, а вике тоди ты тилькы беры та ремыгай помаленьку...

А я, то ще й такъ роблю: першъ никъ выйты у садокъ, побіжу до воритъ, погляну — чы не иде жыдъ? Якъ нема, то й добре!

Тилькы-жъ и теперь, набыбликаючысь до садка, я не сразу похоплюсь до грушокъ, а спершу помаленьку обйду собі кругомъ по стержонахъ: пыльно пускаю погляды на вси боки — адже десь у куцахъ може стояты собі жыдъ та й поглядуваты потыхеньку за мною!

Справди, бачу, тутъ никого нема, самъ собі господарой — пять, десять разъ можешь на день звернутися!.. Хоть я не дуже посишавси зъ зандомъ, — разъ те, що все-жъ такы краще колы грушка сама собі на дереву доспе, а друге те — я буеъ певень, що тутъ я дома и чы такъ чы инакъ, а кожна грушка, яку нагону, буде мся..

Отъ тилькы разъ мое серце ни зъ того, ни зъ сього тьохнуло...

И зупынься, обивеъ очыма навкруги по садку.. Колы-жъ ничего — усе якъ було!.. Тилькы отъ куривъ, що вчора буеъ розруйнованыи и стоишь не тамъ де заравъ... Теперь вишь уже наново збудованыи..

Я крышку дали одъ курива подвеси у куци, розглядаюсь, и бачу — иидъ курнемъ, коло самой грушкы, направляючы свое лице на схиць сонця и довго не одводячы звидты великыхъ очей, цыфо молвивси литъ двамиты-пятьты, бклявий, безбородий величень.. Голосъ ного то дуже выгукувавъ на весь садокъ: „Господи, Господи, Мате Сьвата Пречыста!“ то разомъ затишавъ у ледвы перемитне

шепотиния губамы... Били, маленьки вусывы, могутни плечи и боси ноги!...—Червонувата, бавовинна сорочка, подерта на правому плечи, а зъ пидь споду вызырає кремезне биле тило и тилькы на продертому—якась смуга, загорила на сонци... Вузеньки паньски штаны, що колысь булы чорни, а заразы сирувати, зъ білою латкою на коліни... Ця штаны, оперизани ганчиркою, передомъ своимъ пъялысь до горы и не ставалы до кветочокъ.

— „Да будыть воля Твоя.. О. Господи, Господи!... Хлебъ нашъ насушый.. О. Господи, Господи!“ додававъ прохачъ по кожнимъ выгуку сливъ свитой молитвы, и все хрестыться, та й хрестыться...

Це чоловіче прохання підтримувалы горобчыкы, сынычкы, що радисно по деревахъ зъ гылькы на гылькы стрыбалы, надкльовувалы грушкы, сливкы и благалы Бога, щобъ винъ продовживъ имъ таку роскишы. А килька цододынокыхъ сиренькыхъ пташечокъ томылысь жаротомъ: вони цвиркалы—у Бози дощу благалы...

Перемолывся вельтень, сивъ на невеличку купку околоту коло куриня, праву руку запусывъ у незвычайну кучму довгого прямого волосся на голови... Його тутъ було такъ багато и воно такъ роспросторювалось у боки, що на макнеци жадень кашкетъ не затримається... А друга рука розгребала кучку грушокъ, що лежала передъ його очыма на земли. Впиль бравъ де-котру крашу грушку, надгрызавъ, одкыдавъ до купи и зновъ бравъ до новон.

Ця грушкы хочъ тилькы бабуся збирала, а про те теперъ мени було шкода ихъ.

Заразы я пишовъ до дому ни зъ чымъ!. Набундючывшысь, я тихенько прямую по стежци до свого ганочка. Хотялось, щобъ мене не бачылы и щобъ побачылы.

Переплутане по дорози лысты не пускало. Яке було зъ нихъ ныжче, тамъ я поважно переступавъ, а де не можно було, то одводивъ рукою... Ще хвылына—и мене не бачылы-бъ, колы-жъ ненарокомъ луснула оддымата гылочка!. Бачу—кудланъ попаса мене! Не озыраючысь, и

пишовъ дали до хата!... Теперь, сиджу я въ кимнатахъ, шукаю соби дила и не знахожу ного... Щось нудыть, щось тягне у садокъ мою душу!... Не грушть мени хочеться, а те досадно, що то перше я вильна людина бувъ, наче давалы мени виры, а тутъ не впрять,—десъ очи чужи узялися!...

Ни, думаю, пиду, ходытому, хай знае тее, що я тутъ привыкъ, тутъ я у себе!...

Наблыжаюсь до саду и бачу: сторожъ зъ кошыкомъ нышпорить по индъ деревамы, збирае грушкы...

— А що, кажу, стережете?

— Тошно, барынь, стырыжьбомъ!.. Мы й не такыхъ садкпвъ стерегли!

И винъ соби знову пидбирае грушкы.

Його курпнь мавъ скризный выхидъ, щобъ, лежачы, людина могла оглядаты садокъ зъ одного боку, а повернувшись на лизжку, побачыть и другу частыну. На земли було злегенька прытрушено соломкою, а на ній лежало маленьке, чорне, сукняне дрантя зъ выдертою у йому пидшывкою...

Коло яткы (куриня) купка збиранныхъ грушокъ пидростала.

— Барынь, покушайте грушокъ

Я бувъ по обиди—не хотилось йясты

— Не ласый, кажу, я на нихъ.

— Чого, барынь, усьо римно я ихъ отъ подержу до пивъ дня, а тамъ—у землю зарыю,—одказавъ винъ мишаную босяцькою мовою.

— Ну, що-жь,—байдужно кажу я..

А окомъ скоса побачывъ, що у тій купци малось зо два десяткы грушокъ такихъ, що мене й дружина не ляялабъ за нихъ... Колы-жь, почуваю, не варто пидъ ноги дывытысь и въ гору не треба глядять—все це чуже!...

— Барынь, торикъ я багато зарывавъ у землю грушокъ—у мене бувъ садъ у четверо бильший!..—крычыть

здалеку до мене сторожъ. бакаючи якъ найближче по-
знайомытись зо мною.

— Гныле, кажу, завжды краще закопувать.

-- Еге, барынь, отъ якъ я бувъ у Харсонщини, то
тежъ кавуны тамъ стеригъ... Сыленый баштанъ бувъ
багато гнылыхъ кавунивъ у землю закопували.

Я не маю охоты багато балакати зъ сторожемъ, та
винъ не вгае:

— Барынь, адже жидъ чудаць — грушкы падають, а
винъ самъ не йесть та ще йдоси й не продае ихъ?..

— А чудный,—кажу, и вже я сховавсь одъ кудланя.
Винъ самъ собі оставя и нияково йому—винъ ипбы то
щось мавъ говорыти, його не дослухалы...

Другой дныны ранкомъ уся моя дитвора, а ихъ у
мене шестеро, не знаючы що робыти, попрыйбигала до
мене:

— Тату, у що намъ бавытись?

— Идти у садокъ, побалакайте зъ сторожемъ..

-- Мы не знайомн..

— Нема що зайомытись: прыйдете до нього, самы за-
балакайте—адже треба умить и зъ простою людыною по-
водытись.

За пивъ годыны вбигае до хаты мій старшенькый
блазень, десятилитокъ Петрыкъ, и крычить:

— Тату, тату, отъ грушокъ понабехувались!..

— Ненечко! — жахнувся я: може вы диточки, бралы
грушкы потайци?

Тату, та-жъ мы знаемо, що видъ Бози намъ була-бъ
гришка за щее,—у одынъ голосъ озвалась уся дитвора.

— То-жъ то, глядять, самымъ не можна,—навчаю.

Дитвора розбиглась, а я зновъ у садку... И знову,
пряму по стежци, наче не замичаю никого.

— Барынь, зийкте грушокъ, однаково гныють—по-
закопую...—спокушае мене Лазоръ.

— Не ласый, кажу, я на нихъ.

Иду собі дали.

— Знаете, барынь, е приказка: не тоди йижи, якъ хочеться, а йижи тоди, якъ маешъ.

— А такъ, такъ,—кажу.

— Хотите, я вамъ горихивъ назбываю?

— Горихивъ тежъ не йимъ,—одмагаюсь, коли жъ згадавъ—моя дружина и одъ волоськыхъ сытчае!.. Я мемоволи пишовъ за Лазоремъ, котрый, опынышысь пидъ деревомъ, спочатку стрыбавъ тамъ на пивъ гаршма одъ земли, дали його стрыбки булы ще выши.

Винъ диствавъ и не диствавъ гориха!.. Не рещи сторожъ схопывъ зъ земли вельчезну люшню, пошпуривъ нею угору такъ, що наче й самъ винъ полетивъ за дрючкомъ!.. Одъ дерева видчахнулася довга гыляка, на нй виспело два зеленыхъ гориха. Лазореви зновъ довелось пидстрыбувати, щобъ ти горихы дистваты зъ гылякы, и його волося такъ роздувалося, що здавалося, наче вою хтило цього вельтня затримать у повітри.

— Заждить-но, я вамъ ихъ обчыстю,—каже винъ, добувши горихы.

— Я, кажу, самъ обчыстю.

— Ни, вы не знаете якъ,—отакъ!

И Лазоръ зъ усиеи сылы гепнулъ горихомъ объ землю.

Верхня зелена шкурка одлетила, а шарклучна тежъ розкочылася на-двое такъ, що саме зернитко розчавылось.

— Трывайте, я ще й другого.

— Ни, кажу, сього вже я самъ розбыю,—боячысь, що Лазоръ и тутъ, якъ у первому, вываляе зернитко у песокъ.

Я гепнувъ объ землю, роздвляюсь на розбитого мною гориха, а сторожъ, переминаючысь, каже:

— Барынь, отъ гыляка зламата... це не я, це ии витромъ одчахнуло,—можна ии одирваты?

— Це не мое дило... Треба спытатысь у того шна

чий це садокъ,—кажу я, трымаючы у рукахъ два горихы, такъ обережно, щобъ одъ зеленой шкуркы не почорнили кнчыкы моихъ пальцывъ...

— Оть мій жыдъ казавъ, що сьгодня прывесе тютюну, а його й доси нема,—журиться Лазорь.

— Чекай, заразъ буде тоби тютюнъ.

Я скочывъ у хату, отдавъ горихы дружыни, дали метнувсь до тютюну, що його колысь трощкы у мене забувъ мій товаришъ.

Увесь тютюнъ зъ коробочки высынавъ на папиръ, кращу його частыну на який часъ лышывъ дома, а цыгарокъ на пять потерухы та пивъ кнжкы цыгаркового паперу для красы завывнувъ у окремый биленькый папирчыкъ, вынпсь и отдавъ Лазореви.

Той подякувавъ.

Того же дня по обиди я стоявъ у себе на ганку, очыма нышпорывъ по деревахъ, миркувавъ яку-бъ тутъ грушку зирваты.

Я знавъ, що найкраща зъ нихъ зновъ могла быты моею, та мене вже чомусь не дуже тягло до нихъ...

— Барынь, я ще зроду не курывъ такого тютюну,—озывається до мене Лазорь.

— Хвала Богу,—кажу, але кажу такъ, щобъ одъ мене одчепылись.

Лазоръ постерпгъ цее, замовкъ, одйшовъ...

У вечери я намыслывсь даты Лазореви шматокъ хлиба и шклянку чаю безъ молока, бо була пятныця, а Лазоръ постывъ у середу, четверъ, пятницю и суботу... Лазоръ узывъ у мене шклянку съ пытвомъ, подякувавъ, крутнувъ патламы и пишовъ до своєї яткы... Я довго ждавъ його на двори, щобъ одибратъ посудыну; не дждавшысь, мусывъ иты до хаты, а двери зъ ганку заперъ гачкомъ, боячысь, щобъ безъ мене Лазоръ часомъ не розглядывъ нашихъ замычокъ и „чого доброго“, якъ казала дружына, „щобъ не обикравъ“.

Писля того щоразу, якъ мы пьемо чай, або обидаемо,

Лазоръ приходить у нашу кухню, закуритъ цыгарку и нибы байдужо пытае:

— Невже часть обидаты?

— А такъ,—одкаже куховарка и припросыть Лазора зъ собою обидаты... Пообидавшы, Лазоръ иде на свою службу, а наймычка бижить до пани зъ докладомъ.

— Сьогоня Лазоръ казавъ: одбуду, каже, мисяця на свой харчи, тоди визьму у господаря симъ рубливъ, пиду десь, одежу добуду... а отъ чобить не добуду!..

— Глядшь, пани, цей босякъ, чого доброго ще й нашь обикраде.—закинчыть наймычка свій докладъ.

Писля цього дружина раптомъ накрывзе мене мокрымъ рядомъ—вона йсть мене за те, що росплюжую зьлднивъ у хати.

Слухаю и досадно мени те, що зайвий ритъ зъявився, ну, мовчу...

На решти дружина стала зовсимъ такы обережною, вона не дозволяла мени балакаты зъ Лазоремъ; про те я не разъ, проходячы садкомъ, побачившы Лазора, тилько прыдывлюсь на свои ноги, ривняю ихъ зъ його, и бачу — мои найбильши черевыкы, котри зовсимъ уже подерлысь, на його ноги някъ не прыйдуться, хочъ у мене носкы й довги...

— Дывысь, кажу, Лазоре, адже ци черевыкы ще мицни, тилькы отъ, здається въ носкахъ вузьки...

— Годылысь-бы: край, де пальци выдаються, можна ножемъ понадризувати. Абы ноги о буркъ не былысь... Чы такъ?—спытавь винъ.

— А такъ,—кажу.

— Барынь, ну й тютюнъ же у васъ — я такого николы не курывъ!..—разомъ переминивъ Лазоръ розмову.

— А въ тебе хлеба вже нема?

— Хе - хе!—безнадійно махнувъ винъ рукою.

Було надъ вечирь. На землю спадавъ синій туманъ; винъ лягавъ на траву росею—ставало холоднувати.

— А чымъ ты, кажу, укрываешся?

— А ось свитка.

При цьому Лазорь показавъ те невидимые драгты, що я вже бачивъ у нього въ курини — воно було зъ одботованымъ правымъ рукавомъ, котрый телинався на ныточці. Ся одижъ никола-бъ не нализла въ рукава на багатырськи плечи цього велытня, а заразъ вона такъ джыгулясто була накинута на опашку — однимъ кинцемъ на праве плече сторожа, а другимъ телипається за його сшыною, и таке убрання ще бильше выдавало у-передъ розхрыстаннi могутни Лазореви груди.

— Та й по всьому?—дивуюсь.

— Ехъ, барынь, у насъ такъ: ничъ холодна—день зогріє.

Дали, нібы стрепенувшысь, додавъ:

— Усе гарно, все добуду... а чобитъ на зиму не дистану...

— Заробышь—купышь...

— Ну й тютюнъ же у васъ!..—переввернувъ винъ зновъ мову.

— То я-жъ тоби ще вышлю.

И я вскочывъ у хату и выславъ Петрыкомъ Лазореви уже остатній тютюнъ, безъ потерухы...

Середына серпня. Москали рушылы на маневры. Писля велького щоденного тепла почавъ репнжыть дощ Сей, невгаваючы, чумацькый дощ, уразъ зъ пивничнымъ холоднымъ вятромъ наче хотивъ залызы пидъ саму шкуру людську. Заразъ винъ на якыйсь часъ переставъ—мыгычкою трусыть.

Дитвора, зъ нудгы, часамы выбигаючы на двиръ, любувалась на ти булькы, що робылись зъ дощу по каляжахъ и вже не разъ прыбгала до мене зъ докладомъ:

— Тату, тату, бнжы, подывысь, якъ Лазоръ клацає зубамы!..

Я довго роздумувавъ, нарешти ршывъ такъ: е въ мене билуватый, царатовый плащъ, котрый одслужывъ ме-

ни пидъ дощемъ литъ зъ десять. Матерія на ньому ще цила, ну царата облизла—плащъ мени не годиться, а выкынуть шкода... Маю велики подерти кальоши; на мій поглядъ вони мусилы прыйтысь на Лазореви ноги... Хочъ на все це давнѣ задрывея Степанъ, але теперь я оддавъ дитямъ, казавъ ихъ однести до сторожа тоди, якъ той, згнувшысь клубочкомъ, класавъ зубамы у ятци.

Самъ я пшовъ за дитымы назырци п пидсєвъ за кущемъ.

Мали, пидходячы до ятки, злякали Лазора.

— Хто тамъ?—гривно покрыкнувъ винъ.

— Ось тато прислалы вамъ плаща й кальоши..

— Спасыби, спасыби...—схопився той.

Диты, не слухаючы, побиглы до дому.

Зоставшысь на самоти, Лазоръ приказує:

— А Господи, Господи, Господи!.. Якъ-бы це такъ зробылось, и це помимо воли моеи, щобъ Ты, Господи, приславъ отъ сюды сьващєныка, щобъ винъ мене высповидавъ, а тоди вже я мигъ бы и пидъ снигъ лигты. Тоди мени ничого не було-бъ страшно... Чого найбильше люде бояться? Що найстрашнїйше у свити? Смерть! Я смерти не боюсь... Та такъ то воно такъ,—розмирковує винъ дали, завертаючысь у плащъ,—а чобитъ мени все-жъ такы бракує... Що не кажы, а безъ ныхъ до Ахтона не доберешся, а зъ цымы кальошамы далеко не втичешъ... И въ кого-бъ це роспытаться—якъ то на ту Ахтонську гору добытысь?—Колы-жъ шо не кажы, а перше треба знайти спосибъ, якъ чобитъ добыты...

У дей самый ментъ у шпихляри, котрый двєрыма выхыдывъ у садъ, вештався Степанъ, йому остогыдило выслухуваты се нарикання тай задрпєсть узєла за плащъ та кальоши, и винъ выбухнувъ:

— Що за велика ричъ чоботы?.. Ты перше штаны справъ, то й зогрїєшся.

— А якъ же ихъ справыты безъ грошей?

— На велька ричь: пивъ рубля—отъ и штаны,— навча дидусь.

— Люде купують камьяныци, майна, чому-жь вы, диду, дожнылы до билого волосся, а майна соби не прыдбалы?..

— Бо тяжко диетаты таку сылу грошей.

— Вамъ тяжко майно купыты, а мени тяжко на штаны заробыты...

— Охъ, Господи, Господи,—покинувшы розмову зъ дидомъ, звернувь Лазоръ знову до Бога,—просты грихы мой велькии!.. Оце одбуду строкъ—у святи миста пиду... Хочь бы шкарбаны шкапови копійокъ за двадцять купыть..

Я кахыкнувь злегенька.

— А вы тутъ, барынь?—зрадивъ Лазоръ.

— Тутъ, кажу, и бачу, що ты бидкаешся тымъ, що чобитъ не маешъ—у мене на двори стоить стосъ дровъ... за роспылку зъ мене рубачи хтятъ два карбованци, краще ты ихъ заробы въ мене... Я дамъ свій струментъ.

— О, взавтра я такъ—разъ-два! У одынъ день не стане дровъ!..

— А ты-жь рубавъ ихъ колы небудь зроду?—яхыдно осадывъ Лазора Степанъ.

— Ни...—перелякано озвавсь той и замовкъ.

— А хйба ты можешъ рубать дрова и разомъ садка стерэгты?—выводыть дидусь сторожа на стежку.

— Такъ, барынь, я мушу стояты бияя тин роботы, до якои приставлений... Не могтыму порубать вашихъ дровъ.

Килькы день дощъ не вгавае... Я, закутавшись у черкеську бурку, сиджу у себе на ганочку.

Мени тепло, бо злегенька тило роспарылось, а зверху холоднуvато и прыемно плющыть невгаваюча дрибень.

ка мрячка. Я заплющывъ очи и мрѣямы літаю: якъ то, мовъ, прѣмно у таку негоду зарытысь денебудъ у солому... тай у теплому курини не погано, а ще браще у стижку зъ сина высмывать дирку, залізты туды и вже тамъ заплющыть очи и звидты прислухатысь до гудиння витру, змишаного зъ дощевымъ ляпотиннямъ та зъ плачемъ лысту на деревахъ... Се лыстя плаче за тымъ, що осинь иде — його смерть настане!.. Слухаешъ, слухаешъ... до поодынокыхъ згукивъ причуваешся, вышукуешъ у своему мизку — зъ чого, мовъ, цей згукъ?.. Згадуешъ, згадуешъ... на решти, не додумавшысь, заснешъ... Безъ кинця спавъ-бы!..

— Барынь, кажуть на мене, що я бідный, а я такъ кажу—я дуже багатый!.. — розбудывъ мене одъ моихъ думокъ Лазоръ.

Винъ бувъ у мойому плащеви, босый и безъ шапки, и мовъ библійный пророкъ выступавъ по буркованому подвиррю.

— Отъ, сказать вамъ, земля,—философувавъ винъ дали,—що не ступлю, то й моя, мене ништо зъ нея не зжене... Чы такъ, барынь?

— Такъ,—байдужно одказую йому.

— Иду я сьегодня ранкомъ до міста, а йдуть люде, дывуються: отъ, кажуть, одежа якъ у курського помещыка, а босый!.. Е, якбы мени чоботы, а то ваши кальоши течуть, прийдеться и зиму одхрантовувать у нихъ!..

Дывлячысь на його боси ноги, я почувую, що у мене щось ворухыться у голови про узуття... Я згадую и бачу,—ніякъ не йде на думку те, що тобі треба.

-- Барынь, а чы нема у васъ часомъ сонныка?

— На що винъ вамъ?

— Сонныкъ—вонъ правду говорить, а мени такый сонъ прыснывся, що певне буде змина моего життя, и то незабаромъ...

Мій балакачъ одійшовъ осторонь, стоить пидъ камья-

ныщею, узявшись у боки, и здається: хай цей добродій крышку больше наляже—ця стина гешеться!..

— Який же вамъ сонъ, питаю, снывся?

— Лигъ я опивдня... Не на довго й задримаєть, а сныться мени, що нібы то я не маю очей... То були очи, а то разомъ десь подились!.. И держу я у правій руци хлибъ, а въ ливій—грибъ... Не те що такъ собі, абы-який грибъ, а прямо—настоящий, тилькы що вырватый, и такий винъ свижий, зъ великою шапкою!..

— Цікавий, кажу, сонъ...

— Ехъ, барыня,—забувши про мене, разомъ звернувь винъ до моея дружыны; що заразъ выйшла до насъ,—якийсь у васъ барынь такий, що я й не знаю, якъ вамъ и сказать.

— А який у неї барынь?—цікавлюсь..

— Хочъ якъ не кажити, а зъ другимъ васъ ривняты не можна. Та що тутъ казати, я вже багато выходивъ по свитахъ, а такого барына, якъ вы, не бачивъ; ну отъ, я босякъ—босый значить, а для того, щобъ другому знаты, якъ мени у холодъ погано, треба самому побувать у босякахъ, а такъ—який панъ може мене пойняты?..

— Я тежъ, бувъ босякъ,—кажу, сыдячы непорушно, а мою думку тымъ часомъ гнитяты слова лирныцькой песни:

„Еденъ той чоловікъ, который багатої бувавъ...

Брата свого Лазора за брата не мавъ,

Онъ його при бѣдности во гной высылавъ,

Высылаючи, лютымъ псомъ цѣкувавъ,—

Иды-жъ ты, Лазоре, зъ моего двора,

Шукай собі, Лазоре, смердящого гноя..“

Ни, думалось, великий грихъ—обыжати меншого брата, не можна цуратыся бідного!..

Я тутъ-же схопився и хтивъ обняты Лазора, але здумавсь; замясть того, розмовляючи, мы зъ нымъ нишли собі у садокъ.

Бредучы по стежкамъ, мы опынылись коло куряны; тамъ, не вважаючи на дощъ, уже було килька кошыкывъ

грушъ, бо ще зарана жыдъ умысене прывивъ сюды два чоловики и ти наклали ихъ.

Сыхъ грушоукъ мени було шкода стратыты...

Певно Лазоръ постеригъ мои думкы, и отъ вѣнъ пидвивъ мене до нарватон купкы и таемно шепоче:

— Знаете, барынь, що я вамъ скажу?

— Що?

— Дайте мени столивочку, я вамъ насыплю и повну добирныхъ грушоукъ, а вы заховаєте—отъ и буде вамъ на зиму, Лазора згадуватимете...

— Ніяково, кажу, хазяинна обманюваты,—и тымъ часомъ, якъ Лазоривъ поглядъ бувъ десь на бикъ, я успивъ одну грушку ихнуть собі у ритъ и разомъ же тры у кышеню пославъ, бо мойому сусидови ничого того не видно, що мои руки заразъ пидъ буркою роблять.

— Хиба я хочу красты,—оправдується той,—я самъ вамъ даю—цього мени никто не заборонить...

— Такъ,—кажу, засовуючы ще разомъ чотыри грушкы у другу кышеню,—хочъ и ты дасы, колы жъ се буде безъ видома хазяинна, то выходить все одно, що красты.

— Бороны Боже одъ сього!... Я такъ думаю: вы мене одягли, а за це я у грошахъ, котри мени слиць одъ хазяинна, одщитаю вамъ грушкамы... хазяинъ же про це знатыме.

— Я давъ тобі вкритись черезъ те, що тобі було холодно, и не допымаюсь за се платни.

— Я думаю, барынь, у насъ тутъ по садкахъ злодѣивъ багато е, — казавъ сторожъ, замынаючы сю неприемність.

— Де вони, кажу, тутъ визмуться?!.. Бачъ зъ одного боку ричка Мытныця та вулиця зъ двору, а зъ двоухъ бокивъ чужи садкы—злодѣиви трудно долизты до насъ...

И ще килька грушоукъ опынылось у моихъ кышеняхъ...

— У ночи я чувъ, якъ одъ Мытныци щось двоухъ

гомонило, та я кашлянувъ, а воно й затыхло... Повгикали певно.

— А я торикъ, додаю, ходячи по садку, самъ пиймавъ разъ москаля, котрый, переплывши Мытницю, кравъ тутъ яблука... Побачивъ я його, крикнувъ, а винъ—хода!.. Дви хустки, набузовани яблукамы, покынувъ...

— Отъ ловко, ажъ дви хустки покынувъ,—ну, ну!.. И Лазоръ копырсае правою ногою у купци збиранихъ грушокъ, дали рукамы взявъ щипцу, пиднясь до рота, чавкае...

— И якъ тобі не обрыдне сами грушки йнсты?.. дывуюсь.

— А де-жъ його хлиба взяти, якъ грошей нема?..

— То ось тобі десятка—купы соби хлиба,—кажу.

— Чи можна оцихъ тры грушки взяти соби?—звернувсь я до нього несповидано.

— Чомъ не можна? можна. А пятака не треба, бо я грошей не беру, а то, знаете, онъ тамъ, високо Богъ сыдыть—винъ усе баче!..

Мени ніяково, узявши тры грушки, що мени дозволили; я тикаю, а Лазоръ слидкомъ кричить:

— Отъ Йосыпъ бувъ—винъ фараонови сны одгадавъ... Той усякий сонъ умивъ одгадать... Краще за нього ниhto бильше не вмивъ...

Я мовчки йду дали.

— Ехъ, якъ-бы мене хто-небудь грамоты вивчивъ!..

Знову крикнувъ Лазоръ, але я на сей разъ промовчавъ и сховався у свой хати.

У той же день зъ нашего двору загурчала пидвода.

— Тату, тату, уже жыдъ грушки повизь!..—крячать понасуплювани диты.

— Такъ, булы грушки, й нема,—сама до себе пробубонила дружина..

Ранокъ. Дев'ятыи день вересня. Сонце мало ще пиднялось надъ обрїемъ; се сонце зверху покрыла легенька

хмаряча пливка, шидь котрою воно наче зменшылося и навкругь себе роспустило червони парусы...

Одынъ кинецъ билон збытой жужжомъ павутины высить у повитри... Середына сіей ниточки выльскується въ саду межы деревами, а другый тонювкый кинецъ десь у неби безкраймъ пролявѣ.

Прыгнувшысь до земли, бачышь, якъ уси дерева, усяка травця попереплутовалась павутынками...

Окрема кашкы воды на лыткахъ, на павутынкахъ; ихъ гойдае легенькый витрець, а воны: меньшеньки—на свонхъ мясцяхъ трымаються цупко, сміються на сонци, а більши—падають, розбиваються на милионы окремыхъ брыллянтывъ...

Пидниметься сонце, ще трошкы прыгріе—щезнуть брыллянты, розійдутся хмары, затыхне витрець, тоди у повитри, на простори великимъ, сыла сыленна павутыннокъ замелька... Це „бабыне лито“ пидь небомъ. блакытнымъ пануе!..

Лазорь, у билому плащи, якъ звычайно, коло ятки, на вколишкахъ лепече:

—„О, Господи, Господи, святий Мыкулай.. О, Господи, Отець мой!.. свата Пречыста Покрова-Матинка моя!..

Я згынци пидкрадаюсь до ятки, нышпорю очыма и бачу—по деревахъ ще е грушкы, а вси кошкы порожни, нема де набраты..

Била шпихляра дидь Степанъ выкрешуе огонь до люльки. Лазорь почувъ, що я тутъ, оглянувся...

— А що, кажу, грихы спокутуешь?

— А такъ, живе чоловікъ, а треба йому умираты... Надъ усима нами одынъ начальникъ—Богъ!.. И все це, добре, а отъ тилькы одній ричи мени бракуе,—журлыво додавъ мій балакачь.

— Чого-жъ, кажу, бракуе тоби?—знаючы те, що Лазорь зновъ казатыме про чоботы, ну а все-жъ послухаты цыкаво.

— И не спавъ, а такъ тилькы очи зивѣвъ, а воню щось прѣйшло у ночи тай выбрало два кошкы грушкы...

— Невже?—дывуся.

— Етъ, барынь, хто йивъ не смашно, тому умирать не страшно. Хто ничего не мавъ, той не має чого терять? Чы такъ я кажу?

— Може й такъ.

— Барынь, зробіть ласку, выберить соби найкращу грушку зъ дерева, зйижте!—настырливо прѣсывъ винъ.

— Рано, кажу, не хочѣтся.

Тоди винъ почавъ говорить урывками, нервово:

— Колысь я бувъ малымъ—такимъ одъ батька, одъ матери зостався... Спочатку мужыцькы вини пасъ, дали—коня... А тамъ?! Теперъ я нибы на три гаршыны выщымъ ставъ за того, якъ бувъ... О, далеко выщымъ!.. Проте й заразь треба вмираты...

— Це-жъ, кажу, ричъ звычайна.

— Колы-бъ мени чоботы, не боявся-бъ жыда—свить за очи пишовъ-бы.

— Який жаль, що тебе обикралы!..—бидкаюся и соби зъ Лазоремъ...

Дали я одійшовъ на таке мѣсце, зъ якого-бъ мени зручнице було пидійты и взяты килька грушокъ зъ пидъ чужого паркана.

— Зо мною цього никоты не було,—мало не плаче Лазоръ...

Я зробивъ зъ пару крокивъ до грушокъ, а Лазоръ забягъ упередъ мене, благае:

— Барынь, възьмитъ грушокъ.

— Що я зъ нмымы робытымъ? философычно пытаю. Ты-бъ краще нарвавъ у кошкы новыхъ грушокъ, тоди хазяинъ не довидається про крадижку...

— На що я маю когось облурвовать?!.. А грушокъ вы не бійтеса братъ, адже мои грошы ще е за хазяиномъ... А збраныхъ грушокъ никоты не грихъ братъ, хазяинъ

права не мае до ныхъ... Самъ Богъ даруе намъ ихъ... Тоди бувъ бы грихъ, якбы на дерево вылизты та страхнутъ. а це такъ, якъ у сахарни: беры й иижъ сахаръ шилькы хочъ, а отъ зъ собою брать у кышню не можна...

Я, узявшысь у боки, стою середь сада, а Лазоръ у философичному настрои провадыть дали:

— Барынь, адже грушкы растуць одъ Бога. Спочатку на дереву квитка зъявляеться, зъ квитокъ божи пташкы медъ беруць; дали—завъязь, зелена вона, кыела, а ще дали—грушка, якъ медъ вона солодка. Теперъ я такъ гадаю, шо людныя тежъ саме: родывся чоловікъ, то въ якусь тамъ хвылыну на йому не мае гриха, а потимъ живе—и все грихъ, усе грихъ... вмпраты повинень та-кымъ, якимъ бувъ въ ту хвылыну, скоро родывся...

— Барыня,—стреенувсь мій балакачъ, побачывшы мою дружыну,—дайте мени сорочку й штаны, я вамъ на двадцять тысячъ одслужу...

Я моргнувъ до жинкы, та мене зрозумила:

— Ходимъ, каже вона, до хаты, въ мене е де-шо для тебе.

Лазоръ пишовъ.

Зоставшысь на самоти, я надыбавъ Степана.

Дидусь, задоволено крутячы головою, осмихався.

— Що таке? питаю.

— Та й хытрый жыдъ—Лазоръ спавъ, а винъ у ночи пидлизъ тай покравъ грушкы...

Надъ вечирь того жъ дня знову захолодало. Витромъ зрывало ще зовсімъ зелене лысты зъ деревъ и на вулицяхъ засыпало пишоходы... Пенорушны сызи хмары были дуже високо... Ныжче—другый рядъ поодынокыхъ чорныхъ хмарынь; ихъ витромъ наганяло; зъ ныхъ вылітало килька велькихъ холодныхъ краплынь, и зновъ си хмарыны плывлы соби десь дали...

Я зъ крашныци набльжаюсь до дому... Отъ, бачу, зъ нашихъ воритъ показався Лазоръ. Винъ зачынявъ хвиртку и, закладаючы шыроченно упередъ ногамы, праме пешо-ходомъ назустричь до мене. На його круглий, велький кучмя змистывся старый кашкетъ—винъ тутъ бувъ не по-трибень, тутъ винъ здавався маленькою латочкою на се-редыни велького кружала... Перше мій плацъ у Лазора застибався гачкомъ у бабку, а заразы на обохъ полахъ зъ горы до низу на пивъ гаршына булы понаддирани клапти и звяззани помижъ собою—воны и утрымувалы собою плаца на плечахъ вельтня... Його штаны наче ще покоротчалы, а ногы, обмотани ганчиркамы, булы узуты у мои кальоши и попрывязуваня мотузкамы до ингъ. Самы кальоши булы коротки, а щобъ улизла у нихъ нога, Лазоръ поодтынавъ закаблукы... Теперъ пята хочъ и була на дворц, ну, сту-паючы на носкы, ногы не былысь объ буркы...

Зъ-пидъ споду, пидъ рукою оддувався оклунокъ.—

— Барынь, бувайте щаслывы—уже йду одъ васъ.—
крыкнувъ Лазоръ до мене.

— Такъ хутко?—дивуюсь.

— А що-жь,—мы тутъ не прыдатни, бо по ночахъ спымо...

— Шкода, кажу... А заслужени грошы отдавъ жыдъ...

— Еть, Богъ зъ нымъ...Спасыби,—сказавъ мій пры-
тель, ривняючысь зо мною.

— Отъ чобитъ тилькы й бракуе,—додавъ винъ, роз-
мынувшись.

Дали, направляючы свій поглядъ десь далеко впе-редъ себе, и почуваючы, що наче на цьому пешоходи виль-ной людыни дуже тисно, Лазоръ перейшовъ на середыну дороги.

Я стоявъ на пешоходи и дывивсь, якъ Лазоръ, збіль-шуючы крокы, поспышався на волю!.

Я лютый бувъ на жыда... А лпрнышка шеня зновъ свердыла мій мозокъ:

Брата свого Лазора за брата не мавъ.

Онъ його, при бѣдности, во гной высылавъ!...

И тутъ-же я згадавъ те, чого такъ довго не мигъ-згадаты—у мене е дома якъ разъ таки чоботы, що прыйшлись бы на Лазореву ногу, ихъ покынувъ у мене кольшій мій хурманъ, котрый, узявши за свою службу рубля впередъ, утикъ.

Я хотивъ завернуть Лазора, щобъ подаруваты йому ти чоботы, та роздумавсь: разъ те, що винъ уже бувъ далеко, а друге—адже ще мені не видномо, який буде новий сторожъ у нашому садку,—може, якъ разъ си чоботы йому прыйдутся ..

Для жытця.

Хвилева энімка

Евгена Мандычевскаго.

Дытынка сперла свою кругленьку головку и думала. Передъ нею книжка, а въ книжци чысла, чысла, сами чысла.

Війшла маты въ кямнату и побачыла, що дытына не вчылась, а думала. Погладыла ясне волоссе, поцилувала й пожалувала.

— Бидненьке мое! Маленьке, а вже такъ працюваты гирко мусыть.

Сила собі пидъ виномъ зъ робиткою и стала роздумуваты надъ тымъ, якъ-то колысь и ин вчылы, якъ теперъ багато знаты треба, шо бы заробыты на кавалокъ хлеба и чымъ-то колысь стане дытына, якъ все те зрозуміе.

Дытына тымчасамъ думала дали.

Надійшовъ батько зъ службы. Кънуувъ видъ себе капелюхъ, кынуувъ загортку, прысунувъ крисло до стола и зачалась вечирня наука.

— Що маеє на завтра?

Хлопець вытягавъ по порядку латыну, немецьке, географію, рахункы и показувавъ задану роботу.

— То все?

— Все!

— Чытай латыну!

Батько видгорнуеъ пару волоскиеъ, що лизлы зъ
велькой лысыны на чоло и зпхнуеъ тяжко.

— Умучылысь, тату, на служби?

— Ни. Чытай, сыну, абы вже позбутысь того...

И зачавъ батько зъ сыномъ вчытысь латыны... абы
уже позбутысь того...

Борысь Гринченко.

ДЕ ПРЫТУЛОКЪ?

Ich habe geklopft an des Reichthums Haus.

Rückert.

До кохання въ хатку молодымъ я йшовъ,—
Тамъ безъ мене повно,—мисця не знайшовъ.

Вдарывъ я до славы въ брамы голосни:
„Дуже ты маленький“,—сказано мени.

До багацтва въ двери стукаю мерщій:
Подалы копійку,—тымъ ты и здобрій!

До роботы смило я иду пидъ дахъ,—
Повно тамъ голодныхъ по усихъ куткахъ.

Знаю, знаю хатку,—прыйме вже вона,
Хочь сама й тисенька—темная труна.

Павло Грабовський.

I.

Розгубивъ я свои думы
Довгымы шляхамы;
Розцвѣлися мои сумы
Лыхомъ та сльозамы.

Ой, не легко коло серця
Тугу вколыхаты,
Бо те лыхо не минеться,
Викъ не выйде зъ хаты.

Ни, за мною гирше тины
Ходыть воно всюды,—
Не забуде сиротыны,
Якъ забулы люде.

Не вчорашни, не торошни
Оци думы—горе,
А стари та споконвишни,
Якъ земля та море.

Ой, дывлюсь я, поглядаю:
Процвитають квіты,
Та не ти, що квітять въ маю,
Мовъ весели диты.

Не весна ихъ середь поля
Сіяла-садыла,
А ничь темна та недоля
Та журба сплodyла.

Не вбирае сього краю
Ясне сонце рястомъ,
Зелененькымъ лыстямъ—гаю,
А людьны—щастямъ.

Серце нудыть билымъ свитомъ,
Просыться до дому,—
Не цвите рожевымъ цвитомъ
На степу чужому.

II.

Розцвиталы квиткы,
Та посохлы;
Щебеталы пташкы,
Та замовкы.

Сонце въ викна мои
Усмихалось,
Та за горы, гаи
Заховалось.

Я кохавъ, щастя знавъ,—
Де жь ти чары?
Выхоръ все розигнавъ,
Наче хмары.

Заспивають пташкы
Въ тихимъ гаи;
Розцвитуться квиткы
Въ риднимъ краи;

Ясне сонце въ вѣкно
Усмihnеться.
Тилькы сердце... воно
Не проснеться.

Во прыспалы сумни
Його лита,
Темни ночи та дни
Безъ привита.

III.

Та вже жь мени, мыле брацтво,
Не козакуваты,—
Позлиталось хыже птаство
Мое сердце рваты.

Позлиталось та й обсило
И клюе по-малу
Та щматуе хворе тило,
Кыда на поталу.

Ой, не такъ обсилы крукы,
Якъ ти добри люды...
Мовъ закути звыслы руки,
Важко дышуть груди

Ой, спынься, птаство чорне;
Зглянься, люта доле!
Хай мене хочь разь прыгорне
Мое ридне поле.

Петро Карманській.

Рымській спивъ.

(Думка.)

Ой, навислы чорни хмары,
Сумно воронъ кряче;
Я пойхавъ, ты забула—
Серце плаче; плаче.

Стогнуть кедры, мирты гнуться,
Рожа ронить квити;
Гей, насіявъ я трой-зилля,—
Де жъ його подиты?

Ой, нарву я зилля-руты,
Кыну въ море, въ воду:
Плынь, котысь сриблястымъ руномъ
До самого броду.

Выйде люба браты воду,
Зловыть зилля-руту,
Зловыть руту та й згадае
За любовь забуту.

Ой, нависли чорни хмары,
Сумно веронь кряче:
Я пойихавъ, ты забула—
Серце плаче, плаче.

Ой, надармо я сумую,
Дармо я журюся:
Липше выйду генъ на кручу,
Въ Тыбри утоплюся.

Мыкола Вороный.

Молдавська пісня.

(Тема народня.)

Рй, ты, дивчыно,—очи, якъ рута,
Выйды до мене, жду тебе тута.

Выйды до мене ты за ворота—
Зъ нигъ мене валыть нудьга-грызота.

Ой, тій дивчыни, очамъ тымъ, брате,
Не слидъ никола виры дїйматы:

Якъ присягнеться, скаже „ій-богу“,
То певно зрадыть, май осторогу.

Зелени очи, зелена рута,—
Въ ныхъ и утиха, и горе-скрута!

Зелене лыстя мае й кыслыця...
Краще, мій брате. и не женыться,

Бо за кохання тяжка заплата—
Невирни стали уси дивчата.

Що оженытысь, я-бъ оженывся,
Т'але-жъ зъ поганою бъ не одружывся.

Та й зъ уродливою не хочу братись—
Будуть до неї вси зальцятысь,

Бо уродлывій не до кохання,
Ій абы пустоши та женихання.

Котра не годна вирно кохаты,
Такій у батька й вись звикуваты:

Котра зивъяла, якъ макъ у цвिति,—
Якого дидька й живе на свити?

Въ котрой жъ серце—пышная рожа,
Нехай шанується,—то дивка гожа.

Чы жъ двоохъ, чы трьохъ я горнувь до грудей?
Плакалы тяжко за мною всюды.

Ой, прыгорну жъ я й тебе, побачышь.
Колысь за мною и ты заплачешъ!

Роковий український ярмарокъ.

(Листъ до ошійи панн.)

Паньсавъ

Иванъ Левницькій (Нечуй).

Высокоповажна Олександро Михайливно!

Вамъ мабуть не доводилось бачити такихъ сыленныхъ ярмаркивъ, якъ цей, що стае тутечкы въ Билій-Церкви, роковий ярмарокъ на Спаса.

Середь Билон-Церквы такой здоровецькый пляць, якъ на Подоли коло Брацтва, а середь його мурований гостинный рядъ, такъ само якъ е на Подоли, зъ дворомъ въ середини, зъ чотырма брамами, зъ крамницями на пивдень—на два поверхы, бо пляць згорыстый, а на шпичь на одинъ поверхъ. Ставылы цей муръ графы Бра-ныцькы, щобъ звыгы торговельне кублю для своихъ улюб-леныхъ крамаривъ та ходячихъ банкыривъ—жыдкивъ. До цього кубла зъ двохъ бокивъ прычеплено ще зъ сотню деревяныхъ крамницъ въ трьохъ рядкахъ пидь однією покривлею, а коло нихъ ще попрымощувальеь яткы та рундуки зъ дрибнымъ крамомъ. Тутъ ажъ кышать кра-марь-жыдкы, неначе комаши въ комашныку. Кругомъ май-дана зновъ липши й багатши крамници слыве суспиль навкругы, ще й паростками лизуть въ близьчи вулицы... Въ головному мурѣ 80 крамницъ, а навкругы майданы—имъ я й ляхъ погубивъ...

На роковий ярмарокъ на Спаса, цей усей, вже вымо-

ценный теперь, манданть, весь заставляючи возамы такъ, що и курици ниде клоуцты. Стоитъ возамы ти люде, що попрышаджаны ярмаркуваты. Тилькы навкруты мандана середь гуцавыны пронуценыи проиждь на два возы, щобъ розмынатись. И по цьому проижди трудно проихатьсь,— така ворущия и тивота! Възъ за возомъ, брычки за брычкою валкмы сунуться та й сунуться, зальивають зъ ози, шговхають дышлымы въ возы, въ брычки. Погоничи разъ у-разъ кривить, посяняючы кони: „Звертай, посуныся! Куды ихашей!“— тилькы й чуешь на цьому проижди.

Свысгать пучина та батоги, лискаючи обь кишески та волячи морды, одбиваючысь одь годивъ та мордъ, що лизуть на чужа возы въ цей гуцавыны. Ниродь ворущытьсь помикъ возамы, наче комшии. Яка сыла кавунивъ, дынь, грушь на цьому майдани! Ажъ чудно дывытьсь на таки збыткы! Кавуныякы зытавыны цытуктокъ майдана, цилу його четверту частку. Кавуны левкыя здровецькымы, довгымы кудамы, зывыныкы якъ нидь пахвы людныи, зъ гоструваткымы гребнымы и швадуотъ нывкы, прысадкувати егыпецкыи пирамыды або степови, херсонскыи, скифескыи могылы. Таки здрови ци здровкести ряды, неначе хто заразомъ зибравъ зъ десяткокъ становыхъ баштанивъ и позносывъ та поскладывъ въ куду кавуны. Куны зеленюотъ за кунамы и займаютъ выгачи мисце зъ добрый силескый городъ, або левадку. А помикъ кунамы курыни й яткы, вкырчи куликамы та риднамы. Въ яткахъ зъ дощокъ скрызъ маничить жовти повнякы-гвоздыкы, пучкамы натыкани для прыкрасы. Въ яткахъ та курынахъ ночуютъ перекупци зъ дяткымы, тамъ и обидюотъ и вечернюотъ. Ци перекупци все мисцеви мисцины, що закуцоотъ по ствахъ здрови баштаны або й маютъ свой власни. Цей кавунычыи закутокъ зъ двоухъ бокавъ одь пишоходивъ зновъ нобы облямованыи возамы зъ кавунамы. Це попрывозылы на продажъ кавуны зъ своихъ баштанчивъ околычни селяныи. А коло кунъ кавунивъ, коло проижду— зновъ проиждь, обставляныи по обыдва бока возамы зъ кавунамы, неначе

облямованый двома зелеными ятками. А вшыде сього кавуничого кутка, кругомъ пляну, коло проїзда, жовтють купы дынь, накыдани здорови купы грушъ. За нымы рядками стоять по столахъ кошкы зъ усякымы грушамы, яблукамы, сливамы. Цей овощный рядъ зновъ загынається дугсю по проїзди на другый бикъ пляну и тамечкы зновъ по одынъ бикъ манячать зелени купы кавуничъ и дрибныхъ кавуничъ зъ ятками позаду. Ще й одынъ короткый переулкъ, закладеный купамы кавуничъ!.. Яка сила цого добра! Скільки тутъ овощейъ, а найбільше грушъ та сливъ-черкушъ та пизнийше потимъ сливъ-угорокъ. Сливы навалкють купамы доли, такымы здоровымы, якъ и кавуничы купы. Настачае такую силу грушъ та сливъ пивденна Кавищына та Звенигородщына, найбільше село Медвнъ зза Богуслава. Цей Медвнъ та Сухыны за Стебломомъ, та Журжынци въ Звенигородщыни—ци села вси въ садкахъ, неначе въ лисахъ. Навить хаты въ цихъ селахъ леды видно на вулицю, бо й у дворахъ скрызъ ростуть стари грушы та черешни. Мы якъ було йдемо въ Сухыны въ гости до батюшкы, то все блудымо по сели, бо вулиця покручени, хативъ сливе не видно на вулицю и церкви не видно черезъ сады. Йдемо було селомъ ныбы лисомъ, одразу нгколы не потрапымо до церкви та до батюшчыного двору та все пытаемо шляху...

Почынаючи зъ середины закруту проїзда проты кутка иде крамный рядъ--ятокъ зъ прылавкамы, понанынатыхъ рядныною зверху, зъ двоохъ бокивъ. Цей рядъ ефектний, колоритный, якъ гарни декорацыи. Отъ идуть рядкы ятокъ, безъ накрыття зверху, зъ готовымъ селянськымъ убраннямъ. Жыдыкы тутъ вже позаводьлы „Магазыны готовои одежы“ для мужыкивъ та селянокъ и одбывають заробитокъ въ сільськихъ кравцивъ та кравчыхъ. На довгихъ шнурахъ, прычепляныхъ до стовчыкивъ, теліпаються колоритни спидницы, юбки, жупаны, пиджакы, чемеркы, козачыны, неначе нызкы тютюну на Басарабиі попидъ молдавськымы хатамы. А за нымы рядокъ ятокъ

зъ готовыми очипками, зъ хустками та сытцемъ. Коло-
рытными хустками обвишави уся ятки зибзу до верху,
до самыхъ стель. Выходить сусиль декоративна стина зъ
усякихъ квітчастыхъ хустокъ, неначе стины обтыкани
пучками квітокъ.

А дали понапынати балаганы—це манячать дустови-
тивськи (зъ Канвищыны) рушныкы, поцяцьковани черво-
ными и синими смугами, за ними черныгивце (ствовиры
й селяны) обвишави свои ятки королевецькымы червоно-
смугнастымы рушныкамы. Рушныкы мають на легкому
витри, ажъ сяють на гарячому сонци. За ними въ яткахъ
блещать прылавкы мысныкы, обставляни образами въ зо-
лоченыхъ рямахъ та шатахъ. Тутъ на поворотци рядкомъ
прытулылась ятка, уся по стинахъ обвинана коралымы чы
добрымъ намыстомъ. Мишанка ябася навозить кораливъ
на продажъ десь зъ Почеаера, одъ австрыйськой трыныци.
Певно въ Почеаевъ навозять яхъ зъ Италиі. Проты цїи
яткы на пишоходи сидять рядочкомъ молодыци, и кожна
держать добре намысто въ рукахъ на продажъ, неначе
воны сидять зъ червонымы букетами въ рукахъ. Въ
цьому рядку блыскъ фарбъ одъ образивъ та навешаныхъ
рушныкывъ, сыного та зеленого шкляного намыста та
кораливъ такий, що мои очи не выдержувать цього блыску
на пекучому ясному сонци.

За цымъ рядомъ блыскучымъ чорніе сумно кушнир-
ськый рядъ. Тутъ розвишани кожухы та смушеви шапки.
Кожухивъ сыла! Кушнири все украинци. Коло кожу-
хивъ прытулылись столярськи выробы для селянъ: столы
та скрыни. Ихъ цїле стоввыще,—и не видно ни одной
скрыни стародавньон: зеленоп зъ червонымы квітками
та на колищатахъ! Все блии або червонысти шидь по-
литуру.

Побичъ цього головного пляцу, цього ярмаркового
содому, черезъ малесенькый переулочокъ на два-тры дома,
зновъ ярмарковый менчый содомъ: це точокъ на багато
менчому пляцу. Але якъ тутъ густо! Якыи натовщъ та гар-

мьдурь! Яка ворущи! На нызь одь майдана по вулицы на два сльве кварталы уся вулицы заставлены возамы зь винкамы цыбули. Винки билуватой, жовтой и червоныстой цыбули поначыплювани кушамы зь рыжкыма на крыжовницяхъ, на шиднятыхъ голубляхъ, на полудрабкахъ, — неначе хто закъдаитъ винкамы усю вулицю. Цыбуля повывалы на полудрабки та голубли нобы на проказъ та неначе сама запрошуе молодыць, цюбъ ии кунувалы. Ця сыда винкывъ на пекучому сонци мае свий выгянтъ, доволн оригинальный Цилый закутокъ наче завинчанный и закъданный якъимысь чуднымы гирляндамы або намыстами...

А на пляцу по одынь бикъ по нидь хатамы на выщому, згорыстому місци неначе грюються на сонци здоревецьки куны горшкывъ, глечыкывъ, зоминныкывъ, полумыскывъ, тыковъ, вазонывъ... Цили ипрямьды цюго посуду! А коло ихъ горы смуглявыхъ чорнытыхъ вазылькывыхъ горшкывъ. А за ними били куны місцевого выробу. Усей довгый бикъ на прыгорку закъданны посудомъ, неначе стоять гарбы зь посуду

Проты цюго ряду по другой бикъ тягнеться медовый рядъ: на ослонахъ стоять зь медомъ ночовы, яндолы, видра. Два пасишныкы привезлы добаньны зь щильныкымы. Муха, зачувшы сырнсть, налетила звидусиль. Бджолы облыпылы накряття, падають до-долу на крапли, чепляються до обмазанныхъ рукъ перекупокъ, висаються зь жадобою въ щильныкы. Пасишныкы закурыли коло себе курево зь моровой губкы. Въ гарячому повітри пахне воскомъ, медомъ. Люде товняються посередь пляцу. Бджолы сновыгають, неначе рон, помикъ головами молодыць, падають до-долу на чоботы. Здаеться, нобы хтось вывизъ и поставывъ пасику въ цюму натовпи сереть точка. Медовый рядъ довгый. Цюго року полиття на рон и пасицы. Гостре курево, рон бджилъ переносить мою дужку въ гай зелени, въ затышны пасицы, въ катрагы, де и людського голосу не чуты. Але гамъ та шумъ не дае думаты. Бджолы къдаються въ вичи, въ выдъ, на руки, неначе серды-

Я повертаю въ зеленый рядъ огородины та аглицы.

На возахъ и по-пидь возама лежить позьвизуванн молодежи качкы, гусы, куры. Имъ гайко на стещи Юны пороздзявлялы носы та дьобы и вайко дынуть та одьпуються. Въ гаричому повитри запахло кропомь, петрушкою. Рады зелени—наче зеленый городъ. Звертаю въ перулечокъ—тамъ на столахъ и доли зновъ грушы; а доли стоять почовы зъ смаженою рыбою. Коло столики скрызъ жаровни: жыдывкы й мищанкы смажить на сковородахъ рыбу видъ пекучымъ снимаъ Дядькы й молодши вунууть и снудають та закушують...

На пляцу страшный стыскъ. Точокъ, неначе влеко-тыть, якъ вода пидь млыновымы колесамы та на лотокахъ. По куткахъ на обохъ майдавахъ скрызъ слыть лирныкы й слипци. Скрызъ чую гудиння лиръ та благани старцивъ, неначе звидусиль чую голосный плачь. Плачуть нбы слипи очи, але не слъозамы, а жалибнымы, благи-чымы голосамы... Помиятъ рядами й возама подекуды сновыгають слипци зъ поводатарямы: декотри жалбно спивають... Отъ иде дви слипчыы - молодши зъ двичиною поводатаркою и обыден спивають гарнымы, мякымы голосамы въ дусть: „Исусе мій прелюбезный...—Дмитрыя Ростовського... Имъ акомпаную безъ перестану густе гудиння ярмаркове...

Задзвонылы недалечко въ собори въ уси дзвоны на молебнй (въ собори „храмъ“). Задзеленькалы въ костели. Люде здіймають шапки й хрестяться. Ще дужчий ставъ гоминь. Ярмарокъ нбы загувъ, якъ роздратованши рій. А середь того гудиння чую, якъ десь выскакуе ризкий голосъ прохача. неначе десь топе людына и крычить на порятунокъ. А органчыкъ нбы спивае смутни мелодіи десь далеко... и наводять на мене середь жыттевого шуму та гаму якусь тыху задуму... И торгують и купують и разомъ зъ тымъ хтось нбы плаче та сумуе, та выливае свій смутокъ жалибнымы спивама середь цього ворушкоге, тисного натовну, де часто чується и регить та жарты див-

чать въ парубкамъ... И тутечки, якъ и въ усьому людскому жытти — и смихъ и слезы вкуни...

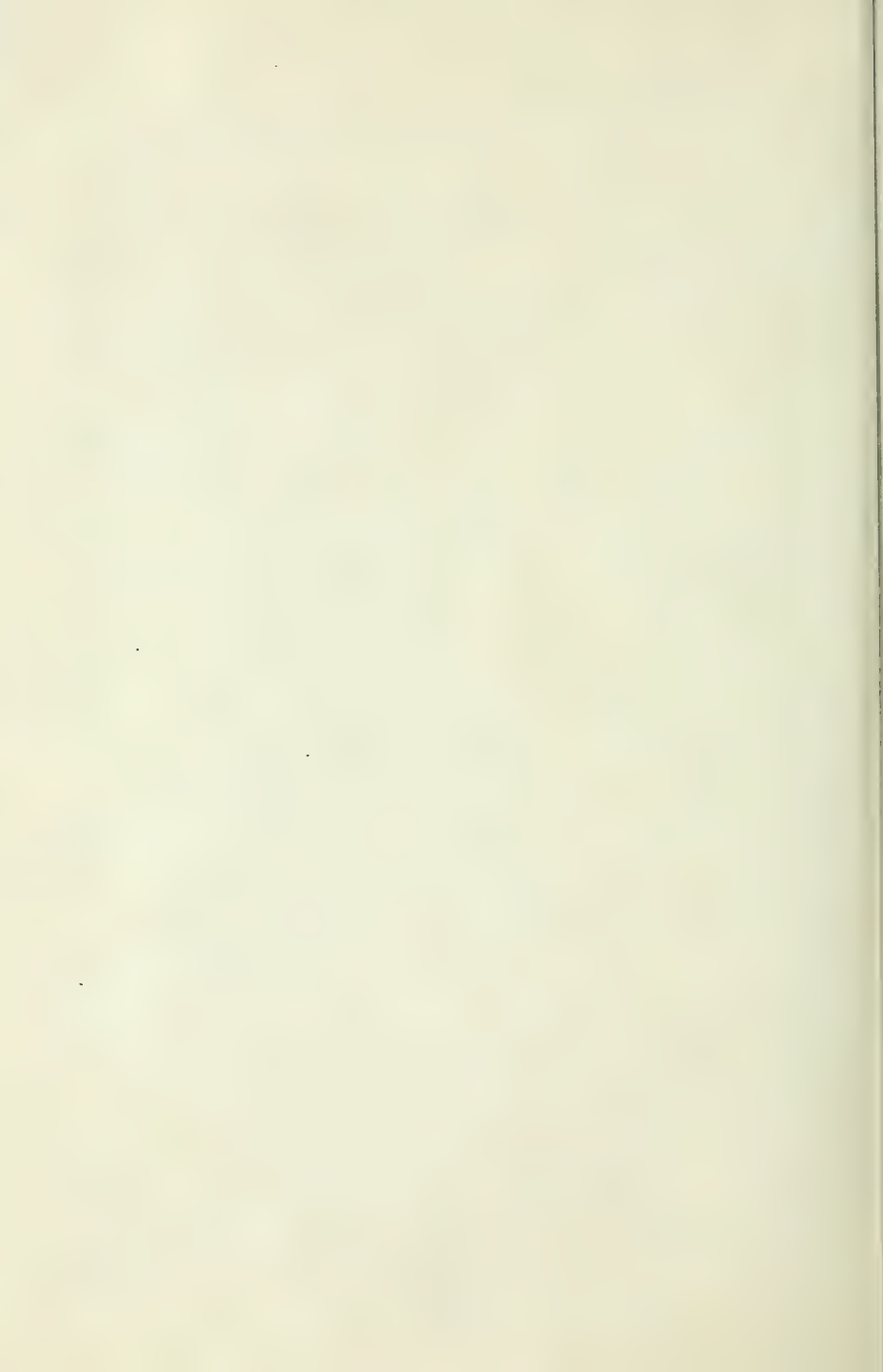
Але ярмарокъ правдивый не тутъ, не въ оередку мистечка, а за мистомъ, на торгownicy. Цей майдывъ, що однимъ кнцемъ выходить у поле, — здоровый безъ мпры. Скальки окомъ скинуты въ поле, тутъ все заставляно возамы, кнньюмы, товарамъ. Въ килькохъ пройздахъ рядканы поставляны кони, въ другихъ рядкахъ стоять волю, коровы. Свыней, та ще й годованыхъ — безличъ! Тутъ свини все алыщюкыи породы. Въ оередку ярмарку, въ загорожахъ стоять цыля табуны коней, прывчаныхъ зъ Дону зъ Кубани, табуны волывъ сырыхъ, круторогыхъ — зъ степивъ. Тутъ дядычы та посессоры закуповують кони й волю на тысячы карбованчивъ, — гуртаны. Слыже середь торгownicy на незелькыому, ледвы прывчаному, сугорби стоять въ загорожахъ зъ легкого вырвья, зъ дрючывъ, та буны степовыхъ коней; кони, все добри, сыла таманъ вронной масты, печуться на гарячому сонци и одъ етеки та одъ мухы махають головами та неначе гордовыго оглядають усей шырокой ярмарковий прастирь, зъ його натовпомъ, зъ мыршавымы селянськымы конькымы та коривкымы. Коло ихъ сирюють нобы цыля череды сырыхъ степовыхъ волывъ, густо обкзычаныхъ здровецкымы рогамы. Волю стоять спокійно и байдужно ремыгають, выбы не звертають жадниченъкой увагы на вештаны и ярмарковий гармыдеръ. Скупыщыкы зъ оделуже ихъ квалитетивъ москаливъ попрыганыты свои гурточки селянськымы скупляныхъ коней и протазды ихъ рядканы по пройздахъ. Ця кавалерысты вже давно одобыты одъ жыцывъ торговлю кнньюмы та худобою и заволодили нею на ярмаркахъ.

Мижъ рядканы селянськымы коней, мыршавыхъ, скулдыхъ, вештаються подекуды смуглывы патлати цытаны зъ своими шыканами. Яка сыла худобы! Скальки тутъ коривъ усякыи породы! Мижъ здоровымы панськымы олиндеркымы рибюють селянськыи мыршавыи коривкы, тжы завбыльшыкы, якъ телята або годованы йоркшырськыи кабаню-

гы, що лежать по нидь, возомы зъ холодуу иль вомы по черевы зъ сыве пыскотымы сиванамы и тилькы швом стогнуть одъ сивкы.

Ця половина ярмарку на торговыци багато инастри-вйша. Мижь селянськымы возамы полекуды манячыт усяки брычки панськы. На брычкахъ пачуться на сонци пання, матушкы, а то й панны. Пань, панькы, управытели, батюшкы й усякы скупцыкы поодыного й гуртомъ оглядають кони, торгують. Мижь святкамы манячыт пельга, капелюши, рясы. Полекуды сновычають жидкы й цыганы. Скризь ажъ кынуть торгивны й купивны. Покупивны оглядають кони навкругы, заглядають имъ въ роты, оглядають зубы. Кони пручаються, задырають головы, хвещаються. Покупивны брячать, але незабаромъ сходяться въ врык, здорово трычи лискають по долони. На краяхъ, на простори выпробовують—яки кони на ходи. Овъ цыанъ скокыць на свою шкану й полетивъ швидкоу рысть, ажъ паны на головы трысуться. Винъ штовхае коняку въ боки заваблукамы, губае, верешыть, свыстыть, якъ навиженый. Селыны стоять поважно и тилькы осмихаються. Скризь крутяться хурманы на коняхъ. Пань й батюшкы оглядають ходу п мижь собою вышкомъ веремовляються або крадькома переморгуються. Пидставны хваленыкы за плату одъ купивны выхваляють кони на вси боки и зашевнюють панкывъ, що кони добры, бо буцимъ-то воны ихъ давно знают и самы ладны торгуваты й купыты ихъ... Але пань имъ не ймутъ врыкы п, очебыдячкы, не вважають на ихъ облеслыве выхвалявання.

По всей торговыци скризь гамъ та кривъ неуясленый! Кони ыржуть, хвещаються, а то й кусаються. Коровы ревуть, свынны кувыкають, неначе колін тягнуть ихъ на заризь, або вже штрыкають ножама. Люде гомонять, кричать. Гоминъ стоить густын, неначе десь поблизу шуметь та реве водоспадъ. Тутъ вже истый содомъ! Неначе якийсь давний народъ десь знявся зъ місци та и отаборывсь, мовъ въ часы „великого переселення народовъ“.

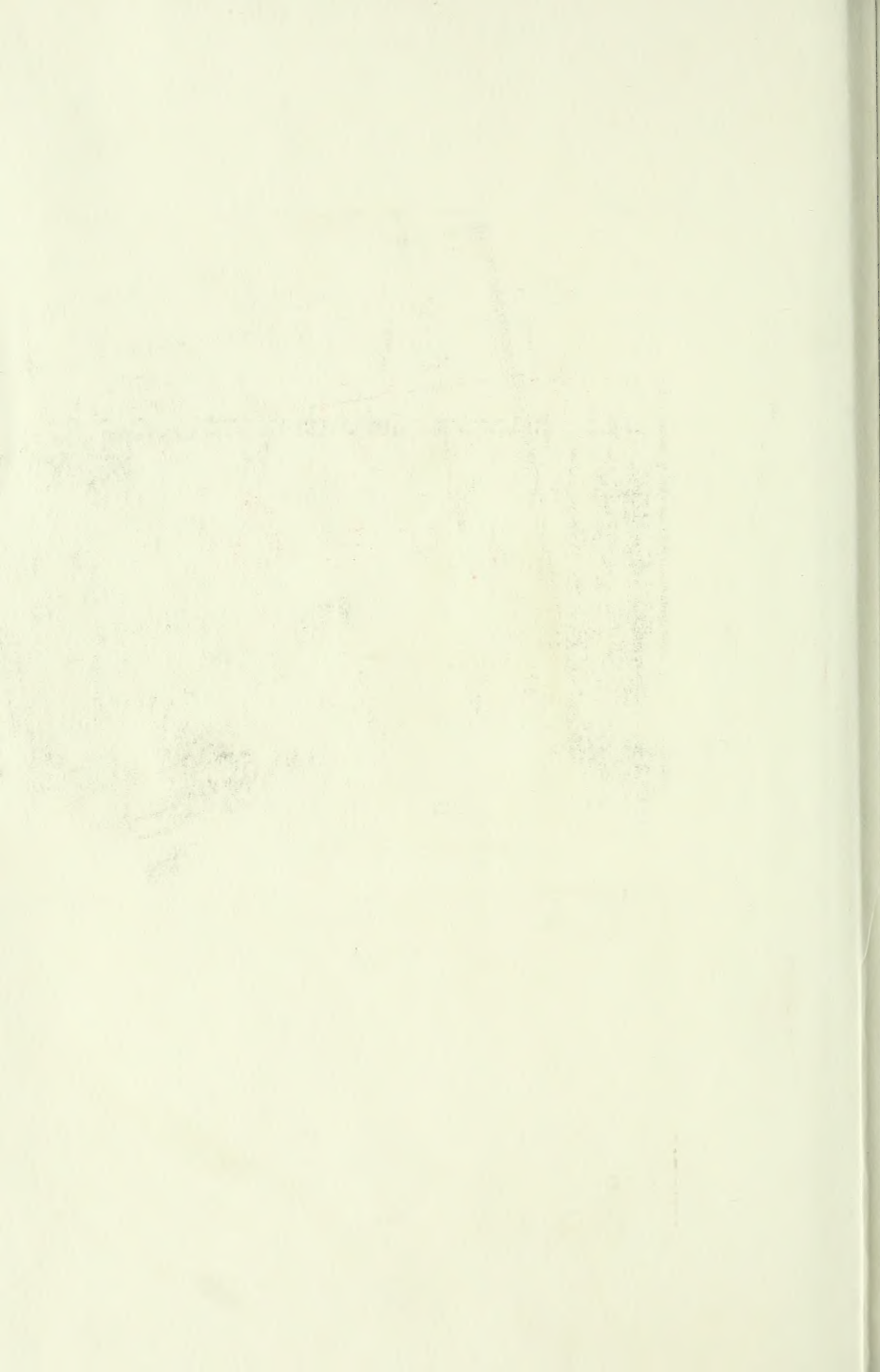
На цей роксвий ярмарокъ збрався народу ивно ты-
сячъ пятнадцать або и двадцать. Ыста Батыев орда
тильки безъ верболоднв та гарбъ!

И скривъ по майданахъ тильки и чуть чысту укра-
инску мову, ни крышкы не показичену. По украинскій
говорять: паны и батюшкы и паны-католикы, котри ту-
течки навщось звать себе полякамы и евреи, бо въ ту-
тешнихъ католикывъ-паннв та дидичнв, въ туешнихъ
евреивъ свій ридный языкъ—е тильки украинскый. Па-
ны-католикы по польскій говорять погано и нечысто и
тильки народною украинскою мовою говорять чудово.
мовъ самъ народъ, хочъ ця мова чомусь имъ ще не вподо-
бы... Ця незлпчена ярмаркова народня масса немохить
ассимилное, уподоблюе соби и паннв, и евреивъ свою жы-
вою мовою.

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

PG
3932
V65

Voronyi, Mykola
Z-nad khmar i z dolyn

